

גיליון
אחרון

התקשורת
הישראלית

1996
2007

קלקלת שונה

- טורים, מאחרים וכתבות לסיכום 12 שנות קיומו של "העין השביעית" מאת: נחום ברנע • אמנון אברמוביץ •
• ב. מיכאל • חנוך מרמרי • שהם סמיט • כרמית גיא • רפי חן • חרדכי קרמניצר • מומי דהן • ירון אזרחי • אמל ג'מאל •
עמוס נוי • נועם יורן • שוקי טאובסיג • תמר גוטמן • רן בנימיני • נורית קנטי • גילי דרובי הישטיין • איתמר ב"ז •
כרמית ספיר-רויץ • רוני שני • אורן פרסיקו • איתי רוס • יובל גנור • עוזי בנימין

מודעה עצמית עמ' 2

להתראות

זהו הגיליון האחרון של "העין השביעית" בצורתו המודפסת; בשבועות הקרובים יעלה כתביהעת הזה לרשת כעיתון מקוון לענייני תקשורת. המעבר מוכיח ש"העין השביעית" יושב בתוך עמו, למרות שפה ושם מאשימים אותו בהתנשאות: הוא נישא בזרם התהליכים העוברים על התקשורת שאותם ניסה לשקף ולהאיר בתריסר שנות קיומו. ההתפתחות הזו מאשרת את אמונת עורכיו וכתביו שהם ניגשו למפעל הצנוע הזה לא מתוך תחושת גדלות אלא מתוך רצון ירחמיאלי "לתקן עולם", שזה, כך אנחנו מאמינים, המניע העיקרי הגורם לעיתונאים לבחור במקצוע העתיק הזה. רוצה לומר, לאנשי "העין השביעית" לא היתה מעולם יומרה להציע פטנט פלאי לשיפור התנהלותה של התקשורת; הסתפקנו בהמלצה לדבוק בכללים המקצועיים הראויים. כתבנו וערכנו קרוב לאלפיים טקסטים כשאנחנו משתמשים בכלי המלאכה המקובלים במקצוע; לא עמדו לרשותנו אמצעים חוצניים. הואיל וכך, גם אנחנו לא היינו פטורים, פה ושם, משגיאות וכשלים. לזכותנו נאמר שעשינו את העבודה בתום לב, ללא משוא פנים ובחסות אכסניה הפועלת שלא למטרות רווח.

ההחלטה לעלות לרשת נבעה מהרצון לדבר בשפה עכשווית, לפנות לקהל רחב יותר ובעיקר – לאפשר לנו להגיב על ההתרחשויות בעולם התקשורת בתכיפות גדולה בהרבה מאשר פעם בחודשיים. כוונתנו המקורית היתה להמשיך ולקיים את כתביהעת במקביל להפעלת האתר המקוון, אלא שאילוצים כלכליים שהציג המו"ל הנדיב שלנו, המכון הישראלי לדמוקרטיה, הכתיבו את הוויתור על המוצר המודפס. המכון, עם כל רצונו הטוב, אינו מסוגל לשאת בעלות הוצאתם לאור של כתביהעת והאתר המקוון גם יחד. זה המקום להודות לו על הנכונות לקיים את "העין השביעית" בתריסר השנים האחרונות ולהמשיך בכך גם בשנים הבאות.

הגיליון שלפניכם מנסה להציג תמונת מצב של עולם התקשורת הישראלי מאז הופיע "העין השביעית" ועד היום. זו תקופת זמן שרירותית שנגזרת מלוח הזמנים הפרטי של כתביהעת הזה: מועד היולדו ומועד סגירתו. אף על פי כן, ההתפתחויות המתוארות בדפים הבאים מפליגות בעוצמתן והן מלמדות שגם בפרק זמן קצר של 12 שנה עברה התקשורת בארץ (כך גם בעולם) טלטלה אדירה. כמה תופעות מצדיקות הדגשה: המידה שבה ההתפתחויות הטכנולוגיות בתחום התקשורת משנות את תרבותה המקצועית, אם לא את מהותה ממש; ההשפעה המרדאגה של השיקולים העסקיים על תכני המידע המסופקים לציבור; טשטוש הגבולות בין עיתונאות פרסום-בידורית צננת.

אין טעם לקונן. כל דור מעצב את עולמו לפי צרכיו, מושגיו וההתפתחויות הסביבתיות האופפות אותו. "העין השביעית" לא רק מביטה אחורה בגעגוע אלא גם קדימה בסקרנות: מה יהיו פניה של "הרשות המדווחת" בשנים הקרובות. יש לנו תיאבון רב להוסיף ולתאר את עולם התקשורת המתחדש כל הזמן ואנחנו מקווים שלא לפי קוראי כתביהעת (הוא הודפס בלמעלה מ-5,000 עותקים) יתווספו רבים אחרים באתר המקוון.

להתראות.

עוזי בנימין

2007-1996 – מה נשתנה

- 4 נחום ברנע על מגבלות השפעתו של "העין השביעית"
- 6 אמנון אברמוביץ' על העיתונות העכשווית
- 10 ב. מיכאל על דת הרווחיות
- 13 חנוך מרמרי על גיבורי התרבות שמאדיר "דה מרקר"
- 16 מרדכי קרמניצר על האתיקה של "ידיעות אחרונות" ו"הארץ"
- 18 העיתונות המודפסת: "מעריב" כמשל | תמר גוטמן
- 22 אז איפה הם הערכים ההם | כרמית גיא
- 24 הטלוויזיה: עידן הפרומו בחדשות ערוץ 2 | נורית קנטי
- 28 העיתונות בערבית: יוצאים למרחב | אמל ג'מאל
- 32 היח"צנים: מוטי שרף יושב בקוקפיט | רן בנימיני
- 36 העיתונות הכלכלית: סיקור ממוקד | מומי דהן
- 38 האינטרנט: מזללת החדשות של "וואלה!" | איתמר ב"ז
- 44 הפסדו של צרכן התקשורת | נועם יורן
- 46 המקומונים: הדיאטה החריפה שעבר "כלבו" | כרמית ספיר-רויץ
- 50 הפרסום: סיפוח דוהר של שטחי התוכן | רוני שני
- 54 געגועי של קורא מן השורה | עמוס נוי
- 56 התרבות העיתונאית: מתן חודורוב מול מוטי בסוק | גילי דרוב'היישטיין
- 61 הרבה לא השתנה | שוקי טאוסיג
- 64 התקשורת העולמית: הדוגמה של "ווישינגטון פוסט" | רפי זמן
- 64 הדמוקרטיה לא משתכללת | ירון אזרחי

ו ג ס :

- 68 השורה התחתונה | שוקי טאוסיג, אורן פרטיקו, יובל גנור, איתי רום
- 70 קוראת לילד בשמו | שהם סמיט

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAELI DEMOCRACY INSTITUTE

ה ע ין ה ש ב י ע י ת

עורך: עוזי בנימין

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי זמן

ייעוץ: פרופ' ירון אזרחי

פרופ' מרדכי קרמניצר

פרופ' אבי בר'בסט

עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

רכז המערכת: שוקי טאוסיג

עריכה גרפית: ספודיו זה

איור השער: רות גוילי

ת"ד 4702 ירושלים 91046

טלפון: מערכת 02-5300816

פקס: 02-5300816

מנויים ומנהלה: 1-800-202222, 02-5392888

כתובתנו באינטרנט: www.the7eye.co.il

דואר אלקטרוני: shukit@idi.org.il

דפוס: אחוה בע"מ

NSSI 0793-5781

אילו חשבו מייסדי "העין השביעית" שהתקשורת הישראלית חולה, ושהמזור למחלתה הוא הקמת דיריחוון לענייני תקשורת, הם טעו טעות קשה. 12 שנים ארוכות עברו מאז שהגיליון הראשון יצא לאור, ומצבה של החולה לא השתפר כלל, ובהיבטים מסוימים רק הורע. במבחן התוצאה, המבחן שאנחנו, העיתונאים, כליכך אוהבים לנופף בו מול אחרים, יש לנו מעט מאוד סיבות לטפחה עצמית על השכם.

למרבה המזל, מייסדי "העין השביעית" לא לקו בתסביך גדלות. הם לא התיימרו להבריא את התקשורת ממחלותיה. הם ביקשו להציב מולה מראה. תרצה, תתקן את המעוות. לא תרצה, לא תתקן. כתבהעת נועד למלא אותו תפקיד שממלא השלט ביציאה מבסיס צה"ל, בדרך-כלל בצמוד למראה גדולה: "חייל, שפר הופעתך".

לפני 12 שנה נדמה היה שהסכנה הגדולה המאיימת על התקשורת, ובמשתמע על המשטר הדמוקרטי במדינה, היא הבעלות הצולבת: מעורבותם של בעלי העיתונים בבעלות על הטלוויזיה המסחרית ועל חברות הכבלים. נקודת המוצא היתה הגיונית, ומבוססת על ניסיון שהצטבר במדינות אחרות: כאשר הבעלות על אמצעי התקשורת מרוכזת בידי מעטים, הציבור יוצא נפסד: המידע שהוא מקבל מסונן והדעות מצונזרות על-פי האינטרסים הצרים של בעלי-הבית. המדינה, במעמדה כמחוקקת וכרגולטורית, חייבת לעמוד בפרץ.

המאבק לבש ממדים דו-קישוטיים: בעלי העיתונים הצטיירו כדמונים עתירי כוח, דורסניים, שלא בוחלים בשום אמצעי במזימתם להשיג עוד בוחטה, עוד עוצמה פוליטית, עוד נתח מנתחי השלטון. ומולם דוידה לחמן-מסר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, דוידה מול גוליית (עם קצת עזרה מפרופ' ירון אזרחי, המכון הישראלי לדמוקרטיה ו"העין השביעית").

דוידה ניצחה. בעלי העיתונים סולקו מערוץ 2 ונאלצו למכור או להנמיך פרופיל בכבלים. גם כאשר היו שחקנים פעילים בשוק הטלוויזיה, הם נמנעו מלהשפיע על תכני השידורים. ספק אם נדע אי פעם מה פשר הניצחון: האם המאבק נגד בעלי העיתונים אילץ אותם להתרסן ולהתקפל, בניגוד לכוונותיהם ולאופיים, או שהחששות היו מוגזמים, והדמונים התחבאו במקומות אחרים.

במובן מסוים, המאבק היה אנכרוניסטי. התווכחו בלהט על ריכוזיות בעולם שחותר לריבוי ערוצים, פיזור תוכן, יבוא בלתי נשלט של תכנים מבחוץ. בעל עיתון יכול היה לגייס את עיתונו למאבק למען עצמו, כמו במקרה המצער של עופר נמרודי ו"מעריב", אבל הוא לא יכול היה לעשות הרבה יותר מזה.

כניסתה של משפחת נמרודי לשוק התקשורת עוררה חששות כבדים וזעם עצום. החששות היו מוצדקים: אמביציה נטולת רסן דחפה את הנמרודים אל התחום הפלילי. אבל במבט לאחור, הזעם מפנה את מקומו

נחום ברנע

מה היה לנו

שלדון אדלסון. יש לו איגנדה

בבעלי-בית. אחד החינמונים שמופצים בארץ בחדשים האחרונים נקרא "ישראל היום". הבעלים הוא שלדון אדלסון, יהודי קשיש, בעל בתי הימורים ובתי-מלון בלאס-וגאס ובמקאו. הצלחתו הכספית של אדלסון לא שנויה במחלוקת: יש שאומרים את נכסיו בעשרים מיליארד דולר, ויש שאומרים אותם בארבעים מיליארד (הוא מעדיף את המספר השני).

ויש לו אג'נדה. בביקור שערכתי באחרונה בארצות-הברית שמעתי משלושה אנשים שונים, מוסמכים למדי, פרטים על האג'נדה הפוליטית שלו: הוא אוהב גדול של ישראל והוא יודע טוב יותר מכל ישראלי מה טוב בשבילה. בהשקפתו על הסכסוך הוא ימני קיצוני. הוא משוכנע שישראל מונהגת על-ידי ממשלה מושחתת, לא פטריוטית, לא לגיטימית. אין לו טיפה אחת של סבלנות למי שסבור אחרת: סבלנות היא טרדה שמיליארדרים משוחררים ממנה.

יש מדינות שמקשות על אזרחים זרים להחזיק בבעלותם אמצעי תקשורת. כאשר רוברט מקסוול המנוח קנה את "מעריב" הועלו הצעות ברוח זו גם בארץ.

אפשר לחיות עם מו"ל מכל מקום, בתנאי אחד – שהמניע של המו"ל הזה יהיה כלכלי, לא פוליטי. מיליארדרים עם אג'נדה פוליטית הם רעה חולה בכל מיזם תקשורת, ובישראל, שהמערכת הפוליטית שלה מכריעה בבעיות קיומיות, על אחת כמה וכמה.

את המניע קל להסתיר. אין אמצעי תקשורת שלא מייפה את מניעיו. במקרה הזה אולי נכון יותר ללכת על מבחן חלופי, מבחן הפתיחות: כמה מהחומר שמתפרסם סותר את האג'נדה של הבעלים. קחו את "הארץ" כדוגמה. לעמוס שוקן, הבעלים, יש השפעה גדולה על הקו של העיתון. אף

על פי כן מפרסמים בו לא מעט כתבות ומאמרים שהכיוון שלהם שונה. הוא הדין בנמרודי, במוזס, או בבעלים של ערוץ 2 וערוץ 10.

המיזם של אדלסון מפרסם, בינתיים, את מה שאדלסון היה רוצה לקרוא – אילו קרא עברית. אותה אג'נדה, יום-יום, עד לעיפה. ככה עושים תעמולה, לא עיתונות: לפי השמועות, אפילו בקווינו מחליפים מפעם לפעם את הז'טונים.

אדלסון כמווהו כפצצה האיראנית: איש איננו יודע בבירור עד לאן הוא מוכן להרחיק לכת. מצד אחד, יש לו די כסף לקנות כל מה שזו בתקשורת בארץ, כולל הקוראים. הוא יכול לא רק להביא להם את עיתונו לדלת הבית, הוא יכול גם לשלם להם תמורת קריאתו. מצד שני, התנהגותו בעבר, הריב שלו עם שותפו להוצאת החינמון "ישראלי", הריב שלו עם נמרודי שביקש למכור לו את "מעריב", מלמדים שהפתיל שלו קצר. יותר משהוא רוצה להשפיע, הוא שונא להפסיד.

יכול להיות שבעוד 12 שנה יכתוב מישהו רשימה ל"העין השביעית" באינטרנט וישאל, ברשעות דקה, מי היה האדלסון הזה שעיצבן כל-כך את הכתב-ההוא לפני שנות דור. יכול להיות שבעוד 12 שנה הרשימה לא תכתב, כי ראש הממשלה שביבחר אדלסון יסגור כל מה שלא נחשב לפטריוטי בלאס-וגאס, כולל "העין השביעית".

לצער, אולי אפילו לרחמים. יותר משנמרודי הזיק לעיתונו במעשי הבריונות שעליהם הורשע, הוא הזיק בניהול גרוע ובמינויים מופרכים. עופר נמרודי היה ל"מעריב" מה שלוני הרציקוביץ היה לקבוצת הכדורגל של מכבי תל-אביב. למכבי יש תוחלת. האם יש תוחלת ל"מעריב"? לא בטוח.

לפני 12 שנים, עולם התקשורת הישראלי היה מורכב בעיקרו משני ערוצי טלוויזיה, אחד ממלכתי, ששקע לאטו, עטוף ביוהרתו, אטום למתרחש סביבו, ואחר מסחרי, שהתחיל את ההמראה הגדולה שלו חודשיים קודם לכן, בסיקור הרגשני עד דמעות של רצה רבין; משתי תחנות רדיו, אחת ממלכתית, אחת צבאית; ומשלושה עיתונים פרטיים. רוב העיתונאים היו מאוגדים בחוזה הקיבוצי. משכורתם לא היתה מזהירה, אבל מצבם יציב. פיטורים היו מחוזה נדיר.

עולם התקשורת הישראלי היום שונה לחלוטין. הוא מורכב ממקבץ של אתרי אינטרנט, שבשביל חלק גדול מהאוכלוסייה מהווים מקור מידע עיקרי. הטלוויזיה חזרה להיות מה שהיתה בראשיתה: בדרד-כלל, מכשיר בידור, שפרנסתו על משחקים והצחקות, קרקס. השפעת העיתונות המורפסת התכווצה בכל העולם, והתכווצה גם בארץ. הטכנולוגיה מאפשרת לאנשים לקבוע על-פי רצונם איזה מידע יגיע אליהם, על צג המחשב או צג הסלולרי, ואיזה מידע ייחסם. בעתיד הלא רחוק הם יהיו האח הגדול של עצמם.

לכאורה, מובטחת לנו הגדולה בחגיגות הדמוקרטיה בכל הזמנים: נצחון רצונו של הפרט על תכתיבו של הכלל. כך בתיאוריה. בינתיים, אתמול והיום ומחר, זהו נצחונה של הטריטוריה על המהות. האינטרנט גרם לכל התקשורת להתפזר לשוליים. התוצאה היא בורות מפליגה בכל מה שנוגע לענייני

המדינה. התוצאה הנלווית היא ירידה בסולידריות החברתית. זאת בעיה בכל חברה. במקרה הישראלי הבעיה קשה במיוחד.

יש מי שמתגעגע לימים, שבהם העיתונות הישראלית היתה לוחמנית יותר, חושפת כל פגע, נלחמת בכל ממשלה. עיון בעיתונים ישנים לא מאשש את התזה הזאת. יחסי תקשורת-שלטון בישראל דמו תמיד ליחסים בין הכלבים הנובחים לשיירה העוברת. הכלבים לא הצמיחו שיניים; השיירה לא ירתה בהם. התוצאה היתה דריקים סביר: המערכת השלטונית בארץ נגישה לעיתונאים יותר מכל מדינה אחרת. היא מאפשרת להם לעשות כל מה שבא להם, לבר מדבר אחד: להחליף אותה.

נכון שבמשך השנים חל פיחות מצער במעמדם של התחקירים העיתונאיים. הרייטינג לא מצדיק את ההשקעה, לפחות לא בעיני בעלי-הבית. אפשר להסתפק בתחקירנית עם מצלמה נסתרת שמחכת את שדיה באצבעותיו של רב. אפשר לכתוב מאמר מלא להט לעיתון, שזועק שכולם מושחתים. לא צריך להוכיח: כולם יודעים.

כל זה חלק מובן מאליו מהמוצר העיתונאי. הוא הופך למקומם רק כאשר הוא מתחבר לאג'נדה פוליטית של בעלי-בית. פתחת את רשימת הפרידה הזאת מהמהדורה המורפסת של "העין השביעית" בבעלי-בית ואני מבקש לסיים אותה

סקופ. דימוי. גוונים. דרושים

אמנון אברמוביץ'

הסקופ מת

רש היום בישראל, מישהו עשה לי חשבון, כ-1,500 מוקדי תקשורת העוסקים בחדשות ואקטואליה. מהו מוקד תקשורת לצורך ענייננו? עיתון או מקומון – בסופי שבוע מופצים ברחבי הארץ כ-500 מקומונים, שבועון או ירחון, אתר אינטרנט, תחנת רדיו או ערוץ טלוויזיה, המדווחים חדשות ועוסקים בנושאים שעל סדריהם, עבור מסה קריטית של צרכנים. בעידן הנחשולי הגועש הזה, הסמבטיוני, כולנו, סליחה על הביטוי, משתיינים לאוקיינוס. אחד הנפגעים מהמערבולת הזו הוא "הסקופ". שוב אין לדעת מי פרסם ראשון, מה בדיוק פורסם ומתי. האמת שגם כבר לא כל-כך חשוב מי ומתי.

למרות שערוצי הטלוויזיה מרבים להשתמש במלבן האדום, "פרסום ראשון" או "בלעד", והעיתונים מפריזים בשימוש בכוכב הצהוב – הסקופ בנוסחו הישן והמוכר עבר מן העולם. מרגע שבו מתפרסמת ידיעה, ברדיו למשל או בטלוויזיה, עד שהיא מנצנצת באינטרנט, עוברות משהו בין שתיים לחמש דקות. לא הרבה יותר מכך.

ערב אחד פרסמנו בחדשות ערוץ 2 את סיפור

המשבר בין הפנטגון למשרד הביטחון הישראלי בשל איזו שארית-עסקה, או ספק שארית-עסקה, של מערכת הביטחון עם סין, ואת דבר החרם שהטילו האמריקאים על משרד הביטחון ועל מי ששימש אז מנכ"ל המשרד, מר עמוס ירון.

דקות ספורות אחר-כך נצנצה הידיעה באתרי האינטרנט. פחות משעה אחר-כך היא שודרה במהדורות החדשות בתחנות הרדיו הממלכתיות והפרטיות. "מבט" של הערוץ הראשון פתח בשעה תשע את המהדורה שלו עם הידיעה, תוך מתן קרדיט, עם הרחבה ועם פרטים נוספים שלא ידענו. בבוקר כיכבה הידיעה כמובן בהרחבה בכל העיתונים.

למען הגילוי הנאות: בעקבות הידיעה, ליתר דיוק בגין פרט ששרכבנו לידיעת ההמשך למחרת, הועמדנו למשפט הצנזורה והפסדנו במשפט.

כעבור שבועות אחדים אני יושב לשיחה בעניינים אחרים לגמרי עם איש ציבור, שהיה בעבר איש צבא, והוא נוהג בי על פרסום הידיעה. למה צריך היה לפרסם זאת, הוא אומר ועוזף וכעוס, זה סיפור שהתרחש לפני חודשיים ועמדנו לסיים אותו עם האמריקאים בשקט.

אלמלא הפרסום המופקר הזה, חסר האחריות, העניין

ינואר 1996. השב"כ

נחשף. אמצעי התקשורת בישראל חושפים כי אלוף (מיל") עמי אילון הוא המועמד לתפקיד ראש השב"כ, לאחר שנים שבהן נאסר לפרסם את שמו של ראש השירות.

פברואר 1996. "קפטן

אינטרנט". מתפרסם במוסף "הארץ" המדור הראשון של "קפטן אינטרנט", הלא הוא דב אלפון, עורך המוסף. זהו המדור הראשון בעיתונות העברית המוקדש כולו לרשת.

חורף 1996. משת"פ עם

החמאס. פרופ' שלמה אבינורי, לשעבר מנכ"ל משרד החוץ, מאשים את אנשי ערוץ 1, ובעיקר את סגנון "ההתבכיינות" של המגיש חיים יבין, ב"שיתוף פעולה עם החמאס" בדרך סיקור גל פיגועי הטרור בירושלים ובתל-אביב. לטענת אבינורי, אחת ממטרות החמאס היא להשליט פאניקה בציבור הישראלי, ודרך השידור, כולל שידורים חוזרים של תמונות קשות, מסייעת למחבלים.

אפריל 1996. בית-

המשפט מסגיר. בית-המשפט מורה לחברת "פלאפון" להעביר למשטרה הצבאית את הנתונים על כל מספרי הטלפון שעמם נוצר קשר מהטלפון הסלולרי של כתב קולי-ישראל יוני בן-מנחם, כחלק מחקירה על הדלפות מצה"ל.

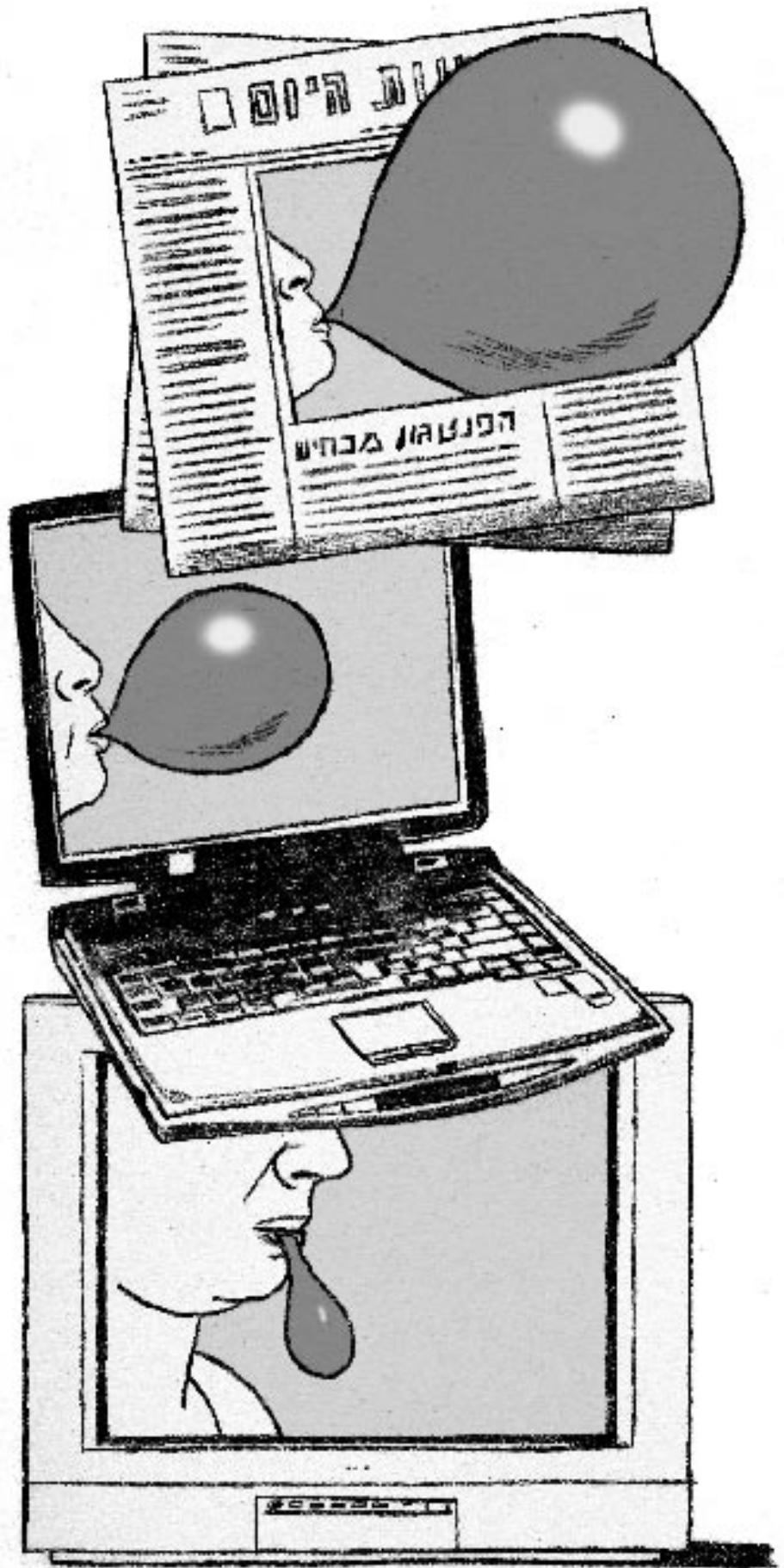
”

ביקורת בונה

”אני ודאי מצפה ממי שהוא פרישן או כתב ברדיו של צבא הגנה לישראל, שידגיש את ההישגים של הצבא ושל כוחות הביטחון, כי ההישגים היו גדולים וחשובים מאוד... ולא יחפש הערות כאלה או אחרות” (ראש הממשלה אריאל שרון נוקף בכתב גל”צ רביב דרוקר, 19 במרץ 2002)

שותפות גורל

”אוכלי חינם” (יושב־ראש הכנסת אברהם בורג תוקף את הכתבים המסקרים את הכנסת, לאחר שתא כתבי הכנסת סירב לאפשר לכתבת סוכנות הידיעות עת”ם להשתתף בתדרוך לכתבים כמשכך. בורג הביע אחר־כך צער אם פגע במישהו בדבריו. 19 בפברואר 2002)

איור: רות גוילי

חזאי 1996. סוף דבר. נסגר העיתון "דבר ראשון", אשר החל לצאת לאור באוקטובר 1995 כממשיכו של יומון ההסתדרות "דבר". העיתון נסגר לאחר שנכשל ניסיון אחרון להצילו על ידי מיזוגו עם היומון הכלכלי "טלגרף", אשר נסגר אף הוא.

חזאי 1996. עיתונים פרטיים, משפט ציבורי. נשיא בית המשפט העליון, אהרן ברק, מציע לשקול תפיסה שעל-פיה גם עיתונים הנמצאים בבעלות פרטית יהיו כפופים לדיני המשפט הציבורי, שכן הם ממלאים תפקיד ציבורי.

יוני 1996. לא סוכן. המקומון "העיר" מפרסם "תחקיר" שלפיו בנימין נתניהו היה סוכן סי.איי.איי. הכתבה זוכה לתואר "הברוח העיתונאי של השנה" במשאל עיתונאים שעורך ערוץ 1.

אוגוסט 1996. חקירה נגד עיתונים חרדיים. המשטרה פתחה בחקירה נגד עורכים וכתבים בעיתונות החרדית, לאחר שורה של כתבות ומאמרים נגד נשיא בית המשפט העליון, אהרן ברק, שבהן הוגדר "דיקטטור".

נובמבר 1996. המר מוריד מהאוויר. שר החינוך זבולון המר מורה לבטל את שידור "קלפים פתוחים", תוכנית של הטלוויזיה החינוכית העוסקת בבנינוער הומוסקסואלים. בג"ץ הופך את הוראתו.

היה נסגר. איזה נזק אתם גורמים שם בתקשורת, איזה נזק!

ביצעתי תנועת מעבר מהגנה להתקפה בניסיון לסנגר על הפרסום. רצייתי לומר שהוא טועה, שאני לא חושב כמוהו ולנמק מדוע. הספקתי רק לומר, אני לא... והוא קטע אותי ואמר, אני יודע, אני יודע שאתה לא היית מפרסם דבר כזה. אתה אדם אחראי.

לרגע רווח לי. המתקפה השוצפת לא כוונה אפוא אלי אישית אלא אלי כנציג התקשורת באותה שיחה. ברגע הבא הרהרתי מה קרה לסיפור הבלעדי, הרהור נוסטלגי על מותו של הסקופ בעידן התקשורת הרבי-זרועית.

בן-שיחי לא צפה בערב ההוא בחדשות ערוץ 2 וכנראה גם לא האזין למהדורה המשודרת במקביל בגלייז'ה"ל. הוא בטח קרא על זה כלילה באינטרנט או

2, היו אומרים לי, אתה מקטיין את הסיפור, אתה מקטיין את הסיפור שלנו, את הסיפור של עצמך. כלומר, אם אנחנו חשפנו את הפרשה ולכן הסיפור הוא "שלנו", מצווה עלינו לבטל ניואנסים, למחוק גוונים, לראוג שיהיה לו הפייאנד, סוף טוב – שנשיא המדינה יגמור בבית-סוהר או לפחות בבית-משפט.

השאלה כיצד הסתחררה הצמרת המשפטית ונסקה לטיטות כתבי-אישום שראשה בשמים, ולאחר מכן נאלצה לנחות על הקרקע עם עסקת טיעון פריכה ולהתרוסק, זו שאלה אחרת שמצדיקה דיון אחר. לענייננו – לימים, כאשר קראתי חומרי חקירה, השכלתי במשהו. זה שהיו כתבים שכיטו את הפרשה מנקודת המבט של יועצי תקשורת של המתלוננות, היה ידוע. כן, יועצי תקשורת למתלוננות, יש ביונס כוה. או כתבים שעשו זאת מהווית של יועצי התקשורת של הנשיא החשוד.

אנחנו חיים, לצערנו, בעידן שבו אמנם חשוב מה נאמר

גם זה ניכר והיה ידוע. אבל מחומרי החקירה התברר גם, שהיו כתבים שהיו יושבים עם מתלוננת זו או אחרת ומאיצים וממריצים אותן איך וכיצד להעיד במשטרה. עד כאן לא נורא, אפשר לראות בזה סוג של אזרחות אקטיבית. הבעיה היא שאחרי-כך הם היו מדווחים כאילו זה מצב הרברים, כאילו זו תמונת המצב. הם האמינו כנראה שהנשים משקפות בחקירות בדיוק את מה שאמרו בשיחות. בלי להביא בחשבון שחקירה במשטרה איננה זהה לקיטור בשיחת רקע. שחקירה במשטרה איננה מהלך לינארי, אלא התרחשות שיש בה גורמים נוספים, פיתולים לא צפויים ותשומות חיצוניות.

הדימוי חי

בערב קיץ אחד בשנת 2004, סגר כזכור היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז את התיק שנודע בכינוי "האי היווני". הוא ערך מסיבת-עיתונאים ואחריה הסתגר עם כתבים לענייני משפט, פרשנים ובעלי טורים והוסיף שם פרטים ועוד אי-אלו אמירות. לא נכחת בתדרוך, הייתי באותה שעה בשידור באולפן. כשהגיעו הפרטים הראשונים מהתדרוך, צדה גם את אוני, כמוכן, אמירתו המדהדת בדבר המריניות המגונה, או התרבות המגונה, שמצא בפרקליטות ושהגדיר "סימון מטרות וגיוס עמדות". כדי לא להשאיר את צופי ערוץ 2 מבולבלים ותועים בסכך אמירה עמומה, תרגמתי להם את המונח "סימון מטרות".

בחרתי במונח הכי קרוב שעלה על דעתי והכי עממי ושווה לכל נפש: "תפירת תיקים". למען האמת, "סימון מטרות" ו"תפירת תיקים" אינם מונחים זהים לחלוטין, אינם כאחים בדם, אך הם בהחלט קרובי משפחה מדרגה ראשונה. גם אם התרגום לא היה מזכה אותי בפרס

למחרת בעיתון, כך שלא היה לו מושג מי, מה והיכן זה נחשף.

במצב דברים שכזה צריך, אולי, לחדול מן המאמץ העיקרי להיות הכי ראשון ולהמיר אותם במאמץ אחר: להיות הכי מדויק וכוללני ומקיף. אם הראשונות היא קורבן של הרבי-ערוציות, הרי שהריקנות וההיקפיות אמורים להיות התחליף.

הגוונים נמחקו

פרשת הנשיא משה קצב היתה אחת הפרשות העסיסיות, בוודאי הסקסיות, של השנים האחרונות. ראשיתה עם אל"ף אחת, המשכה בעשר נשים, גם לפי מניין התקשורת וגם לפי חשבוננו של נשיא רוסיה ולדימיר פוטין, וסופה כמעט בלי אף אל"ף.

במהלך החקירה זלגו אלי פרטים שונים, מגוונים וסותרים, בין היתר שצצו בעיות עם המתלוננת הראשית. למשל, שהיא המליצה לחוקרים על חברות שהיו עדות שמיעה למצוקתה ולדכאונה, בעוד שהחברות עצמן העידו את ההפך הגמור – שהיא שמחה ואף התגאתה באוזניהן ברומן ההישגי שלה עם נשיא המדינה. ועוד שמעתי שבאחת החקירות הטיח בה אחד החוקרים, "נמאס לנו כבר מההגומות שלך", ועוד מיני זליגות שכאלה. כל אותה עת דיווחו אמצעי תקשורת שונים על כליאה מתמשכת, אינוסים אלימים ושפחות מין. בדיווחים ובפרשנויות נתתי לפרטי המידע הסותרים ביטוי מעודן. ניסיתי לתת לפרשה כולה גוון נוסף והרכב צבעים שיש בו יותר מאשר שחור ולבן. בתגובה קיבלתי פה ושם ניזיפות על שאינני מגלה אמפתיה למתלוננת (משל עיתונות היא עבודה סוציאלית ולא עבודת ליקוט עובדות וניתוחן). אפילו במערכת שלי, בחדשות ערוץ

את המונח הקומי הזה היטיב להגדיר העיתונאי דורון רוזנבלום. טאלנט, כתב פעם רוזנבלום, הוא מי שיש לו הכישרון לקבל תוכנית בערוץ 2 בלי אף כישור! העיתונות המודפסת, המצויה בנסיגה מסחרית בעולם כולו, נתקלת בעת האחרונה, גם בארץ, בדרגם של אופניים עם מנוע עזר: עיתונים המחולקים הינם. בשורה התחתונה, התופעה מבורכת. ככל שיהיו יותר עיתונים, כך אתה רוצה להאמין, יהיו גם יותר כותבים ויותר קוראים ועוד מידע, ועוד דעה, ועוד תמונה – ומה רע, יפרחו להם אלף פרחים.

עיתונים בכלל, בעידן תקשורת גרוש ודחוס, ועיתונים רזים בפרט מחייבים כתיבה ממושמת, מתומצתת, קריסטלית. אלא שמאוד לא פשוט למצוא או להמציא כותבים. עיתונאים רבים הרי לא יודעים הרבה יותר מהקוראים ומהצופים שלהם וגם כושרם

השנתי של איגוד המתרגמים, הוא היה נאמן ואתנטי. מאותו רגע, במהלך הערב, למחרת, וכמובן בימים הבאים נישא המונח "תפירת תיקים" בפי כל, כשהוא מיוחס באופן ישיר ובלעדי למני מזוז. היועץ המשפטי מזוז, מצדו, לא פסק להתגונן ולהישבע שהוא מעולם לא נקט את המינוח "תפירת תיקים", אך ללא הועיל. אתה אמרת, הטיחו בו, כן, אתה אמרת. היו רבים שאמרו, אתה אמרת ואתה צודק, אל תיסוג, אל תשתפן! ואחרים שאמרו, כן, אתה אמרת ואתה טועה ומטעה וגורם עוול נורא לפרקליטות לדורותיה!

ראיתי אותו במצוקתו הנמשכת, נואש וקרוע, והרמתי לו טלפון להסביר את מקור הטעות בפער הצר שבין מקרא לתרגום. על שיחתנו זו סיפר מזוז בכנס פרקליטים באילת והדברים דווחו בעיתון הכלכלי "גלובס" בערב 6.8.04 מאת הכתבת לענייני משפט

בתדרון, אבל הרבה יותר חשוב מה נאמר בטלוויזיה

להתנסה אינו משוכלל מזה של כותבי מכתבים למערכת וטוקבקיסטים. לעת צרה ניתן, כמובן, למלא את החלל באיורים, בתרשימים, בתמונות. איך אמר פעם עורך בכיר לאחד מכותביו? טובה תמונה מאלף מלים, ובמקרה שלך גם מאלפיים...

בכל מקרה, בעוד שהעיתונים המשולמים בעולם כולו קמלים ונוטים לנבול, עיתוני החינם צצים כפורחים. האם הם גם נקראים? זו כבר שאלה אחרת. אביהטיפוס הראשון הופיע לפני כתריסר שנים בשטוקהולם, שבדניה, ותוך עשור הם פרו ורבו ברחבי אירופה וארצות-הברית.

בעולם המערבי, שתקשורתית ישראל היא חלק ממנו, שבו היחס בין קריאת עיתונים לגלישה באינטרנט אצל צעירים מתחת לגיל ארבעים הוא אחד לשלושה לטובת האינטרנט, מאיר עיניים ומחמם את הלב לראות שישנם בעלי מומן שלא איברו תקווה – יהיו מניעיהם אשר יהיו, פוליטיים-כלכליים, פוליטיים-מסיונריים, נקמניים או אחרים.

ראיתי בלונדון, בקרנות רחוב, שתדלנים שכירים מנסים לדחוף לעוברים ושבים את ה"לונדון פיפר" או את ה"לונדון לייט" בהצלחה חלקית מאוד. עיתוני הרכבת התחתית הם סיפור שונה, אלא שכאן, בשעה ששורות אלו נכתבות, אין עדיין רכבת תחתית.

אני מעלעל בעיתוני החינם המחולקים באחרונה בארץ. התופעה, לפחות בעיני, כאמור, מרנינה. מעיבות עליה רק שתי בעיות קטנות, כמעט שוליות: אין כותבים ואין קוראים. חוץ מזה מרקיוז, או מ"ל, הכל בסדר. ■

דאז עינת ברקוביץ: "לפני כשלושה שבועות התקשר אלי עיתונאי מאוד בכיר ואמר שמטרת פנייתו היא מעיידתהנצלות על כך שהוא אחראי למונח שיוחס לי בתקשורת, של האשמה כביכול בתפירת תיקים, מונח שבו מעולם לא השתמשתי!".

ה"מעידתהנצלות" היתה כמובן בקשת סליחה קלילה, מבודחת משהו, אך באותה שיחה אמרתי לו גם כמה מלים על ההבדל הדק והמכריע בין אירוע להשתקפות, בין מציאות לדימוי, על כך שאנחנו חיים, לצערנו, בעידן שבו אמנם חשוב מה נאמר בתדרון, אבל הרבה יותר חשוב מה נאמר בטלוויזיה.

דרושים: קוראים וכותבים

העיתונות הכתובה, המודפסת, היתה ונשארה, בעיני לפחות, מלכת הקרב. לא במובן של כלי תקשורת מרכזי, עיקרי, אמצעי המכריע היום דעת-קהל – אלא כמבחן אמיתי, כנייר לקמוס, לכישורים עיתונאיים ובעיקר כבסיס להכשרה מקצועית. צאו וראו את מקור הצמיחה של אנשים שעובדים ברדיו, בטלוויזיה או באינטרנט ותיווכחו שילידי העיתונות הכתובה הביאו עימם רמה אחרת של יכולת איסוף, הערכה ובמיוחד ביטוי וניסוח.

בישראל, ואולי לא רק בישראל, מתערבת עיתונות עם תקשורת ללא הכר כמו שקשוקה. תעשיית העובדות ותעשיית הברדיות מתמוזגות בחדווה. שימו לב לפרט קטן וצדדי – מה קרה למונח "טאלנט". אני מתנצל, אפשר שהפאק הוא אצלי, אבל עד שבאתי לטלוויזיה הייתי משוכנע, ש"טאלנט" הוא משהו שיש לו ידע יוצא דופן או שיש לו שכל. בטלוויזיה למדתי ש"טאלנט" הוא משהו שיש לו סוכן.

פשוט כך

"עופר נמרודי ניצל את העוצמה הרבה שהיתה בידיו, בשל עושרו, מעמרו כבעלים של עיתון חשוב ועורכו, וקשריו עם רשויות השלטון, כדי למנוע גילוי של מעשיו הפליליים" (השופט דליה דורנר בעת דחיית הערר שהגיש מו"ל "מעריב" על ההחלטה להשאירו במעצר עד תום ההליכים המשפטיים נגדו, על רקע חשש שינסה להשפיע על עדי המדינה נגדו, 21 במרץ 2000)

דרושות כפפות

"גם כאשר נדמית פעילותה של התקשורת כמנותבת בתחומי של החוק, עדיין מחויבים אלה השולטים על העשייה בה לנורמות של הגינות אנושית אלמנטרית, כלפי כל אדם, עשיר כעני; בכל זמן ובכל מצב" (השופט ברכה אופיר-תום על הטיפול התקשורתי בחשדות נגד עופר נמרודי, בעת הכרעת הדין במשפטו, 21 באוקטובר 2001)

אמנון אברמוביץ' הוא כתב ופרשן חדשות ערוץ 2 וכותב טורים לעיתון "גלובס"

נובמבר 1996. רשיון

ל"רדיו 2000". הרשות
השנייה מעניקה רשיון
ראשון לתחנת רדיו אזורית
מסחרית בשפה הערבית.
התחנה נקלעה לקשיים בשל
מאבקים בין בעליה ונסגרה
בשנת 2000.

אפריל 1997. שירות

לאינטרס הציבורי. היועץ
המשפטי לממשלה, אליקים
רובינשטיין, קובע בדו"ח
על פרשת בראון-חברון,
שנחשפה בינואר 1997
עלידי כתבת ערוץ 1 איילה
חסון: "בסופו של דבר מילאה
התקשורת תפקיד חיובי
בנושא קשה וכאוב... נעשה
שירות לאינטרס הציבורי,
אם גם לא תוך עמידה על
דיוק בפרטים". חסון דיווחה
כי רוני בראון מונה ליועץ
המשפטי לממשלה (תפקיד
שממנו התפטר לאחר
יומיים) כחלק מעיסוקה
עם ש"ס, שעל פיה תתמוך
מפלגה זו בבינוי חלק
מחברון, תמורת הסכמה
שבראון יסייע לאריה דרעי
בהליכים המשפטיים נגדו.
היועץ רובינשטיין לא מצא
ראיות לביסוס טענות אלה,
וראש הממשלה בנימין
נתניהו אמר בתגובה כי אנשי
תקשורת, במיוחד בערוץ 1,
"עדיין אינם מוכנים להשלים
עם החלטת הבוחר וכמעט
כל ערב מנסים לערער את
הלגיטימיות של הממשלה".

חובת הציבור לדעת

ב. מינאל

של קרל קשישא משך את תשומת לבי. מישו הרביק
שם פיסת נייר ושרבט כמה מלים. הזדקפתי על קצת
אצבעותי, מתחתי את צווארי, כיווצתי את עיני כדי
להיטיב לראות, וקראתי:
"Better luck next time" ("שתצליחו יותר בפעם
הבאה").

צחקתי וצילמתי.
כל האמור לעיל (וסליחה שנסחפתי והארכת
קמע... לא בא אלא כדי לספר שלאחרונה אני
מהרהר לא מעט בצמד מנחסי "המניפסט הקומוניסטי".
מעולם לא הייתי קומוניסט, והפרקטיקה הקומוניסטית
נראית לי גם כיום חסרת כל סיכוי וחפה מכל הבנה של
נפש האדם. אבל בשנים האחרונות, בעשרות השנים
האחרונות, אני מיטיב להבין אותם. מצליח ביתר
קלות לפענח, אפילו לחוש, את הזעם הקדוש ואת להט
השליחות אשר הנחו את קולמוסיהם.

כי הכלכלה, כך נראה, שוב יצאה מדעתה. כאילו
החליט "הקפיטליזם החזירי" (ככינוי המרהיב של
שמעון פרס) לעשות ככל יכולתו כדי להוכיח שברצותו
– אין הוא נופל באכזריותו, רשעותו, אטימותו,
שחיתותו, ציניותו, רצחנותו ותאוותנותו מכל שיטת
שלטון אבסולוטית אחרת. קונגלומרטים אינם טובים
מבתי מלוכה. חברות ענק אינן נאורות מן ההונגים.
"בעלי המניות" – בני האצולה החדשה – אינם טובים
מאבותיהם בני האצולה העתיקה. רודנותם של אילי הון
אינה קלה מרודנותם של עריצים אחרים (אבל הרבה

בפברואר 1990, חודשים ספורים לאחר
נפילת חומת ברלין, נסעתי לראות את העיר
שחוברה לה יחדיו. מיהרתי לאלכסנדרפלאץ
שבחלק המזרחי, כדי לבקר צמד ידידים ותיקים. הם
ניצבו במקומם הקבוע, גדולים מהחיים, יצוקים בברונזה
שחורה. קרל מארקס ופרידריך אנגלס.

קרל הזקן יושב זקוף, פרום צווארון ועוטה מקטורן,
במיטב סגנון עדות מפא"י. עיניו צופיות אל קצה האופק,
מצחו רם ונישא. לשמאלו, קצת מאחור, ניצב פרידריך
אנגלס, עוטה מעיל-מידות חורפי. שערו, שפמו וזקנו
המטופחים מעניקים לפניו ארשת רכה יותר.
הכרתי אותם מביקורי הקודמים בעיר, בעודה
שסועה. משום מה הם נראו לי אז קטנים יותר. אולי
אימת השטאז, אולי נטל הכלימה, גימדו אותם קמעה.
אבל אני נשביתי בקסמם. יוצרם (לודוויג אנגלהררט,
למי שמתעניין) הצליח לייצר ריאליזם סוציאליסטי
אנושי. כמעט חם. ועשיתי לי מנהג קבוע לסור אצל
הצמד נשוא הפנים מדי בואי לברלין.

באותו פברואר, ראשון לאחר איחוד העיר, ירד שלג.
הכיכר היתה לבנה וריקה, ורק שני הקשישים הענקיים
מילאוה. נדמה היה לי שהם גבהו. שמבטם נינוח יותר.
ששביב של צחוק ריצד פתאום בוויית עיניו של מארקס
(אנגלס נשאר רציני). ואולי לא היה זה אלא השלג הדק
ורוממות הרוח שהוא מביא עימו, או ריח החירות שעמד
לפתע באוויר.

התקרבת אל השניים, וכתם ירקרק על שחור מעילו

חתרן נלאה

"באופן כללי, אנחנו נמנעים מלהיות יותר מדי 'חתרנים' או צינים או ביקורתיים תוך כדי לחימה" (גדי סוקניק בראיון ל"גלובס", יולי 2006)

לכסף אין ריח

"הקוראים הכי נלהבים הם אלה שמחזיקים אותך בשירותים. מגזין אמור להיות משהו לפנאי. מבחינתנו זו מחמאה ענקית להיות פק"ל שירותים" (תומר קמרלינג, סגן עורך "בלייזר", לא סנוב. "העין השביעית", מרץ 2005)

הערכת מצב

"האיום הכי גדול על העיתונאים הם הבלוגרים. אתם בעיתונות הכתובה אחראים על המחדל הזה שנקרא בלוגרים. אתם מרוממים אותם בעיתונים שלכם" (היח"צנית אירינה שלמור מציעה לעיתונאים לשלב כוחות. "דה מרקר", 13 במרץ 2007)

אלכסנדר פלאץ. תארוקס ואנגלס

לא חסרים [עדיין...] **עיתונאים** חדורי שליחות, מחויבות ואחריות. אבל הולכים ומתמעטים **עיתונים** חדורי שליחות, מחויבות ואחריות

בקצב שכזה לא ירחק היום שבו יופרטו גם רשויותיה של המדינה הדמוקרטית. "הפרטה רשויות" תחליף את "הפרדת הרשויות". אוטו-סורסינג של הרשות השופטת. מכרז לתפעול הרשות המחוקקת. הנפקת הרשות המבצעת.

וכי למה לא? הרי בניהול נכון אפשר מן הסתם להגיע לרווחיות די גבוהה, להשקיע ברכישת רשויות של מדינות אחרות, ולגזור קופון נאה, כמו שאומרים. אין אפילו צורך להפליג על גלי הדמיון הסרקסטי. הרי כבר יש רשות אחת שהופרטה. היא אמנם היתה מסורה לידיים פרטיות מלכתחילה, אך רק לאחר שהחלה להפנים את ערכיו של אותו "עולם רווחי חדש", ולהתפרק יותר ויותר מאחריותה כאחת מרשויות המדינה הדמוקרטית, החלה "הפרטה" האמיתית. כוונתי לרשות המדווחת. לתקשורת. לעיתונות.

מלת הבהרה: ביסוס הדמוקרטיה על שלוש רשויות בלבד היא עניין די ארכאי. כבר מוזמן קיימות חמש

יותר מתוחכמת...). והאלהת המאזן, המניה, היום, הריוידנד, ומעל לכל – ה"רווחיות" היא רת אכזרית ואגוצנטרית לא פחות מכל רת אחרת.

ולאחר נפילת הגוש הקומוניסטי הלך הקפיטליזם ואיבד את שפיותו בקצב מתגבר והולך. מסתבר כי שכרון הניצחון יכול לשגע גם תיאוריות כלכליות, לא רק מדינות וחברות אנושיות. ההפרטה נעשתה חזות הכל. מדינות מתפרקות מרצון מנכסיהן, סמכויותיהן, תפקידיהן וחובותיהן, וכל אלה "מופרטים" ונעשים סחורה עוברת לסוחר. סעד, בריאות, תשתיות, שירותים מוניציפליים, חינוך גבוה, עוד מעט קט – גם חינוך פחות גבוה, תעסוקה, מערכות אכיפה וענישה... הכל נעשה השקעה. אחוים. מאזן. רווחיות.

החברה המערבית הדמוקרטית, זו שכה התיימרה להיות אנתרופוצנטרית (דהיינו, שהאדם ניצב במרכזה), הולכת ונעשית פקונוצנטרית (שהמומן במרכזה) עד אובדן חושים ומעצורים.

זואי 1997. שמים פתוחים.
ועדת מלד, שמונתה עליידי שרת התקשורת לימור לבנת, ממליצה: הגברת התחרות בתחום הטלוויזיה והחלפת שיטת הזכיונות במתן רישיונות.

מקור ראשון

יוני 1997. "מקור ראשון"
יוצא לדרך. יוצא לאור הגיליון הראשון של השבועון הימני-לאומי "מקור ראשון", שהגדיר את עצמו כמיועד לקוראים "המבינים מה הן זכויות של בני-אדם, ומה היא ציונות בונה ומתקדמת".
ב-2003 נרכש השבועון על ידי איש העסקים שלמה בן-צבי, ובאפריל 2007 אוחד עם "הצופה" והחל להופיע כימון.

ספטמבר 1997. ועדת צדוק. הוועדה הציבורית לחוקי העיתונות בראשות עו"ד חיים צדוק ממליצה לעגן בצורה מפורשת בחקיקת יסוד את זכותו של כל אדם לחופש הביטוי והפרסום, ואת הזכות היסודית לחופש העיתונות. הוועדה ממליצה גם לבטל את הדרישה לקבלת רישיון כתנאי מוקדם להוצאה לאור של עיתון.

ספטמבר 1997. "קלפים פתוחים" לשידור. שופטי בג"ץ מתירים את שידור תוכנית הטלוויזיה "קלפים פתוחים", שכללה דיון בהשתתפות בני-נוער הומוסקסואלים, בניגוד לעמדתו של שר החינוך והתרבות זבולון המר, שאסר את השידור.

רשויות: השלוש הוותיקות והמוכרות, ולצדן גם הרשות המבוקרת ("מבקר המדינה" ומשרדו שהם רשות עצמאית לכל דבר), והרשות המרווחת – תקשורת חופשית ומגוונת – שהיא גם מבוקרת וגם מיידעת. הרשות הזאת, כמעט מיותר להסביר, חיונית לקיומה של דמוקרטיה לא פחות מכל האחרות. שהרי, כדי שציבור האזרחים ישלוט ויחליט במי לבחור, כדאי מאוד שהוא גם יידע מה קורה. או לפחות יוכל לדעת מה קורה, אם ירצה בכך.

אך גם בכך לא מתמצה מלוא תפקידה של הרשות המרווחת. עלי-כורחה היא גם נוטלת חלק מכריע בעיצוב סדריו ציבורי, קיבוע תרבות דיבור והתבטאות, הנחלת נורמות של דיון, בניית הייררכיה חברתית, וקביעה יומיומית של גבולות טעם טוב, אחריות, הגינות ויושר.

ככל אלה אכלה, ואוכלת כפה נגדש והולך, ה"קפיטליזמיזציה" הרוהרת. כל אלה מוכפפים עוד ועוד לשיקולי הרווחיות, המאזן, בעלי המניות, הריווינדר, הקופון הנגזר.

האיזון העדין ששרר כעבר בין אותם חלקי עיתון שהוקדשו לעמידה במחויבות, בשליחות ובאחריות של אמצעי תקשורת, לבין אותם חלקים שנועדו לעודד תפוצה ורווחיות, הולך ומופר. התחרות המתפרעת על לבו וכיסו של הלקוח יצרה מחול מטורף של ביצים ותרנגולות, סיבה ומסובב, מעגלים שוטמים וספירלות מטפישות. העיתונות מתדרדת ומרדדת. ציבור הקוראים מונמך ומנמך. העיתונאים מוזלים ומוזילים. הרחוב מתנחך את העיתון שמחנך את הרחוב. והכל – לא כדי להרחיב דעת וידע, לא כדי למלא שליחות, לא כדי

מצבה המיוחד של הרשות המרווחת, וחלקה המהותי בכינונה של דמוקרטיה תקינה, הביאו את נשיא בית המשפט העליון לשעבר אהרון ברק להעלות כבר כמה פעמים לדיון את השאלה, אם אין מקום להכפיף גם את התקשורת הפרטית לעקרונותיו של המשפט הציבורי. בדיוק כנהוג לגבי רשות השידור.

אך אולי גם בכך לא יהיה די. אולי כבר ראוי לצעוד עוד צעד אחד קדימה, ולשקול גם את הקמתה של רשות-עיתונות ממלכתית. רשות עצמאית, מתוקצבת בנדיבות שתאפשר לה לייצר מוצרים ראויים, ומשוחררת מאימת המאזן, בעלי המניות והריווינדר. רשות אשר תוציא לאור עיתון יומי, אולי גם שניים, אשר יילחמו גם הם על לבו וכיסו של הקורא, אך לא במחיר עקרונותיו של המקצוע ושליחותו.

נוטרי השידור הציבורי טוענים כי רק אי השיעבוד לשיקולים המסחריים מבטיח כי ימומשו העקרונות העיתונאיים, ולא תקופח זכותו (ויש אומרים חובתו) של הציבור לדעת את אשר הוא זכאי (ויש אומרים חייב) לדעת. מצדדי השידור הציבורי טוענים כי גלי האתר הם משאב ציבורי ולכן אין להפקיד את כולו רק בידיים פרטיות. כל הנימוקים הללו תקפים, ואולי אף ביתר שאת לגבי תקשורת מודפסת. הבמה הציבורית (כהגדרת השופט ברק) והתודעה הציבורית והידע הציבורי – גם הם משאב ציבורי שאין להפקירו רק לידיים שוחרות רווח. והמציאות הרי מוכיחה מה ממיט השעבוד המסחרי על העיתונות המודפסת. נראה אפוא כי רשות-עיתונות ממלכתית (אשר תפיק את מלוא הלקחים המתבקשים ממגדעות רשות השידור

האיזון העדין ששרר בעבר בין אותם חלקי עיתון שהוקדשו לעמידה במחויבות, בשליחות ובאחריות של אמצעי תקשורת, לבין אותם חלקים שנועדו לעודד תפוצה ורווחיות, הולך ומופר

לעמוד באחריות המקצועית. אלא רק למען הרווחיות. המאזן. בעלי המניות. הריווינדר.

"זכות הציבור לדעת" הולכת ונעשית ל"זכות הציבור לא לדעת", ובמקום "כל החדשות הראויות לרפוס" (סיסמתו של ה"ניו-יורק טיימס"), הולכת ומשתלטת הסיסמה "רק מה שהקוראים רוצים".
אין כמובן צורך להיתמם. העיתונות הפופולרית והצהבהבת לא הומצאה השבוע. ימי עדנתה המשולחים ביותר היו רווקא בעבר. אבל ה"רווחיזציה" המתגברת הביאה לכך שהשיקולים המסחריים החלו להשתלט גם על נתחים גדלים והולכים של מה שנחשב לעיתונות רצינית יותר.

אפשר להגדיר זאת גם כך: לא חסרים (עדיין...) עיי-תונאים חרודי שליחות, מחויבות ואחריות. אבל הולכים ומתמעטים עיתונים חרודי שליחות, מחויבות ואחריות.

לעמוד באחריות המקצועית. אלא רק למען הרווחיות. המאזן. בעלי המניות. הריווינדר.
"זכות הציבור לדעת" הולכת ונעשית ל"זכות הציבור לא לדעת", ובמקום "כל החדשות הראויות לרפוס" (סיסמתו של ה"ניו-יורק טיימס"), הולכת ומשתלטת הסיסמה "רק מה שהקוראים רוצים".
אין כמובן צורך להיתמם. העיתונות הפופולרית והצהבהבת לא הומצאה השבוע. ימי עדנתה המשולחים ביותר היו רווקא בעבר. אבל ה"רווחיזציה" המתגברת הביאה לכך שהשיקולים המסחריים החלו להשתלט גם על נתחים גדלים והולכים של מה שנחשב לעיתונות רצינית יותר.
אפשר להגדיר זאת גם כך: לא חסרים (עדיין...) עיי-תונאים חרודי שליחות, מחויבות ואחריות. אבל הולכים ומתמעטים עיתונים חרודי שליחות, מחויבות ואחריות.

פתאום שמענו בנים

העורך לשעבר של "הארץ" עורך
חשבון נפש על השפעתו של "דה מרקר"
על התרבות הישראלית

חנוך מרמרי

זאת התרבות היום, טמבל!
את המשפט שהטמיע ג'יימס קארוויל
במסע הבחירות של ביל קלינטון ב-'92
אפשר לגלגל הלאה. מי שהבין אז שניהול מדינה
איננו מדינאות בלבד, יכול להוסיף עכשיו: זאת
אמנם הכלכלה, טמבל, אבל לא רק. זאת כבר התרבות
כולה. ואם הכלכלה היא התרבות, אז העיתונות
הכלכלית של היום היא הרבה יותר
מעיתונות שימושית, ואפילו יותר
מסמך תרבות. העיתונות הכלכלית
של היום היא מחוללת התרבות.

כשהתבקש בשעתו הסבר לשגשוג
הסימביוטי, הלא צפוי, שנוצר בשנות
השמונים בין תל-אביב המתעוררת
למקומון שלה, "העיר", סיפק דורון
רוזנבלום ברשימתו "תחום השיפוט ההולך
ומתרחב של המקומון" ("כותרת ראשית",
1985) אבחנה שאפשר להחילה על תופעת
התפתחותה המואצת של העיתונות הכלכלית:
"המהפכה האמיתית התחילה כאשר החיננה
המקומונית... הגיעה אל העיר הגדולה כדי
להמציאה מחדש... לא עבר זמן רב, ומציאות
הנייר של 'העיר' החלה בועטת ומפרכסת
ומתגלמת בחיים עצמם, עד שלא ניתן עוד
להבחין בין העמדת הפנים ובין האותנטיות..."

לכאורה, לא ניתן להשוות בין התנודות החברתיות
הלא-מדידות בסצינה העירונית התזזייתית, לבין
המגמות הכלכליות שמבוססות על מדדי צמיחה
ואינדקסורים המשקפים מציאות כביכול. אבל
מבחינת יחסי התקשורת והסצינה הכלכלית מדובר
במצב סימביוטי דומה. מכלי דיווח, ניתוח וחיווי

אוקטובר 1997. יבין עוזב. מגיש "מבט" הוותיק וחתן פרס ישראל, חיים יבין, מודיע על עזיבתו את הערוץ הראשון לטובת ערוץ 2, כדי להגיש בזכיינית "קשת" תוכנית תחקירים וכתבות בנוסח "60 דקות" האמריקאית. מחליפתו: גאולה אבן.

אוקטובר 1997. פישמן נכנס ל"ידיעות אחרונות". שלב חדש במאבק המשפחתי על השליטה ב"ידיעות אחרונות": זאב מוזס מוכר 12.5 אחוזים ממניות העיתון לאנשי העסקים אליעזר פישמן וחיים בראון (בעלי "גלובס"). אלו נמצאים בדרך לרכישת 12.3 אחוזים נוספים מן הבעלות, במחיר כולל של כ-150 מיליון דולר.

הפכה העיתונות הכלכלית לישות תרבותית עצמאית חובקת כל, יודעת הכל, מבטאת את התעותע הכלכלי ומנצחת עליו.

כשחיים בראון רכש ב־1984 את הבולטיין הצנוע לדיווחי בורסה, "גלובס", והפך אותו ליומון כלכלי, הוא צפה בוודאי את הירידה הכלכלית נמנעת בריכוזיות הממשלתית ואת ראשיתו של תהליך הפרטה, רגע אחרי מפולת מניות הבנקים, שאמור לעורר את שוק ההון ואת המגזר העסקי כולו. "גלובס" אכן צמח במהירות על גלי השגשוג שהביאה הליברליזציה המתמשכת, אבל גם בראון, שהלך לעולמו ב־1998, לא יכול היה לחזות עד כמה תרחיק ההווה התרבותית-כלכלית להתנפח.

עד ראשית שנות התשעים היתה העיתונות הכלכלית עסוקה בתחרות מקומית ערנית, אבל מנומנמת בכל הנוגע למגמות עולמיות. מגבלות הטכנולוגיה הן שהגדירו את התחום, כפי שפריצות הדרך הטכנולוגיות ירחיבוהו בעתיד. כדי להשיג נתונים כלכליים דחניים או נתוני עזר לבחינת עולם העסקים היה צורך במהלך איתור מורכב שנעזר בכלים ישנים, טלפרינטר חריכיוני, דואר, טלפון ופקס. יחד עם התפתחות האינטרנט, צמחו גם ספקי מידע כלכלי אונליין וסוכנות ידיעות כלכליות הציפו את העולם כולו במידע מידי על כל פרט מן הנעשה בשווקים.

"הארץ", שראה עצמו כעיתון הכלכלי המוביל, הפנה משאבים ומאמצים לבלום את הצלחתו של "גלובס". בחלוקת השוק המסורתית, היה "הארץ" עיתונם של התעשיינים, בעלי הבתים, הסוחרים, הבנקאים, הפרדסנים, וסיקר באופן קורקטי את שוק המלט והספנות, הטקסטיל והחקלאות. תחת הנהגתו של עורך העיתון, גרשום שוקן, צמח מדור כלכלי עצמאי ומקצועי שהטיף לכלכלת שוק ותקף את הריכוזיות הממשלתית ואת העוצמה ההסדרותית. את רוח הקרב סיפק העורך הכלכלי, נחמיה שטרסלר, שניהל על עמודיו קמפינים שהניבו תוצאות, כמו הלחץ על ארנסט יפת לפרוש מניהול בנק לאומי לאחר שנחשפו תנאי הפרישה שלו, הדרישה להעמיד לדין את הבנקאים מווסתי הריבית, או המאבק לחוקק ולאכוף סימון מחירים במרכולים.

ב"הארץ" של 1988 היה לכלכלה נתח קטן יחסית. מ־16 עמודי העיתון היומי רק שניים הוקדשו לכלכלה: עמוד למדור "כלכלה ועסקים" ועמוד לחדשות הכלכלה, שברובן עסקו במאקרו-כלכלה וכלכלה ציבורית. לכך נוסף פעמיים בשבוע המדור "כלכלה עולמית", שרובו התבסס על פלט הטלפרינטרים ועסק בכלכלות העולמיות יותר מאשר בשוקי הון.

משלא נמצא מודל עסקי שיאפשר הפצת מהדרת ערב כלכלית של "הארץ" שתתחרה ישירות ב"גלובס", החל "הארץ" בפיתוח נמרץ של עמודי הכלכלה שלו והפך את הכלכלה לקונטרס יומי המכיל כ־12 עמודי חדשות ומוסף נתוני בורסה מפורט ומעודכן לשעת הסגירה בניוירוק. באמצע שנות התשעים, כשמגמת ההפרטה העצימה ותעשיית ההייטק החלה לשגשג, החל גם שוק המודעות לרתוח. עליית כוחות חדשים בבנקאות, בביטוח, בשוק ההון, כמו גם הביזור בשוק הטלוויזיה, הכבלים והרדיו, כניסתן לשוק חברות הסלולר, הגידול במודעות הנדל"ן והדרושים הבכירים, כל אלה יצרו

ביקושים גדולים לאפיקי פרסום נוספים. רק טבעי היה ששחקן שלישי ייכנס לזירה, ואכן אבי טיימקין יחד עם אהרן רברט ויצחק שרם הקימו ב־1993 את היומון הכלכלי "טלגרף", שלא הצליח לפתח שווקים חדשים או לדחוק את "גלובס" החוצה, ונסגר לאחר שלוש שנים. לצד אלה פיתחו "מעריב" ו"ידיעות אחרונות" מדורי כלכלה חדשים, גם הם בקונטרס נפרד.

אבל המדרגה המשמעותית הבאה יובאה, בשפה החדשה ובכלים החדשים, היישר ממרכזי הרוטיקום שצצו סביב וול סטריט. מרגע שהזירה העולמית נפתחה, זו מקור ההשראה מן השוק המקומי אל עבר הנפקות הפלא שהרתוהו את הנאסד"ק. ב־1999 מונה גיא רולניק, עד אז עורך "שוק ההון", להחליף את שטרסלר כעורך "הארץ כלכלה" ובאותה שנה עצמה סיים את תפקידו, כשבחר להמר על מיזם תוכן חדש: אתר אונליין כלכלי-פיננסי שבו מושקעים מלבד מו"ל "הארץ" גם גורמים אמריקאיים; אתר שיועד להנפקה בניוירוק ונועד להנחית מהלומה אסטרטגית על האתר המפותח של "גלובס".

אתר "דה מרקר" הושק באפריל 2000 בקמפיין שלגלג על העיתונות המודפסת הישנה. כבר בהשקתו היה לא רק כלי חדש בכלכלה החדשה, אלא שחקן של ממש על מגרשה. כמה חודשים לאחר ההשקה פקעה בועת הרוטיקום, רעיון ההנפקה נגנו והאתר יצא לגלות ממושכת, שממנה חזר רק ב־2004 אל תוך מערכת "הארץ", כשרולניק נושא מחדש בתואר העורך הכלכלי של העיתון. עם שובו איחד את "הארץ כלכלה" עם אתר "דה מרקר" תחת שם המותג של האחרון.

בקרב היו שוב שלושה שחקנים ראשיים על מגרש התקשורת הכלכלית. ל"גלובס" ול"דה מרקר" יצטרף, באיחור אופנתי ובעוצמה רבה, השחקן החדש מבית "ידיעות אחרונות". על-פי אסטרטגיית הבלימה שנוקט "ידיעות אחרונות" מאז הגיע לדומיננטיות בשוק, הוא משאיר את החדשות לאחרים ונכנס לתחרות ברגע שבו החירוש מוכיח את עצמו ומסתמן כאיום אסטרטגי.

אם "ידיעות אחרונות" יישם שוב את הדוקטרינה המוכרת, צפוי המיזם בראשותו של יואל אסתרן לאמץ את מיטב החידושים שהטמיעו "גלובס" ו"דה מרקר" בעיתונות הכלכלית ולעבד אותם למוצר מגובש ונגיש לקהל רחב יותר. וברוח "ידיעות אחרונות" הוא יהיה שאפתני, כוחני ובעל אורך נשימה שקשה יהיה לנסות להשתוות לו.

מאז איחודו המלא עם "הארץ", "דה מרקר" הוא הגורם הדומיננטי בעיתונות הכלכלית. בין הישגיו המרשימים אפשר למצוא את הגיוון הרב שבו מוצג העולם הכלכלי (שכלול של הדוקטרינה הכמותית של "גלובס"), את השפה הקליטה, את הטשטוש הקונסטרוקטיבי בין תכנים עיתונאיים לאחרים, את החדשות הגראפית והשפע הפרטני המורעף על הקורא, לרוב בעיבוד מינימלי וללא הייררכיות.

לכאורה חילץ "דה מרקר" בתנופתו את "הארץ" ממגמת ההתכווצות שהחלה ב־2002. אבל ההישג הזה, של הגדלת מספר המנויים בכמה אלפים, בא לאחר

בידי גלמים כלכליים, הרי עולם העסקים הוא הדרך לגאולה האישית. היה זמן שראיתי בעיתונות הכלכלית החדשה אפוליטיות חלולה ומהדהדת. אבל היום היא נתפסת בעיני כפוליטית בעליל, במובן האמריקאי: משרתת את אליטות הממון ומוכרת חלומות לכל השאר. פעם, לצורך מסע פרסום ל"הארץ", הצעתי הגדרה – שלא התקבלה – שהעיתון מציע "כלים לבניית השקפת עולם". והנה, דווקא "דה מרקר" מספק כלים כאלה. גם אם להשקפה כזו לא פיללת.

האם מיישמת העיתונות הכלכלית את אשר היא מצפה מן הגופים הכלכליים שהיא מסקרת? ככל הנראה, הולכת בועת העיתונות הכלכלית ותופחת והשאלה, אם ואיך כל זה יפקע, לא ממש נשאלת בעוד

תקופת הקזת משאבים ממושכת ועלה בהשקעה כבדה נוספת. בעצם נקנתה הצלחת "דה מרקר" במחיר של הזנחת צרכי מערכת העיתון ודלדול מודע באיכות תוצרתה, דבר שניכר בתוצאה ומחליש את מעמדו של "הארץ" כעיתון מוביל.

הגישה ההוליסטית של "דה מרקר", אשר מרחיבה מאוד את הגדרות התוכן הכלכלי, מאפשרת לו לפעול בכל תחום. והוא אכן משמש אכסניה לתכנים מגוונים שמעבר לתחומי הכלכלה המובהקים, תחומים שבין צעצועי יוקרה לנושאי תשתית ציבוריים, למצב החינוך, לרכילות, לטריאתלונים, לצרכנות ביקורתית ולצרכנות אופנתית. ומכיוון שכל תחום הוא תלוי-כסף, שיווק, ניהול או מחשוב, הרי "דה מרקר"

היה זמן שראיתי בעיתונות הכלכלית החדשה אפוליטיות חלולה ומהדהדת. אבל היום היא נתפסת בעיני כפוליטית בעליל, במובן האמריקאי: משרתת את אליטות הממון ומוכרת חלומות לכל השאר

לוקסוס חוסרי

"אין לי בעיה להיות פחות מוסרי בעיני עצמי אם יש בכך כדי להציל את חייו של ילד אחד בגולני. למענו אני מוכן לשטוף באש רותחת את מחבלי חיובאללה, את עוזריהם, את משתפי הפעולה ומעלימי העין ואת כל מי שמריח חיובאללה, ושימותו חפים מפשע שלהם במקום חפים מפשע שלנו. אחרי אסון בנת ג'בייל אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו את הלוקסוס המוסרי" (רפי גינת, עורך "ידיעות אחרונות", במאמר שער בעיתון בזמן מלחמת לבנון השנייה, יולי 2006)

מועד. "דה מרקר" הגדיל במשהו את שוק העיתונות הכלכלית ו"ידיעות אחרונות" יוסיף וירחיב אותו, וכסף טרי יושקע עכשיו מצד כל השחקנים, על חשבון תחומים אחרים, לקראת הגמר הגדול.

פעם, באמצע שנות השמונים, ממש כמו בספרי דוקטור סוס, שני מקומונים גדלו ותפחו עד שהחלו לצאת כעיתונים יומיים. לאחד קראו "קול הקריות" ולשני "הד הקריות". ועד שלא הגיעו אל אפיסת כוחות, נהנו יושבי קריית-חיים וקריית-ביאליק מיומונים שמנמנים שעוסקים אך ורק בהם עצמם, ואז קרסו השניים זה על כתפי זה, נרגעו וחזרו לצאת פעם בשבוע, שזה המינון הסביר שמצופה מהם. עכשיו צריך לקוות שהמלחמה הגדולה על החמאה שמייצרים לנו "גלובס", "דה מרקר" ו"ידיעות אחרונות" לא תתגלגל למלחמת התשה חסרת פשר – הכוונה היא להתשת הקוראים כמובן.

ואי-אפשר שלא להיזכר, כשעוסקים בעיתונות הכלכלית, בדברים שאמר נחום ברנע על קברו התחוח של חיים בראון, בפברואר 1998: "...חיים הצליח הצלחה נדירה בעולם המו"לות הישראלי, קבע נורמות חדשות, פתח אופקים, הקים, בין השאר, לראשונה בישראל, עיתון כלכלי רציני, חופשי. הוא עשה את זה משום שכסף כשלעצמו אף פעם לא עניין אותו. זאת, אולי, אחת התשובות לשאלה למה אהבנו אותו כל-כך. בעולם שנעשה יותר ויותר חומרני, הוא לא איבד לרגע את התיאבון הציבורי שלו".

היום, כמעט עשור אחרי, נקראים דבריו של ברנע כתמימים במקצת. הבה נזכור שהסיסמה שעימה פרץ דב הפנדה של "דה מרקר" לשוק היתה: "זה הכל כסף... הגיע הזמן שתבין את זה". טמבל. ■

הוא עיתון כללי לכל דבר, עם איים שטרם סופחו וממשיכים להתקרא "הארץ" – אמנות ובידור, חוץ, פלילים וחלק מן הביטחון – וזהו. עם ייסודו, הגדיר "הארץ" את עצמו כ"עיתון לענייני החיים והספרות". את החיים נראה שהפקיע מידי "דה מרקר", גם אם החיים נבחנים אך ורק מנקודת הראות היחידה האפשרית לו, הכלכלית.

גם אם ביום מן הימים ישתנה או ייעלם, יישארו ערכי "דה מרקר" מוטמעים בתרבות העיתונאית ויתגלגלו לפלטפורמות עיתונאיות אחרות. הנה, 14 שנים לאחר שנסגר, עדיין אפשר לזהות בבידור את ערכי "חדשות" בעיתונים שעל הדוכן. ערכים סגנוניים, צורניים ואף ערכי תוכן ומהות. את מה ש"דה מרקר" מטמיע בקהליו, קשה יהיה לשנות.

הנה, הכסף הופך מדרד עליון להצלחה אישית או ארגונית. במוצהר וללא עכבות יצאו מן השימוש ערכי הסולידריות החברתית, הקהילתית, ערכי תיקון העולם; במקומם מוגשת תפיסת עולם צוננת, תכליתית, ממוקדת "אני": אני, כלומר אתה, במרכז ואין מלבדך. עשה לביתך, טפח ופנק את עצמך, שפר את ביצועיך, חלום על עוד!

מכאן נגזרת גלריית הגיבורים החדשים, המבריקים, הממולחים או בני המזל שנכנסו בזמן ופעלו נכון ועכשיו הם גורפים את רווחיהם. העיתון הכלכלי מפרסם את אלה ומפורסם דרכם. ומאחוריהם משרתך גל של כתבות ייעוץ והדרכה איך להגיע להגשמה, עצמית כמובן. בעלי ההון הגדולים, אלה המככבים בראש דירוגים, הם האייקונים התרבותיים החדשים. הנארטיב הוא: בעוד השלטון ניתן בידי פוליטיקאים (או רגולטורים) כסילים או מושחתים הראויים לבזו, והתרבות נוצרת

לנפץ את החמאה

"נראה שיותר מכל, האינטראקטיביות של המדיום האינטרנטי אפשרה לצרכני התקשורת להביע את דעתם על התקשורת עצמה, ודעתם, בכך אין ספק, לא טובה. בתמונת העולם העולה מן הטוקבקים באתרים הישראליים יש שני שחקנים רעים מרכזיים: החיובאללה והעיתונות, וסימן פיסוק אחד: !!!" (מתוך גיליון מיוחד על מלחמת לבנון השנייה. "העין השביעית", ספטמבר 2006)

ינואר 1998. ורדי ובניארי מורשעים. עורך "דיעות אחרונות" לשעבר, משה ורדי, נדון לחודשיים מאסר על-תנאי וקנס של 4,000 שקל, ורכזת הכתבים לשעבר בעיתון, רות בניארי, נדונה לשלושה חודשי עבודות שירות וקנס של 10,000 שקל על שתי עבירות של שימוש שלא כדין בהאזנת סתר. מאוחר יותר קבע בית-הדין לאתיקה של מועצת העיתונות כי בעבירות שבהן הורשע ורדי אין משום קלון למקצוע העיתונות, ובית-המשפט הקל בעונשה של בניארי.

פברואר 1998. ספר סגנון. חגי סגל מפרסם "מילון לעברית לא מזהמת", האמור לשמש מדריך לשדרים בתחנת הרדיו "ערוץ 7".

חורף 1998. עידן הפיפל-מטר. מדהציפה החדש למדידת שיעור הצפייה בטלוויזיה מתחיל לפעול בישראל. המדידה מתבצעת ב-385 בתים, שבהם מתגוררים כ-1,400 איש, באמצעות מכשיר המאפשר לדעת בכל רגע נתון באיזו תוכנית צופים בני הבית. בראש טבלת הפיפל-מטר בשבוע הראשון: התוכנית "פוקוס" (35.8% מהאוכלוסייה היהודית).

אין תחליף לביקורת עצמאית

הסיקור המשפטי ב"דיעות אחרונות" ומאמרי מערכת ב"הארץ" מספקים לפרופ' קרמניצר דוגמאות לתפקוד עיתונאי לקוי

מרדכי קרמניצר

אחרונות" בנושא זה מנוגד להשקפתי, אלא משום שחייב להיות גבול למירת ההשתעבדות של כלי תקשורת לגוף שלטוני. העובדה שקל ונוח, וגם משופע ביתרונות, להפוך לשופרו של השלטון, היא הנותנת שחייב להיעשות מאמץ מודע ומושכל שלא ליפול לתוך מלכודת הרבש הזו.

הטיפול של "הארץ" בנושאי משפט שונה לחלוטין לטובה, ומצוי בתחום של עבודה עיתונאית מקצועית. עם זאת, גם כאן יש על מה להלין. אתיחס לשת דוגמאות ממדור מאמרי המערכת, שמהם עשויות להיות לקורא, ויש לי, ציפיות מיוחדות, שכן הם אמורים לשקף את התבונה הקולקטיבית של העיתון.

במאמר מערכת מיום 25.10.2007 נטען כי אילו היתה מאומצת הצעת חוקה לישראל, היה מנוע בג"ץ מהתערבות כלפי הרבנות הראשית בנושא השמיטה. מכאן – כך המאמר – הוכחה שמהלך חוקתי כזה "ישבש את האפשרות לנהל חיים אזרחיים מודרניים במדינה". הצעת החוקה היחידה המוכרת לי שיש בה הגבלה על שפיטות חוקתית היא זו של המכון הישראלי לדמוקרטיה והיא מוכרת לי היטב בתוקף היותי אחד מכותביה. יש בה אכן הצעה למנוע פסילת חוקים שיפוטיים בנושאים

פירדה מן ה"עין השביעית" על נייר מזמינה מבט אל התקשורת ומחשבה על הסיכויים והקשיים העומדים בפני "העין השביעית" האינטרנטי.

אחת הדרכים לעקוב אחר התקשורת היא לבחון את התפקוד שלה בנושא שבו יש לכותב התמצאות מקצועית. בחרתי להציץ בסיקור של "דיעות אחרונות" ושל "הארץ" נושאי משפט. הצצתי ונפגעתי. במחלוקת העקרונית הקשה סביב הצעותיו של שר המשפטים, פרופ' דניאל פרידמן, הנוגעות לבתי-המשפט, מתפקד "דיעות אחרונות", בדרך-כלל, כידו הארוכה של השר. אין זה תפקידו של כלי תקשורת, ובמיוחד כלי תקשורת עיתון קוראים, להגיש שירותים לגורם שלטוני, ולהפוך את עצמו לפלטפורמה עיוורת ובלתי ביקורתית לאג'נדה שלטונית. כלי תקשורת הנוהג כך מועל בשליחותו הציבורית. מתעוררת תהייה חמורה: האם אבד ל"דיעות אחרונות" המצפן המקצועי? האם מדובר בכשל חלקי או במגמה כללית, שעלולה להפוך את העיתון למעניין כמעט רק כאמצעי לייצוג תפיסת העולם של הממשלה על המצוי והרצוי? אני כותב דברים אלה לא משום שהקו של "דיעות

לא זה שחשבתם

"מי שנבהל מהוולגריזם של 'אומלטה' לא ראה את המקור... אתמול היתה לאורטה סיבה מיוחדת לעלוף: מקבץ של כותרות סקס שברנדיס שלף מהעיתונות הפיק מהשניים את אחד ממפגני הגזענות והגסות הכי גסים ורוחנים שנראו... את הבדיחות הבאות אסוך לכם. הן עסקו בוויברטורים, כובות מין, מציצות וזקפות והביאו את אורטה לשיאי עונג חסרי תקדים" (אהוד אשרי מזדעזע מתוכנית הצהריים של אורטה דנין. "הארץ", 27 באפריל 2004)

רק תבחרו

"עיתונות וזלזה? אפשר. עיתוני זבל? אולי. ואולי גם אלה: זוהמה, זיבולים, ויש עוד ועוד במילון העברי - זרות, זלוול, זועם, זועף, זומם... כך אפוא עז עיוורת - עיתונות זוממת, סתומת עיניים" (הסופר משה שמיר מבאר את המונח "עז עיוורת", בגיליון הראשון של העיתון "מקור ראשון". יולי 1997)

באמת בלי נדר

"כן, בלי נדר" (אהוד יערי עונה לשאלה, האם הערכת האופוזיציה הסורית כי התמוטטות המשטר כבר החילה היא הערכה רצינית. "חדשות ערוץ 2", 15 באוקטובר 2005)

הדוגמאות הללו נועדו להמחיש עד כמה חיוני תפקידה של הביקורת על התקשורת. יתר על כן, אין לה כלל תחליף סביר. ברור כי השפעת הביקורת על המתרחש בשדה התקשורת היא עניין מורכב, אולם אין סיבה טובה להניח שהביקורת היא נטולת ערך. היתרון העיקרי של "העין השביעית" הכתובה היה בביקורת שהתאפיינה בפרספקטיבה ובעומק יחסי. חסרונה היה בכך שבעת שהביקורת התפרסמה היא התייחסה למה שכבר לא היה אקטואלי ואיבר לא מעט מן הרלבנטיות שלו. המתכונת של "העין השביעית" אפשרה לבקר רק חלק קטן מאוד ממה שנעשה בתקשורת.

במדיה האינטרנטית המצב הפוך מבחינות אלו. היא מאפשרת להפוך את העין הביקורתית לעין שיכולת הגילוי והחדירה שלה אינטנסיבית הרבה יותר; היא מאפשרת להפוך את הביקורת לסמיכה הרבה יותר. גם האקטואליות והרלבנטיות מגבירים מאוד את האפקטיביות. ככל שלביקורת יש גם ערך מרתיע או משפיע לפני מעשה - הערך הזה מתחזק עם הגברת האפקטיביות. האופי האינטראקטיבי של האינטרנט מאפשר עירוב ושילוב של הרבה יותר מן העוסקים בתקשורת, וגם של צרכני התקשורת, בתהליך של ביקורת עצמית וביקורת של אחרים. מעורבות כזו תחזק את הדבר שבו לוקה התקשורת יותר מכל - יסוד האחריות. הדרך העיקרית להגביר את האתיקה והמקצועיות בתחום שחייב להיות חופשי מהתערבות שלטונית היא באמצעות קהילה המבקרת את עצמה, בענייניות ומתוך מגמה כללית של רצון לשפר ולתקן.

המעבר לאינטרנט אינו נטול קשיים וסיכונים. האתגר הלא פשוט שיעמוד בפני "העין השביעית" יהיה לשמור על רמה, להיות מסוגל לביקורת ברמה גבוהה גם תוך פרק זמן קצר וללא פרספקטיבה, ובלי לגרום לזילות הביקורת. הכמות עלולה לגרום מן האיכות ומן החשיבות. לא ברור גם בשעה זו כיצד יטופלו סוגיות יסוד המחיבות טיפול נרחב, כמו היחס של התקשורת לבעלי הון במציאות שבה כוחם אינו פחות מזה של הפוליטיקאים, קניימדיה לאחריית ציבורית שמעבר לאחריית המשפטית (אתגר שהתקשורת מתקשה בו מאוד) ועוד. ומה יהיה על תחקירי עומק הדורשים פרספקטיבה? אפשר שלא יהיה מנוס מלקיים לצדה של "העין השביעית" האינטרנטית גם במה מודפסת (אולי שנתון) שתוכל להשלים את החסרים האמורים. ■ שלום ליוצאת; ברוכה הבאה לנכנסת.

אחדים בתחום של דת ומדינה, אך אין היא מגבילה את הביקורת השיפוטית הבג"צית על כלל הגופים הפועלים לפי דין, וביניהם בתי הדין הרבניים והרבנות הראשית. מכאן יוצא שמאמר המערכת טועה ומטעה. אני מניח שאם היתה קודמת לכתבת המאמר קריאת ההצעה שאלהיה הוא מתייחס, לא היה המאמר נכתב. האם זו ציפיית יתר מעיתון כלשהו, ומ"הארץ" על אחת כמה וכמה?

מאמר המערכת של "הארץ" מיום 7.11.2007 התייבב חריש שמעית טובת בחירתו של עורך-דין יהודה וייני שטיין לכהונת פרקליט המדינה. זאת מן הטעם שהוא בא מן השוק הפרטי ומחוץ למערכת הפעילה של פרי קליטות המדינה. אינני מכיר כלל את עורך-הדין וייני נשטיין ואינני יכול לשלול את האפשרות שהוא היה המועמד העדיף לתפקיד. זאת בדיוק באותה

"ידיעות אחרונות" מתפקד כידו הארוכה של פרופ' דניאל פרידמן. מנין נטלה מערכת "הארץ" את היומרה לנקוט עמדה נחרצת לטובת עו"ד יהודה ויינשטיין כמועמד המועדף לתפקיד פרקליט המדינה?

מידה שאפשרות זו קיימת עקרונית ביחס לכל אחד מן המועמדים האחרים. מה שלא ברור הוא מנין נטלה מערכת "הארץ" את היומרה לנקוט עמדה נחרצת לטובת אחד המועמדים? מה היה אופי הבדיקות שערכה לגבי המועמדים כולם, שהצדיק את המ"סקנה שאלהיה הגיעה ואשר עומד גם בחובת ההגינות כלפי המועמדים האחרים? שהרי אין זה סביר ששיקול אחד - היותו חיצוני למערכת - יהיה שיקול הגובר על כל השיקולים האחרים, וביניהם מנהיגות, יכולת ניהול של מערכת גדולה, מקצועיות, יושרה אישית, ראייה רחבה בנושאי אכיפת החוק, התמצאות טובה גם בנושא הבג"צ ועוד. לפי המאמר מדובר במועמד "המכיר היטב תיקים פליליים ומן הסתם חדור בהשקפה האנ-גלית, שתפקיד הפרקליטות

'לתבוע, לא לדרוף". האם לא ניתן לומר אותם דברים על שאר המועמדים? מה גם שאין הסבר במאמר לשאלה מדוע החיצוניות היא שיקול כבד משקל.

המאמר מתייחס לצורך ברענון מערכת הפרקליטות ולרוח חדשה שיוכל איש חיצוני להנהיג, אך אין בו הסבר לטיבו של "הישן" שאותו ראוי לחדש. האם הפרקליטות לוקה בתרבות הארגונית שלה באופן שהיא זקוקה לגואל מבחוץ? אם כן, זהו שיקול חשוב המצדיק מינויו של אדם חיצוני, אך את זאת צריך לטעון ולהוכיח. אין על כך מלה במאמר. האם וידאה מערכת "הארץ" שהסניגור ויינשטיין מסוגל להחליף "דיקט" ולאמץ לעצמו נקודת מבט של טובע, שבלעדיה אין הוא יכול לתפקד כהלכה כראש התביעה הכללית? האם וידאה שאין הוא משתייך לאלה הסבורים כי אין להתאמץ באיתור וגילוי של שחיתות שלטונית, ושמינויו לא יהיה בבחינת העמדת "סוס טרויאני" בראש התביעה הכללית? ללא תשובות חיוביות לשאלות אלה, המלצת העיתון היא מעשה תמוה.

מרדכי קרמינצ'ר הוא פרופסור בפקולטה למשפטים באוניברסיטת העברית וסגן נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה

כשגלעזר ויובל פוגשים את נמרודי

האתגר העומד בפני העורכים החדשים של "מעריב" אינו רק הצל הרודף את מו"ל העיתון אלא המשבר שבו נתונה העיתונות המודפסת כולה

חורף 1998. שרון נגד "תקומה". השר אריאל שרון תובע לאסור הפצת קלטות הסדרה "תקומה" (ערוץ 1) לבתי הספר, שכן לטענתו "הסדרה מעוותת את היסטוריית התקומה ושומטת כל בסיס מוסרי להקמתה של מדינת ישראל ולהמשך קיומה". מנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, מאשים כי הסדרה אינה מציגה את הישגי המדינה אלא רק את התלאות, הצרות והמחדלים, והורה על הפקת פרקים נוספים ברוח אחרת.

חזאי 1998. הקלטת של בית"ר. מנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, החליט להעביר מתפקידיהם את עורך "מבט" בערוץ 1 נתן גוטמן ואת עורך המשנה אלישע שפיגלמן, בגלל "עריכה מגמתית" לטענתו של כתבה על חגיגות הניצחון של בית"ר ירושלים, ושילוב מגמתני של קריאות "מוות לערבים". אגודת העיתונאים טוענת: זו כניעה ללחצי לשכת ראש הממשלה, בנימין נתניהו.

חזאי 1998. יש חופש מידע. הכנסת מאשרת את חוק חופש המידע, המתיר לכל אזרח לקבל מידע ממשרדי ממשלה, מרשויות מקומיות ומגופים אחרים הפועלים על-פי חוק. בשבדיה התקבל חוק דומה בשנת 1766.

תמר גוטמן

והרבי-ערוצית, ובמיוחד פריחתו של האינטרנט, אילצו את העיתונאים להמציא עצמם מחדש: מו"לים הודיעו על בחירות מפתיעות בעורכים ראשיים, גלי פיטורים שינו כליל את ההרכב האנושי במערכות ומודלים חדשים של שיווק צצים חדשות לבקרים – מחינמונים ועד טבלואידים לענייני כלכלה.

ללא מלים

כבר לפני 12 שנה היה "מעריב" בגדר עיתון שעברו המפואר מאחוריו. עופר נמרודי, שמשפחתו רכשה את העיתון ב'92 כשהיה על סף פשיטת רגל, היה המו"ל,

לפני חודש שונה קרדיט העורך בעיתון "מעריב": במקום שמו של אמנון דנקנר החלו להופיע שמותיהם של דורון גלעזר ורותי יובל. על אף שדבר מינוים של השניים היה ידוע מזה זמן, הרי שההוכחה הניצחת לכך, שחור על גבי לבן, עוררה מן הסתם השתאות רגעית, שהרי בעבר היה השידור בין "מעריב" לבין גלעזר ויובל בגדר הזיה פראית. מסתבר שאנשים משתנים, המציאות משתנה, וגם עיתוננים משתנים. התחרות העזה בשוק קטן וצפוף, הגעתם לארץ של הטלוויזיה המסחרית

אורי עצבני

"אין להעמיד את הרדיו לרשות אנשים מופקרי לשון" (מנכ"ל רשות השידור אורי פורת קורא להפסיק את שידוריו של נתן זהבי, בעקבות דברים חריפים שהשמיע בתוכניתו נגד אנשי מחלקת הגבייה של רשות השידור. 28 בספטמבר 1998)

חידע פניחי

"ההרלפות הן מכת מדינה. אני בטוח שהמטרה מדליפה, כמו שאני בטוח שגורמים אחרים מדליפים" (השר לבטחון פנים שלמה בני-עמי בדיון בוועדה בכנסת, 17 באפריל 2000)

הפיחות במעמדו של הטקסט לטובת כותרות גדולות יותר, תמונות רבות יותר והפניות שער, מאפיין את כל אמצעי התקשורת המודפסים. במהלך השנים שחלפו מאז 1996 התרחבו בכל העיתונים הרווחים בין השורות והפונטים, וכתוצאה מכך הטקסט נעשה הרבה פחות צפוף. "זוהי מגמה כללית של ירידת ערך המלה שאופיינית למדינה כולה", אומר עיתונאי "הארץ" דניאל בן-סימון. "השינוי בכמות הטקסט בעיתון משקף את השינוי שהתחולל בהרגלי הקריאה של הצרכן הישראלי. אנשי השיווק של העיתון מנסים להפוך אותו למוצר חדש, מושך

ידיעות חדשותיות, דיווח אחד על מסיבות הסילבסטר בגואה שבהודו וטור פרשני של משה נגבי. כל אלה כללו, מעבר לכותרת הראשית והמשנית, גם לא מעט טקסט. לצדם, בשולי העמוד, היו שלוש הפניות לידיעות בעמודים הפנימיים. לעומת זאת, בעמוד הראשי של גליון "מעריב" עכשווי, מה-8.11.2007, אין זכר לטקסט. העמוד מורכב כולו מארבע הפניות שער המופיעות כל אחת במסגרת צבעונית נפרדת, שיש בה כותרת עיקרית ומשנית, תמונה, והפניה לעמוד פנימי. מעבר לכך נפקד מקומן של המלים האמורות להוות את הידיעה החדשותית עצמה.

ויעקב ארזו היה העורך הראשי. כאיש עיתונות ארזו היה היפוכם הגמור של דנקנר, שהחליף אותו ב-2002, ושל צמד העורכים הנוכחי. סגנון העריכה שלו התבסס על ערכים מקצועיים שמרניים שהשרו על העיתון טון ממלכתי, מכובד ומאופק יחסית – המשך למסורת עיתוני הערב של התקופה שקדמה למהפך הטבלואידציה שחולל "ידיעות אחרונות". כך, למשל, הדבר הבולט ביותר לעין בהשוואה בין העמוד הראשי של "מעריב" בשנת 1996 לבין זה של היום הוא היעלמותן של המלים. בעמוד השער של גליון "מעריב" שראה אור ב-1 בינואר 1996 הופיעו שתי

נפגשנו כך

"תאונת עבודה" (ארי שביט מגדיר את יחסיו החבריים עם עמרי שרון, בערות אופי שנתן לטובת שרון במהלך המשפט נגדו. 24 בינואר 2006)

דיאגנוזה

"רשעות, בורות והזנחת הסטנדרטים העיתונאיים" (היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, מונה את חוליי התקשורת ומאשים שהוא נרדף בשל הכיפה שעל ראשו, 21 בנובמבר 2003)

זואי 1998. גוסינסקי

רוכש. איש העסקים היהודי-רוסי ולדימיר גוסינסקי, בעליו של תאגיד התקשורת הרוסי "מוסט", רוכש 25 אחוז ממניות העיתון "מעריב" תמורת 85 מיליון דולרים. שווי "מעריב" לאחר העסקה - 340 מיליון דולר.

יוני 1998. הודעה בשידור

חי. ביקורת על חיים יבין על שידור כתבה בערוץ 2, שבה התלווה עם צוות צילום לאיש משטרה המודיע למשפחה על פציעתו האנושה של בן המשפחה בתאונת דרכים. יבין: המשפחה הסכימה בדיעבד לשידור הצילומים.

יוני 1998. נמרודי נידון

למאסר. יו"ר מועצת המנהלים של "מעריב", עופר נמרודי, מורשע על-פי הודאתו, כחלק מעסיקת טיעון, בהאזנת סתר בלתי חוקית לבכירי "ידיעות אחרונות" ושיבוש מהלכי משפט, נדון לשמונה חודשי מאסר ולקנס של 1.16 מיליון שקל. בפברואר 1999 הוא מסיים את ריצוי עונשו.

יותר עבור הקורא, תמציתי ומקוצר יותר. לשיטתם, הם צורקים. הגישה שלי, שמצדדת בקדושתה של המלה הכתובה, היא ארכאית. העיתונות המודפסת בכל העולם נאבקה על חייה וכדי לשרוד עליה לבצע מהלכים כואבים".

ירידת ערכה של המלה ניכר גם בשינוי שהתחולל ביחס לעמודי הדעות של העיתון. בי-1996 פורסמו מאמרי הדעות בכפולה הפותחת של המוסף היומי "מעריב היום". בגליון יום שני ה-1.96.1, לרוגמה, הופיעו חמישה מאמרי דעות, טור אישי אחד וקריקטורה. בשלהי 2007 הורחקו עמודי הדעות לעמודים 6-7 של המוסף היומי, ששינה את שמו והוא קרוי היום "המגזין". גם בגליון ה-8.11.07 הופיעו חמישה מאמרי דעות (כמו לפני תריסר שנים), אך הם קצרים באורח משמעותי. לצדם הופיע המדור "מכתבים למערכת". רוביק רוזנטל, שערך את עמודי הדעות ב"מעריב" בין השנים 1997-2002, הנהיג, עם היכנסו לתפקיד, מכסה של 400 מילים למאמר. "בשנות השמונים נהגו לפרסם מאמרי דעות ופרשנות של 1,500 מילים ובשנות התשעים הם צומצמו לבין 800 ל-600 מלה", מספר רוזנטל. הוא מצדיק את ההחלטה: "הקיצוץ הזה נעשה ממניעים מקצועיים. מספר רב של מלים אינו ערובה לאיכות; הוא רק מייגע את הקורא".

מתרבות לפרומו

ההנחה הרווחת בקהילת התקשורת המקומית היא שנמרודי הועיק את גלעזר ויובל להציל את "מעריב" מכיליון לאחר שמהלכיו של דנקנר כעורך נכשלו ותפוצת העיתון הוסיפה לרדת. נמרודי היה מוכן למחול על הביקורת שהוטחה בו מעל דפי המוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות", תחת שרביטם של העורכים גלעזר ויובל, בעבור הסיכוי להושיע את עיתונו שלו. באשר לדנקנר, רבים ב"מעריב" סבורים שהוא הותיר אחריו ארמה חרוכה ו"מעריב" זקוק לישועה. המשבר הכלכלי, שפגע בעיתונות המודפסת כולה, פגע בו יותר מכל. גם התהליכים שהניע המשבר הזה באו לידי ביטוי בצורה מודגשת ב"מעריב": גלי קיצוצים, הצערת המערכת וכיסאות מתנדנדים. ב"מעריב" נערכו חילופי דורות מהירים מדי שהותירו את העיתון ללא כותבים ותיקים, מנוסים ומקושרים, שתפקידם לשמש אבן שואבת לקוראיים ולעצב את דעת קהל באמצעות סגנון כתיבה מושחז ונקודת מבט ייחודית על ענייני השעה. כמו למשל דרון רוזנבלום ב"הארץ", אומר גורם המקורב לעיתון. "תוך זמן קצר מאוד לאחר כניסתו של דנקנר לתפקיד העורך בי-2002, עזב את "מעריב" דור של עיתונאים ותיקים,

ובמקומם הגיעו כותבים צעירים שטרם גיבשו לעצמם זהות ואישיות מוגדרות כאנשי תקשורת. הרבר פגע בעיתון ובמה שיש לו להציע לקוראים, אשר מבחינתם איברו את העוגנים שמשכו אותם לעיתון. לא היה הליך מסודר של העברת המסורת ארוכת השנים שאפיינה את "מעריב" לדור הצעיר, וכתוצאה מכך הוא איבד ממעמדו".

אף על פי כן, מגמת ההצהבה של "מעריב" לא החלה עם דנקנר. כבר בעת שהעיתון נרכש על-ידי רוברט מקי סוול, ב-1990, הצהיר המו"ל החדש על כוונתו להפוך את העיתון לעממי יותר כדי להתחרות ב"ידיעות אחרונות". יחד עם זאת, במהלך 12 השנים האחרונות הואץ התהליך באורח משמעותי. השינוי לא היה רק במספר המלים על השער, אלא גם בתוכנו של הכותרות שהחליפו אותן. ב-96 עסקו הידיעות בעמוד השער של העיתון בנושאים

"עיתון שרוצה באמת ובתמים להילחם נגד השחיתות צריך לעשות זאת באמצעות תחקירים עיתונאיים בלתי מתפשרים, חשיפות אמיצות ועבודה עיתונאית רצינית ומעמיקה, לא באמצעות סיסמאות נבובות"

מדיניים, פוליטיים וחברתיים בטון שרובו ענייני ואיני פורמטיבי. כך נראו הכותרות אז: "המלך חוסיין לביקור פומבי ראשון בתל-אביב", "סקר גאלופ העולמי: היש ראלים - במקום השלישי בעולם באופטימיות". אפילו בדיעות בעלות ממד סנסציוני בולט יותר הסתפקו העורכים בניסוח שנחשב היום חיזור ובלתי מתלהם: "סערה בגרמניה", בראשה של ידיעה על פסיכולוגית ישראלית שסייעה לעברייני מין להימלט מהכלא הגרמני, ו"כסדרם היינו" בכותרתו של טור משפטי פרשני של משה נגבי על העונשים הקלים שהוטלו על נאשמים בפרשת אונס. כמה תמימה נדמית הכותרת הזו לעומת המלים "מפל-צות בני 13" שהתנוססו בכותרת הראשית של "מעריב" ב-29.10.07, בידיעה על קבוצת נערים שנחשדה באונס נערה בת 12 בפרדס-חנה. מאוחר יותר הסתבר שהעיתון אף הזדרז להרשיע את הנערים, שכן כעבור זמן מועט

ד"ר אברמוביץ'

"[הפגיעה] יכולה להיות בין, נגיד, מכה בפחחות לבין טוטאל לוס?" (אמנון אברמוביץ' מבקש להבין מפרופ' רפי קרסו מהו טווח הפגיעה האפשרי של אירוע מוחי. חדשות ערוץ 2, 8 בינואר 2006)

השנייה תכאב פחות

"אחרי המון שנים בתקשורת, זו פעם ראשונה שעובדים עלי בצורה כליכך מוצלחת" (רוי ברקאי לאחר ששידר ידיעה שסלי מרדור ויתר על תפקיד שגריר ישראל בווישינגטון לאחר שנועץ עם המהרישי יוגי. 5 באוקטובר 2006)

העמוד הראשון של "מעריב", 1.9.96: שתי ידיעות חדשותיות, כתבה, טור פרשנות, ושלוש הפניות לעמודים פנימיים

העמוד הראשון של "מעריב" 8.11.07: ארבע הפניות צבעוניות לעמודים פנימיים - ללא שום טקסט

התעוררו במשטרה ספקות כאשר לתקפותו של הדיווח על האונס.

בגיליון עכשווי של "מעריב", מה-8.11.07, שולט בעמוד הראשי טון בוטה ופופוליסטי הרבה יותר. שתיים מהידיעות המרכזיות עוסקות בשחיתות: "גנבו לשופט רדיו מהאוטו? מקימים צוות חקירה מיוחד" היא כותרתה של ידיעה הטוענת ליחס מפלה של המשטרה לטובת אישי ציבור בכירים כמו שופ"טים. בתחתית עמוד השער של אותו גיליון מופיעה ידיעה נוספת שמשקפת הלך רוח האופייני ל"מעריב" של היום. תחת הכותרת "מחירון החתונות" מפורטים התעריפים הגבוהים שבהם נוקבים אמנים מהשורה הראשונה, כמו שרית חדד, בעבור הופעה בחתונה. הכתבה עצמה מתפרסמת במלואה במוסף "המגזין". האובססיה הנוכחית של החברה הישראלית בעניין חייהם של הידוענים ניוונה מהעיתונים והם מטפחים בשקדנות רבה את הפולחן הזה. כתוצאה מכך, פיטות מידע, שהיו בעבר מוגבלות לטורי הרכילות, זוכות היום למקום של כבוד בעמודים הראשיים של העיתון. מאז 2003 ניכרים ב"מעריב" נסיגות להתנער מסממני נים של התנהלות עיתונאית רצינית העלולה להתפס כמושנת ומאובנת. הדבר בא לידי ביטוי גם במהלכים שזים דנקנר באותה שנה במוספי העיתון: הפורמט של המוסף היומי, "מעריב היום", הוחלף אז ושמו שונה ל"המגזין". המוסף המחודש ניסה למשוך קהל קוראים צעיר ומעורבן באמצעות גרפיקה קצבית, טון קליל

ולפיהם עופר נמרודי הזמין את רציחתם של מו"ל "ידיעות אחרונות", נוני מוסס, ושל מו"ל "הארץ", עמוס שוקן. בעקבות זאת, בשנת 2001, במסגרת עסקת טיעון שהשמיטה את האישום בקשירת קשר לרצח, נידון נמרודי ל-25 חודשי מאסר, שריצה בפרק הזמן שבין מעצרו למשפט. בינואר 2001 הוגש נגד יעקב נמרודי, אביו של עופר, כתב-אישום על שיבוש מהלכי המשפט של בנו. יעקב נמרודי הורשע על-פי הודאתו ונגזרו עליו חמישה חודשי עבודות שירות. בוויכוח הציבורי הסוער שהתעורר אז טענו מבקריהם של בני משפחת נמרודי שעבריינים מורשעים אינם יכולים להוסיף לכהן כמו"ל וכבעלים של עיתון. עופר נמרודי אמנם שינה את הגדרת תפקידיו ב"מעריב", אך בפועל המשיך לשלוט בעיתון. הוא בוודאי שם את מבטחו בויתרון הקצר של התקשורת ושל קהל הקוראים. עשר שנים מאוחר יותר מוכיחה נכונותם של גלעזר ויובל לעבור אצל נמרודי שהוא צדק.

בספר שפרסם ב-1997 טען דן מרגלית, העורך הר"אשון של "מעריב" בתקופת נמרודי, כי המו"ל מנצל את העיתון לקידום מטרותיו הכלכליות. בתקופת "פרשת נמרודי" ולאחריה הפכה הביקורת החריפה על המשטרה ועל מערכת המשפט ללחם חוקו של "מעריב", גם בתקופה שבני משפחת נמרודי היו מצויים תחת חקירה משטרתית או בערכאות משפטיות.

גיוס העיתון ככלי פוליטי-אידאולוגי בשירותו של המו"ל, איפיון מובהק של העיתונות המפלגתית שעברה מן העולם, חוזר ומופיע בשנים האחרונות בעיתונות המסחרית. רק לאחרונה טענה אילנה דיין שקטעים מראיון שנערך עימה ב"ידיעות אחרונות" הושמטו מכיוון שביקרה את מדיניותו של שר המשפטים דניאל פרידמן. או, למשל, "הקמפיין נגד השחיתות" ש"מעריב" פתח בקול תרועה רמה באביב 2005. מאז ועד היום מתיימר העיתון להוביל קו של התנגדות לנגע השחיתות שפשה במדינה ומאז ועד היום מפקפקים רבים בטוהר הכוונות העומד מאחורי הזעם הקדוש של עורכיו. "עיתון שרוצה באמת ובתמים להילחם נגד השחיתות צריך לעשות זאת באמצעות תחקירים עיתונאיים בלתי מתפשרים, חשיפות אמיות ועבודה עיתונאית רצינית ומעמיקה, לא באמצעות סיסמאות נבובות", אומר גורם המקורב לנעשה בעיתון. "היה פה ניסיון פופוליסטי לקלוע לטעם הקהל ולנצל את אוירת המיאוס של הציבור מהפוליטיקאים כדי להרוויח נקודות זכות ולהגדיל תפוצה. הרי עיתון הוא לא תנועה חוץ-פרלמנטרית שמובילה גל של מחאה עממית."

יותר והרבה פחות עיסוק בפוליטיקה ובחברה מאשר בתקופת העורך הקודם. גם המוסף השבועי, "תרבות מעריב", נסגר ובמקומו נפתח "פרומו". גל אוהובס-קי, שהיה עורך המוסף השבועי "תרבות מעריב" בין השנים 1995-2002, שאף, ולדבריו גם הצליח, לבנות מוצר שסיקר את חיי התרבות בישראל מתוך גישה ביקורתית ומשכילה: "עד '95 היו ב'מעריב' כל מיני מוספים קיקיוניים ששימשו בעצם כמדריכי בילויים וטלוויזיה. אנחנו הקמנו מוסף יום ישישי בן 24 עמודים שהוקדש כולו לעיסוק בתרבות באופן מתחכם, שני מנע מגלישה לעממיות אך באותה עת שמר על קשר עם הקהל הרחב, בעזרת כותבים בעלי שיעור קומה כמו מאיר ויזלטיר ומנחם פרי. עד אז, תחום התרבות בקושי טופל בתקשורת הישראלית". לעומת זאת, עלי-עול בדפיו של "פרומו" מעלה כי על אף מתיחת הפנים והשם המאונגלו והקליט, מדובר במוסף בידור ופנאי סטנדרטי וחסר כל ייחוד.

סיסמאות נגד שחיתות

עם זאת, לא אלה הסיבות שבגינן נפערה בעבר תהום כה עמוקה בין בני משפחת נמרודי ו"מעריב" לבין האסכולה העיתונאית של גלעזר ויובל; הגורם העיקרי לכך היה הרשעתו של נמרודי בפלילים. ב-1998 נשלח עופר נמרודי לשמונה חודשי מאסר בעוון האונות סתר לעיתון המתחרה, "ידיעות אחרונות". בתוך כך החלה המשטרה לחקור חשדות נוספים,

צבא העם

"חשבתי שזה יכול להכעיס חלק מהקוראים שלנו" (עורך "במחנה", רמי קירד, מסביר מדוע החליט להשמיד מוסף מיוחד של השבועון, בשל תצלום של זוג מתנשק, כחלק מפרסומת לקונדומים. 8 בפברואר 1999)

גאון

"זה כמו שהייתי אומר לך עכשיו בשידור: בוקר טוב, שרמוטה" (רודו טופו מנסה להסביר לשלי יחימוביץ' מדוע כינה בהומור את ח"כ אריה דרעי פושע. יחימוביץ' דרשה ממנו להתנצל והפסיקה את הריאיון, 9 במרץ 1999)

נקודת המובט של ירושלים

כרמית גיא

ירושלים. אמנם הרוב המכריע של העובדים היו תל-אביבים, והמערכת שם גדלה והתרחבה, אבל האולפן המרכזי נשאר בירושלים. עם הזמן ביקשו להרחיב את האולפן ולהפוך אותו למשהו מפואר, זוהר, מבריק יותר, כיאה לערוץ שידוע משהו על מה שהצופים רוצים לראות. ירושלים לא התאימה לתפיסה הנוצצת, תל-אביב היתה מחוץ לתחום מבחינת הרגולטורים, לכן בחרו בנווה-אילן באמצע הדרך. העובדים יכולים לנסוע

ירושלים ותל-אביב. האחת כבדה, רצינית, אפורה, נטולת הומור ותחכום, האחרת שובבה, חמודה, נוצצת, קורצת, עדכנית ומבינה את דרכיו של העולם. כל מי שנשאר לגור בירושלים מתקבל בניד ראש של רחמים מצד מי שכבר "ראו את האור", "הבינו לאן פני הדברים" והסיקו את המסקנות המתבקשות. "אתם נשארים רק עם הרתיים והערבים", הם אומרים. "אנחנו עם בתי-הקפה וחוף הים. סוף-סוף אפשר לנשום עמוק ולהיות".

פעם, לפני המון שנים, רוכזה כל המערכת הממשלתית בירושלים. לכל היותר היו לה סניפים קטנים בתל-אביב, וכל החבורה היתה "יורדת" לשם פעם בשבוע, בימי חמישי. אפילו בכביש מספר אחת היה ידוע שזה יום עמוס במיוחד. בשאר ימי השבוע הטריחו עצמם העובדים התל-אביבים לירושלים ובחזרה. אבל זו כבר היסטוריה רחוקה, כשהעבודה בשירות הציבורי נחשבה לבעלת מעמד ייחודי ומעורר קנאה. מאז הסניפים התל-אביביים גדלו, המשרדים הירושלמיים הצטמצמו, ירושלים רבים עברו להתגורר בשפלה ואפילו לא טורחים להגיע לבירה אם לא מוכרחים ממש.

גם התקשורת - האלקטרונית הממלכתית, לא הכתובה הפרטית - התרכזה פעם, מוזמן, בבירה. העניין היה אפילו מעוגן בחוק ובאידיאולוגיה המתאימה שדיברה על חיזוק העיר. ירושלים נהנתה מריבוי אנשי תקשורת צעירים בדירות השכורות ובבתי-הקפה שלה, ותל-אביב לא התרגשה מכך שהמערכות בה היו, לכל היותר, תוספת נסבלת למקרי חירום. כשקם ערוץ 2, הוא חויב במסגרת המכרו לשדר

יולי 1998. בלי

"פופוליטיקה". מנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, מכריז על הפסקת שידור תוכנית האקטואליה "פופוליטיקה", שהיא לדבריו "בושה וחרפה שאין לה אחר ורע בשום תחנת טלוויזיה בעולם", ומבטיח להפיק תוכנית פוליטית אחרת "לא בסגנון של שוק בהמות".

יולי 1998. בלי מודעות

זנות. הכנסת מאשרת חוק המטיל הגבלות קשות על פרסום מודעות לשירותי מין. על-פי החוק מותר לפרסם מודעות כאלה אך ורק על גבי עמוד נפרד, אשר יימסר לקונה לפי בקשתו בלבד, והעמוד יישא את הכותרת המבהירה כי מדובר ב"שירותי זנות".

אוגוסט 1998. כתב עת

חדש. מכון "שלם" מוציא לאור את כתב העת "תכלת".

ספטמבר 1998. יבין

חזר. הרומן של חיים יבין עם ערוץ 2 מסתיים, והמגיש הוותיק חוזר להגשת "מבט", במסגרת חזרה המוגדרת על-ידי הממונה על השכר באוצר כ"חורג מכל נורמה במגזר הציבורי". על-פי דיווח ב"הארץ" עשוי שכרו להגיע לכ-110,000 שקל בחודש.

נובמבר 1998. הזכיון

הוארן. מועצת הרשות השנייה מאריכה את הזכינות של "טלעד", "קשת" ו"רשת" להפעלת השידורים בערוץ השני בטלוויזיה עד שנת 2003.

בתחרות עם המותג "תל-אביב" אין למותג "ירושלים" שום סיכוי, ולא רק משום שקובעי הטון נמצאים כולם על כף אחת מוגדרת מאוד במאזניים האלה

הלוח ושוב בלי להסתבך בפקקים בכניסה לעיר, והנוף בחוץ עדיין מזכיר הרים ועצי זית, שאפשר להצטלם על הרקע שלהם בלילות שלג.

ערוץ 10 נדרש גם הוא במסגרת המכרו לעבוד בירושלים, אבל הוא כנראה ידע את נפש רגולטוריו ולא טרח למלא אחר התנאי הזה, בין כל התנאים האחרים שמהם הוא מתעלם עד היום. הוא אמנם הבטיח שאיטורטו יעבור, אבל את המיליונים השקיע באולפן מושכלל במיוחד בבניין רבי-קומות בגבעתיים.

צפוף

"לא רק שרון נכנס לחדר הטראומה. במובן הרגשי גם התקשורת נכנסה לסוג של טראומה" (איילה חסון נזכרת בסיקור אשפוזו של אריאל שרון. יום עיון באוניברסיטת תל-אביב, 6 במרץ 2006)

חקורות יודעי דבר

"אכן פגיעה... נזק קל מאוד, היתה שם איזושהו דליקה קטנה שכבר כובתה, אין נפגעים באירוע הזה, הסטי"ל ממשיך במשימתו" (הכתב הצבאי של "חדשות ערוץ 2" ניר דבורי, על פגיעת הטיל בסטי"ל במהלך מלחמת לבנון השנייה. 14 ביולי 2006)

רגישות ונחישות

"אני לא נבהל מזה" (רוני דניאל מביע דעה על פקודת שר הביטחון לחיילים במחסומים שלא לרחם על הפלסטינים. חדשות ערוץ 6, 2 ביולי 2005)

כפליים – שני פרסומים, אקשן, והכל זורם. מי שמעז לדבר על אמות-מידה מקצועיות, כללי אתיקה-שמתיקה, רחמנא ליצלן, מואשם בהתנשאות. כאילו עשה עצמו לסנהדרין, לאורים ותומים בעידן החנופה הפוסט-מודרנית שבזה לכל סמכות ולמושגים כמו טוב ורע, נכון ולא נכון, ומרגיעה שכולם שווים ברמתם ובאיכותם, והכל בעיני המתבונן. התעקשות על פרטים ועובדות נחשבת למטרד, לבזבוז זמן בעידן של מיני "רשתות חברתיות" און-ליין מפוקפקות יותר ומפוקפקות פחות, שמבטיחות המון רעש ובלגן, המון חשיפה, המון תחושת ערכניות, אבל מעט תוכן אמיתי ולא מעט בעיות אתיות.

בתחרות עם המותג "תל-אביב" אין למותג "ירושלים" שום סיכוי, ולא רק משום שקובעי הטון נמצאים כולם על כף אחת מוגדרת מאוד במאזניים האלה. אם קרמה מזוהה עם קלילות, שביעות רצון עצמית ופטור ממאמץ, עם זרימה בלא אבחנה, מי ירצה להיחשב לרציני וכבד?

במבט שני, גם הטקסט הזה נקרא ארכאי, מתנשא, מנותק. כמובן, הוא נכתב בידי ירושלמית ותיקה, מהי דור הישן, קשישה עבשה ויבשושית, שצורכת עיתון מדי בוקר עם הקפה, והשימוש שלה באינטרנט מתמצה בדרך-כלל בכמה אתרי חדשות למעקב אחר החדשות האחרונות במשך היום, בדואר האלקטרוני, בהזמנת מוצרים ושירותים כאלה ואחרים ובשניים-שלושה משי חקים. ובכל זאת, יש גם יתרון בריחוק מהמציאות הצינית היודעת-כל: הוא מאפשר מרחב לאופטימיות חסרת היגיון ובסיס. לכל היותר, יגידו שאין לכותבת מושג על מה היא מדברת. אבל לזה היא כבר רגילה.

משם אפשר לצלם את התנועה בנתיבי איילון כאשר מדרווחים על עומסי התנועה ואת השקיעה הסגוגנית מעל חוף הים. אפשר גם לארגן מבצעי פרסום מרשימים עם מגדלי עזריאלי ממש מעבר לכביש. אחרי-כך תמיד אפשר להתלונן למועצת הרשות השנייה, שאין כסף ומוכרחים להתחשב בהם ולתת להם עוד הקלות בתנאי המכרז, שהודות לו קיבלו את הזכות לשדר. אבל זו כבר סאגה אחרת. לירושלים מקצה ערוץ 10 חדר קטן באולפני JCS, שם טורחים בקושי לאפר כראוי את המרואיינים ולהסדיר להם תאורה הוגנת, והם נראים כאילו הם טובלים בשמן ומכוסים כתמים. אבל אלה ירושלמים, מה הם כבר מבינים ב"לוק". הם בטח לא יבחינו שהם נראים גורא. ככל שהערוץ צעיר יותר, הוא מתרחק יותר מה"כובד", ה"יבשושיות", ה"רצינות" וכל שאר התכונות הירושלמיות.

הירושלמים – והרי לא מדובר חלילה בנקודה על המפה אלא בנקודת מבט, המשותפת גם לרבים המתגוררים בתל-אביב ובמקומות אחרים, ולהפך – נחשבים למשמימים, מלאי חשיבות עצמית, מנותקים מההוויה התקשורתית העכשווית. לא רלבנטיים בעולם של תקשורת "זורמת", תקשורת של אוצר מלים מתכווץ והולך ושל משפטים קצרים וקליטים, שלא יכבידו חלילה על הצופים, הקוראים והמאזינים; תקשורת שלא רואה צורך לבדוק את עצמה ואת מקורותיה ולבזבוז זמן על מיני הצלבות של מידע, ועל אחת כמה וכמה לצאת לשטח וללמוד דברים מכלי ראשון; לכל היותר, אם נפלה טעות, או ליתר דיוק, אם הגיעו תגובה נועמת על הפרסום ואיום בצעדים משפטיים, אפשר תמיד לפרסם שינוי או תיקון, לא התנצלות חלילה, ובכך מרוויחים

צנזורה 1998. קולט

אביטל מושעית: חשד להדלפה. סמוכ"ל משרד החוץ לענייני אירופה, קולט אביטל, מושעית מעבודתה למשך 14 יום, בעקבות חשד שהדליפה מסמך מסווג של משרד החוץ לכתב "הארץ". אביטל טוענת: מדובר בעלילת דם וב"ציד מכשפות". המשטרה חוקרת וסוגרת את התיק מחוסר ראיות.

צנזורה 1998. החשד:

האזנת סתר למשטרה. הכתב לענייני פלילים של גליצה"ל, יריב בן-יהודה, נחקר על ידי המשטרה ונאשם בהאזנה בלתי חוקית לשיחות של קציני משטרה. לפי החשד השיג בן-יהודה את הקוד הסודי, אשר איפשר לו להצטרף כמאזין לשיחת ועידה המתקיימת מדי בוקר בין מפקד מחוז תל-אביב לבין מפקדי המרחבים שבמחוז.

ינואר 1999. רשיון ראשון

ללוויין. חברת "די.בי.אס שירותי לוויין" מקבלת את הרשיון הראשון להפעלת שידורי טלוויזיה בישראל באמצעות לוויין. נציגי חברות הטלוויזיה בכבלים טוענים: שידורי הלוויין עלולים לגרום לנו נזק של כמיליארד דולר.

ניוז-ביזנס

הדרמטיזציה, הטאלנטיזציה, האמוצינוליזציה, עליית הסיט-אפ וקיצורו של הסינק; על הדרך שעשו חדשות ערוץ 2 מאהרן ברנע ועד ליאיר לפיד

נורית קונטי

צילוחים: פליאש 90

בימים הקרובים יפרוש אהרון ברנע מתפקיד מגיש מהדורת החדשות של יום שישי בערוץ 2. את מקומו על כיסא "אולפן שישי" יתפוס יאיר לפיד. לברנע (63), דוקטור במדעי המזרח ובלשנות מאוניברסיטת ברקלי, עבר עיתונאי עשיר: הוא ערך והגיש את "יומן השבוע" בקול-ישראל, היה כתב ופרשן לענייני ערבים בקול-ישראל ובעיתון "חדשות", עם הקמתו של ערוץ 2 הנסיוני הגיש את מהדורת החדשות "שמונה בערב" והצטרף לחברת החדשות של הערוץ עם הקמתה ב-1993. הוא גם מזוהה עם הרגע שבו עקפה המהדורה את זו הוותיקה של הערוץ הראשון, עת ב-4 בנובמבר 1994 דיווח משערי בית-החולים שאליו הובא ראש הממשלה יצחק רבין לאחר שנורה בידי יגאל עמיר. "אהרן ברנע בכה, ועשה את ערוץ 2 לערוץ המוביל במדינה", תיאר זאת שנים אחר-כך נחום ברנע. ואכן, מנקודת זמן זו נטלו חדשות ערוץ 2 את ההובלה מחדשות הערוץ הראשון, דבר שנראה בלתי אפשרי רק כשנתיים קודם לכן. ברנע המשיך בעבודתו כפרשן וכתב לענייני ערבים, ואחר-כך ככתב, עורך ומגיש "אולפן שישי". עכשיו הוא עובר לדווח מוויינגטון.

שנים כאלה, הגיב אז לפיד לביקורת שנמתחה עליו. "הדיון על הופעתי בפרסומות הוא בסך-הכל קנאה פשוטה", אמר ל"העין השביעית". עם היוודע דבר המינוי, התריעו כותבי מאמרים מפני סכנות ה"אינפוטנימנט" (ראו מסגרת) וטענו שלפיד יתקשה להציג אייטמים שעניינם ביקורת על בנק הפועלים, או על ראש הממשלה ובעלי הון שהוא או אביו קשורים אליהם בקשרים חברתיים. לפיד הודיע כי בניגוד לדבריה של מנהלת השיווק של בנק הפועלים, הוא מתכוון לוותר על עבודתו בבנק. הסוגיות האתיות והמקצועיות, ובעיקר הסמליות שחילופי הגברי האלה טומנים בחובם, מסמנות את התחנה שחברת החדשות של ערוץ 2, ואיתה עיתונות הטלוויזיה כולה, הגיעה אליה במסלול שעליו החלה לנוע לפני 14 שנה.

הערוץ החצוף

מהדורות החדשות בערוץ 2 באפריל 1994 הזכירו במשהו את מהדורת "מבט" של הערוץ הראשון. "אחרי 25 שנה שבהן חיים יבין והערוץ הראשון שלטו באופן בלעדי, היה עלינו ליצור אמינות יש מאין", אומר יעקב אילון, מגיש חדשות ערוץ 10 ומי שהיה המגיש הראשון

בתחילת הדרך היתה הפסקת פרסומות אחת בת שלוש דקות:

של חרשות ערוץ 2. המהדורות נפתחו באות קצר שער צב בצבעים חיוורים, ואחריו ברכה לקונת מפי מיקי חיימוביץ' ואילון שלוותה מיד בהקראת הכותרות. חברות טלפון עדיין לא קראו ללקוחות שלהם "מש" פחה", וצו השעה היה ממלכתיות, לא פמיילאריות. סדר-היום היה ברור: החרשות המדיניות והבחונות הועדפו תמיד על פני החרשות האזרחיות כדי לפתוח את המהדורה. כך, למשל, באחת המהדורות הראשונות נדחק אייטם שעסק בשר בנימין בן-אליעזר, שנחקר בחשד לדיווחים חלקיים למס הכנסה, לאמצע מהדורה, ושניתה באוניברסיטאות הוצבה אחרי הפסקת הפרסור מות הקצרה והיחידה, לקראת סוף המהדורה.

אבל הפנים היו חרשות לגמרי, מחוסר ברירה או מרצון ("קבענו שלא להביא איש מהערוץ הראשון", טוען שלום קיטל שניהל את חברת החרשות של ערוץ 2 עד לאחרונה, אולם מודה כי "היו מגעים עם חיים יבין שלא הבשילו"), והמודל היו החרשות האמריקאיות, ולא הבי.בי.סי: כתבות שלא ארכו יותר משישים שניות, וכתבים ששידרו מהשטח, לא מהאולפן. לדברי בועז סטמבלר, עורך המהדורה המרכזית שמונה באחרונה לעורך "אולפן שישי", "באמצע שנות התשעים עוד הוקדשה המהדורה לאינפורמציה בלבד. לא היו פרשנויות וסיטאפים. ראיון באולפן, למשל – הס מלהוכיח".

גם קהל היעד השתנה: "הערוץ הראשון דיבר אל מקבלי ההחלטות – בגובה העיניים אל שרים וראשי ממשלות. אנחנו מראש קבענו שקהל היעד שלנו הוא הציבור", מספר קיטל. לדברי אילון, "הגדרת ה'ניו' השתנתה בערוץ 2. המהדורות התייחסו לחיים האמיתיים של אנשים, לא רק מקבץ מחיי הכנסת והאינטריגות בממשלה. החרשות נפתחו לנושאים חברתיים, כלכליים, איכות סביבה. זה היה דומה יותר לעיתונים היומיים מאשר לערוץ הראשון".

הפנייה "לציבור" לא כללה רק שינוי בבחירת הנושאים, אלא גם באופי הדיווח עליהם: "גש חשוב הושם על הקצב – ערוץ 2 החצוף, הצעיר, הרענן והקצבי", אומר סטמבלר. "בדצמבר '93 נהרג בעזה קצין צה"ל. נשלחתי לבית האלמנה, וזו היתה הפעם הראשונה ששלחו צוות טלוויזיה לדבר עם משפחה

שכולה ביום ההודעה, מה שהיום הוא נוהל", מספר יוסי עינדור, מראשוני חברת החרשות של הערוץ. "האלמנה גם אמרה דברים מפתיעים, על כך שגם בצד השני יש שכול ועל ההכרח להגיע לפתרון, ודבריה בטלוויזיה עוררו סערה. כל השבוע אחר-כך עסקו בכך ודנו בשאלה אם צריך ללכת למשפחות ואם זה צדוב או לא. ב'96 היו הרבה פיגועים, הראינו תמונות שאיש לא הראה עד אז – גופות, דם, עדויות מהשטח. אמנם עשינו המון טעויות – הראינו תקריבים מזועזעים – ולמדנו מהן כמובן, אבל כתפיסה, השתמשנו בשפה שלא היתה ידועה עד אז, כי הערוץ הראשון נקט את הרוח הבריטית, המאופקת והאסתטית".

כאשר ליום המהפך שהביא לנצחונה המהיר של חברת החרשות על הערוץ הראשון, ה'4 בנובמבר 1995, מציין ברנע את העובדה שסיקור הרצח כלל גם ראיונות עם לאה רבין ועם נהגו האישי של רבין שהצביע על מחדלים בהעברת ראש הממשלה הפצוע לבית-החולים. לדברי קיטל, "חשבנו שמעבר לגינני ולתיעוב צריך לעסוק גם בכשלים מבלי לזנוח את האבל והטיפול האמוציונלי".

הערוץ החצוף זכה בשנותיו הראשונות לביקורות רבות ואינספור דיונים התנהלו על צורות סיקור שהציבור בארץ לא הורגל בהן עד אז. "התהליך הזה קוטלג לעתים בטעות בידי חלק מהאנשים כהצהבה, כקל מדי", אומר אילון. מה שנראה אז קליל, נראה היום כחרשות מעמיקות. צפייה במהדורות ישנות מראה שהכתבות דווקא העמיקו, יחסית להיום, בבדיקת הלכי הרוח וביסודות של הסיפורים שסיקרו. תחומי הסיקור הורחבו והשיניים חודרו כדי לנגוס בפרות הקדושות שעדיין היו דשנות אז, אבל הנצו גם הניצנים של הקצב המהיר, השטחי, והצורך לרגש, לפעמים בכל מחיר.

החדשות הן העוגן

ככל שחרשות 2 הפכו למרכזיות יותר, השתנתה המהדורה והשתחררה עוד יותר מהמסורות העיתונאיות שליוו את עלייתה לאוויר. מהדורה מסוף ינואר 1999 כבר מזכירה את המהדורות המשודרות כיום. אות השידור השתנה והפך לקצבי וחודר יותר, והאייטם הראשון עסק בביקורת על הנשיא עזר וייצמן שהחליט לבוא לאירוע חגיגי בכנסת למרות שהיתה תחת חקירה. הנושא אינו פוליטי מובהק אלא נוגע יותר לשלטון החוק ולקודים של התנהגות, והכתבות אינן נעדרות נימה של ביקורת. ב'1999 הכתבות מכילות יותר קטעי ראיונות ("סינקים"), וגם יותר קטעי מעבר משעשעים וסיסמאות. גם הפוליטיקאים התרגלו לשחקן החדש בשטח ולמדו לדבר באורך הזמן של "סינק" בכתבת טלוויזיה. כך, למשל, יומה השמיני של שביתת מורים ניצב במקום בולט בעשר הדקות הראשונות של המהדורה; שיא גירושין בישראל ומצוקת עולים מאתיופיה, בסדר הזה, מובילים להפסקת פרסומות ראשונה כ'18 דקות לאחר תחילתה. תחזית מזג-

האוויר, אמנם בסוף, אך בעלת נפח של אייטם, והחזאי היה לפיגורה. כבר אז אפשר לראות את תחילתו של מה שייקרא בעתיד "סיטאפ" – שיחה של המגיש עם הכתב הנמצא באולפן ולא "בשטח", במקום ההתרחשות. אותו כלי טלוויזיוני שחרשות ערוץ 2 נמנעו ממנו כדי לברל את עצמם מהערוץ הממלכתי, הופך אטיאט למרכזי. אמנם באותה שעה רק כתבים בכירים מופיעים באולפן ומרחיבים מעט את המידע. יעברו שנתיים נוספות, "עם המעבר של אמנון אברמוביץ' למהדורה", נוקב ברנע בתאריך, עד להוספת פינות פרשנות וגילוי דעת וקביעתם של פאנלים של כתבים-פרשנים.

ב'2002, ובמקביל להארכת מהדורת "חרשות 10", הוארכה מהדורת החרשות של ערוץ 2 לשלושת דבועי שעה, ואחר-כך לשעה שלמה. "קיבלנו עוד רבע שעה, ואז נכנסו נושאים נוספים", אומר סטמבלר. "אם ב'98 העוני עלה לכתורות אחת לשנה ברו"ח העוני, אז פתאום עובדים בלא שכר והמאבק על סל הבריאות עלו לכתורות ואף פתחו מהדורות". לדברי אילון, מהדורת "חרשות 10" הוארכה בשל קשיים כלכליים של הערוץ והפופולריות שהמהדורה זכתה לה. בערוץ טענו גם שהארכת המהדורות אצלם הביאה להארכת המהדורה המתחרה בערוץ 2. לדברי קיטל, העיתוי היה מקרי: תקופת האינתיפאדה השנייה חייבה מהדורה ארוכה יותר "כדי להספיק להתייחס לעוד נושאים". אבל גם הוא וגם ברנע מסכימים שהיה כאן גם שיקול מסחרי: "יש ביקוש לתוכניות חדשות – הן מובילות בכל ערוץ", אומר קיטל. "חרשות הן בעלות רייטינג גבוה ומשמשות עוגן", מוסיף ברנע ומסביר כי הארכת מהדורה בחצי שעה וזלה הרבה יותר מהפקת תוכנית חדשה למילוי חצי שעה. "קורה גם שתוכנית חדשותית עולה רק בגלל צורך של הזכייניות למלא זמן, ובזכות הזמינות של כתבי החרשות", הוא אומר.

זליגת הבידור

הארכת המהדורות אולי פינתה מקום לעיי סוק בנושאים חברתיים, אבל גם לאייטמים שעי רכם העיתונאי מפוקפק. ברוח הזמן, השיקולים

ינואר 1999. פרשה

אוחנה. בן כספית חושר ב"מערב" טענות שהועברו ליועץ המשפטי לממשלה על פרשת "תפירת תיק" לעבריו יחיעם אוחנה עלידי קציני משטרה, תוך סחיטת השופט תיאודור אור. תוך ימים אחדים מתברר שהטענה נסמכת על מסמכים מזויפים. היועץ המשפטי אליקים רובינשטיין מאשים את התנהגות התקשורת בפרשה כ"מעשה נבלה שקשה לזכור כמוהו".

פברואר 1999. אילן רועה

נהרג בלבנון. כתב קול ישראל בצפון, אילן רועה, נהרג מפגיעת מטען חבלה ברכב בעת סיור בדרום לבנון, יחד עם מפקד יחידת הקישור ללבנון (יק"ל) תת-אלוף ארז גרשטיין והחיילים עומר אלקבץ ועימאד אבריריש.

חרוץ 1999. מן התקשורת

לפוליטיקה. העיתונאי יוסף (טומי) לפיד מודיע על פרישתו מעיסוקיו העיתונאיים ב"מערב" ובטלוויזיה, כדי להתמודד בראש רשימת שינוי לכנסת, "לצורך מאבק נגד התחרדותה של מדינת ישראל".

המסחריים בעריכת המהדורות מקבלים עידוד עם השימוש התוכף והולך בסקרי דעת-קהל וקבוצות מיקוד ככלי-עזר בהחלטה על מינוי מגישים ובחירת נושאים. גרמה שבערוץ 2 של 1999 לא היו משדרים ידיעה על מופע זיקוקים של חברת סלולר ללקוחותיה, או מקדישים זמן אוויר יקר למתווך דירות מזמר שנכשל באודישנים לתוכנית הבידור "כוכב נולד". "שיטת החדש-השוב-מע" ניין שעורכים לפיה חדשות קיימת עדיין", טוען עינדור, "אבל גבולות המעניין הורחבו מאוד".

לא רק המהדורה התארכה, גם הפרסומות: בתחילת הדרך היתה הפסקת פרסומות אחת בת שלוש דקות; היום, חמישית מהמהדורה – 12 דקות – מוקדשת לפרומואים ופרסומות. אולם המפרסמים והפרסומאים אינם מסתפקים בנתח הנכבד הזה, ומשתדלים, כך נראה, לחרור גם אל המהדורה עצמה. אמנם חברת החדשות הוקמה מלכתחילה כך שלזכייניות המסחריות לא תהיה עליה שליטה מוחלטת, ולרשות השנייה, נציגת הציבור, נקבעו נציגים בדירקטוריון. הסערה שהתחוללה השנה בעקבות דבריו של יו"ר דירקטוריון חברת החדשות יצחק לבני, שטען כי בעלי ההון השולטים בזכייניות ניסו להשפיע על בחירת רפי גינת כמועמד מטעמם לתפקיד מנכ"ל חברת החדשות, היא דוגמה לכך שנסיונות חרידה כאלה אינם דמיונות קונספירטיביים. כך גם התערבותו של מווי ורטהיים בשידור "ישראיר" והלחץ למנות את נסים משעל למנכ"ל חברת החדשות.

אין צורך להרחיק עד לבהישות סביב מינוי המנכ"ל; שטטוש הגבולות בין עיתונות לפרסומות ובין חדשות לבידור הוא טריוויאלי הרבה יותר. הופעתם של כוכבים ותוכניות של הזכייניות כאייטמים חדשותיים הלכה ונעשתה שכיחה בשנים האחרונות, וכוכבי "ארץ נהדרת"

ו"כוכב נולד" הופיעו לא פעם במהדורות החדשות. לדברי אהרון ברנע, "הטלוויזיה היא שוארביזנס, ותהיה זליגה של בידור לחדשות בגלל המדיום, אבל זה נעשה במידה ומכליל לפגוע בתדמית העיתונאית. הנה, בעבר, כאשר השיחות בין 'לימוד' ל'אהרל'ה' בסוף 'אולפן שישי', לפני שידור 'רק בישראל', הפכו לבידוריות מדי, הרגשתי שזה חוצה גבולות ועצתי את זה". יש המסבירים את זליגת התוכניות והכוכבים בערוץ 2 למהדורות החדשות ב"התאמה חדשותית". "הזכייניות לא משפיעות על הליינאפ ואנחנו לא מנסים לקדם תוכניות", אומר סטמבלר. "אם ל'כלבוטק' יש סיפור חדשותי, נרווח עליו מהפך החדשותי". האם כתבה על תוכנית החדשה של אלי יצפאן היא בעלת ערך חדשותי? "אלי יצפאן הוא מותג, זה לא מתוך רצון לקדם את תוכניתו". לעומת סטמבלר, מספר עינדור כי "ישנם בחדשות אייטמים שמקדמים תוכניות באותו ערוץ", אבל "ההתערבות של הזכייניות אלגנטית, לא בוטה". מצד שני, הוא לא חושב שמנכ"ל ימנע מהזכייניות להתערב "בעוד הן קובעות הרבה מעתידו".

ריח חדי-משמעי

היחסים בין תוכניות הבידור למהדורות החדשות אינם חריצניים. מי שהיו פעם עיתונאים הם היום כוכבים, או "טאלנטים" בלשון כתבי הבידור. "יש עיתונאים טובים שהברנה עלתה להם לראש", אומר קיטל, "השתתפות של עיתונאים בתוכניות בידור, למשל, חייבת להיות מוגבלת. במינון מסוים זה בלתי נמנע, אך היו מקומות שזה היה מוגזם. לא אסרתי זאת כי ראיתי עצמי עורך ראשי ומדריך מקצועי ולא רציתי להגביל את חופש הביטוי. במקומות קיצוניים אמרתי לא, אך לרוב חשבתי שהנוק בהטלת וטו גדול מהנוק בהופעה של העיתונאי. באופן לא מקרי, לאנשים כמו אהוד יערי ואילנה דיין אין סוכן, ומה שקידם אותם זה הרקורד המקצועי". קשה להצביע על הנקודה שבה נמזגו עיתונאי החדשות אל תוכניות הבידור, בין השאר מכיוון שכיום זו תופעה כמעט טריוויאלית. "בתחילת הדרך ביקשו ממני וממיקי היימוביץ' לביים דיווח חדשותי בתוכנית בידור. פרצנו לשידור ולמחרת קיבלנו ביקורות חריפות כי אנשים פשוט נבהלו – וזהינו עם אירוע משברי, וההופעה שלנו בתוכנית בידור היתה מאוד לא טבעית", מספר עינדור. כיום גימיק כזה אינו מרים גבה אצל אף צופה.

"ערוץ 2 בלי ספק קידם את התופעה הזו", אומר קיטל, "אבל למיטב ידיעתי לחלק ממובילי ערוץ 1 היה סוכן עוד לפני שערץ 2 הפך זאת לתרבות". "טאלנט

אין צורך בפרשנים בעלי ניסיון

"הוכח לנו שאין צורך במצביאים מצולקי קרבות כדי להנהיג את המדינה בימים של דם ואש. אהוד אולמרט ושרי ממשלתו קיבלו החלטות נכונות בעזרת שכל יש וחוכמה קולקטיבית, ולא מתוקף מומחיותם הצבאית" (ירון לונדון. "ידיעות אחרונות", יולי 2006)

הצעה לסדר

"טוקבקיסטים, עלו לכנסת" (כותרת מאמר של גל מור, עורך ערוץ המחשבים ב-Ynet, הקורא ל"מגיבים שיודעים להתבטא" להגיע לכנסת ולומר לה"כ חסון מה בדיוק הם חושבים על הצעת החוק שלו הקוראת לאסור אנונימיות ברשת. Ynet, 4 בדצמבר 2006)

אינפוטיינמנט: לא רק בישראל

חברתית" ו"חשיפת שחיתויות". הדברים הגיעו לכך שמחקר ארוך שנעשה בארצות-הברית בשנה שעברה מצא כי עשרות אחוזים מהאיטמים ששודרו בעשרות מהדורות חדשות מקומיות הופקו מתחילה ועד כלה על-ידי גורמים מסחריים או פוליטיים.

סקטיקה בולטת של "חדשעועות" היא מה שבעברית של ימי-הביניים קרוי "שיתוף השם", דהיינו, כינוי של שני דברים שונים בשם זהה, היוצר בלבול ומביא אנשים לזהות את האחד עם השני. כך למשל ה"סקרים" המתפרסמים מדי יום באתרי האינטרנט השונים. "סקרים" – דהיינו, מחקרי דעת-קהל סטטיסטיים – בעייתיים או מוטעים ככל שיהיו, הם עדיין מתודות מדעיות הנשענות על מחקר וביקורת. תחת אותם שם, "סקר", מציגים אתרי האינטרנט ("ידיעות אחרונות" אימץ גם הוא את המנהג לתקופה מסוימת) נתונים שאין שום דרך לברוק את אמיתותם והנסמכים על מספר קטן מאוד של אנשים. אספקט אחר של האינפוטיינמנט הוא השינוי ברמותו של העיתונאי. הדגש עובר מן השטח אל האולפן, קריינים הופכים לכוכבים ועיתונאים נולדים מחדש כסלבריטאים בעולם החדש שהאינפוטיינמנט בורא בצלמו: עולם שבו קריטריון הערך הופך, בלעדית, לזה של הדולר המהיר.

לא כולם חושבים שזו מגמה רעה. העולם הוא מגוון, הם אומרים, ואינפוטיינמנט מביא אל המסך את כלל חלקיו, מציף זהויות מיניות חבויות, תחומי עניין מודחקים וכל מה שהטביע הורם המרכזי של מה שנכון וראוי. כעת, הם טוענים, יש לצדן התקשורת מבחר גדול יותר לבחור ממנו, ובכלל, מי הכתיר את אנשי הטלוויזיה למחנכים. הבעיה היא שככל שמגמה זו מתגברת, אותו חלק של עיתונות רצינית, עמלנית, הכופפת את עצמה מרצון לכללים של מותר ואסור, גבוה ונמוך – נושר לאטו מן הפסיפס הגדול: הדבק שנועד להחזיקו בתמונה יקר, יקר מאוד. את החלל אפשר למלא תמיד בחרוץ פלסטיק צבעוניים.

שוקי טאוסיג

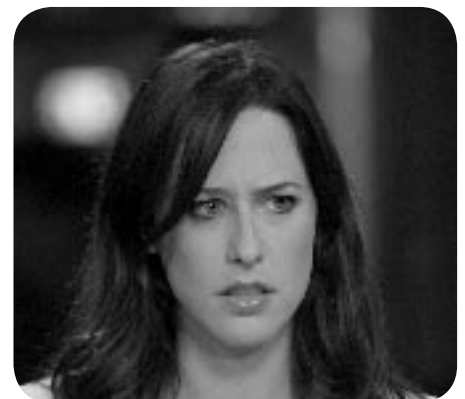
המונח "Infotainment", חיבור של "Information" (מידע) ו"Entertainment" (בידור), נטבע, כנראה, בתחילת שנות השמונים על-ידי קבוצה של חוקרי תקשורת בריטים, והוא אחד המונחים המרכזיים והקולעים המשמשים לתיאור התהליכים העכשוויים שעוברת עיתונות-החדשות, במיוחד זו הטלוויזיונית. "דיווח-בידוח" היתה הצעתו של נחום ברנע, בטור שכתב ב"העין השביעית", לתרגום המושג. "חדשעועות", הציע אביב לביא ב"מקור ראשון" (ואולי היה זה אהוד יערי?). טווח התוכניות המתוארות על-ידי המונח רחב: מתוכנית חדשות כמו זו של ירון לונדון ומוטי קירשנבאום, שבה המנחים יכולים לרקוד על השולחן מיד לאחר שקיימו ראיון פוליטי בנושא אקטואלי, ועד ל" Naked News", מהדורת החדשות אינטרנטית שבה קרייניות טובות מראה פושטות את בגדיהן תוך כדי הקראה מהטלפרומפט. על קצות הקשת הזאת אפשר למקם את ההגדרות המילוניות שמציעים מילון אוקספורד וקיימברידג' (בהתאמה): מזו הפושרת של "חומר משורר שנועד גם לברד וגם ליידע", ועד זו הביקורתית של "הדיווח על חדשות ועובדות באופן בידורי ומשעשע במקום לספק מידע אמיתי". "בעיקר בשימוש שלילי", מתריע מילון קיימברידג', שאף מספק דוגמה לשימוש במונח במשפט: "זה לא היה סרט דוקומנטרי אמיתי – זה היה יותר מה שאתה קורא אינפוטיינמנט". הסבר יובשני פחות ניתן למצוא באלבום "אינפוטיינמנט" של להקת המטאל הפוליטית "פיץ-שיפטר": "כלי תקשורת המפרסמים רק סיפורים שהם מאמינים שיכניסו להם כסף". ואכן, השימוש הביקורתי במונח מצביע על כך שמוקד העשייה של כלי התקשורת עבר מעיתונות לשיוק, ובעוד שמטרת עיתונאי החדשות היתה אולי תמיד לרתק, הרי שהמטרות ליידע ולהשכיל התחלפו בלבדן ולמכור. הקונפליקט בין המטרות הללו בא לידי ביטוי גם בניגודי אינטרסים של ממש: הקריטריון של "מה שטוב לעסקים" יכול למצוא עצמו בקלות רבה מתנגש בקריטריונים מיושנים כגון "שליחות

– זה נשמע כמו קלה", אומר אילון ומאשים את הציבור. "רוב אנשי החדשות שאני מכיר, ובוה אני כולל את עצמי, אינם רואים עצמם ככוכבי בידור. אבל הטלוויזיה הפכה לבית מקדש של סלבריטיו וזה חלק מתהליך כללי בחברה הישראלית".

יכול להיות שהציבור אשם. יכול להיות שקצב האירועים מכתוב את קצב הדיווח, שהערצת הכוכבים גוררת איתה טאלנטיזציה ושהרדירות התרבותית מביאה איתה דרמטיזציה. קשה לקבוע מי כאן הביצה ומי התרנגולת, אבל מה שמונח על המחבת מדיף ריח חרימשימי.

באחרונה נתנה הרשות השנייה גושפנקה לחשד כי לא רק תוכניות טלוויזיה וכוכבי בידור מקודמים במסגרת איטמים חדשותיים, כשהודיעה כי היא בודקת אם כתבה ארוכה ששודרה ב"אולפן שיש"

היתה למעשה פרסומת לחברת בגדים. כתבים, לא רק הבכירים שבהם, מופיעים כדבר שבשגרה ב"סיטי אפס" באולפן, אולי כדי להוסיף אמינות ועומק לדברים, אולי כדי להעצים את תפיסת עיתונאי הטלוויזיה ככוכבים. ה"פרומואים", תשדירי הפרסום, שחברת החדשות משרתת כדי לפרסם את עצמה במסגרת התחרות עם ערוץ 10, משקפים היטב את הפנים החדשות של החדשות. "לא מביאים רשימת סקופים בלעדיים, אלא טאלנטים שמספרים את החוויות שלהם מהאירועים", מאבחן עין-דור. "פעם היו מתדרים בהישגים עיתונאיים; היום כתבי החדשות הם חלק מהסיפור. פעם הרפורטר היה נשמת אפה של העיתונות; היום זה הפך לדבר שאף אחד לא רוצה להיות. מעדיפים לשבת באולפן – להיחשף יותר ולהזיע פחות".

חומחה ליעול

"אנשי רשות-השידור כבר הוכיחו תרבות ארגונית איומה ושחיתות, ואין היום איש ברשות שעומד בקריטריונים הערכיים והנורמטיביים להוביל ארגון" (מ"מ מנכ"ל רשות-השידור, דן גלינקא, עם מינויו של יוסף בראל לתפקיד מנכ"ל בפועל, 13 במרץ 2002)

רגע נדיר על רגע שכיח

"לראיין משיה-שישה אנשים שעושים את החדשות של היום, ולשמוע מהם את אותן קלישאות נבובות שוב, ושוב, ושוב" (אשרת קוטלר מתארת את עבודתה כמנחת תוכנית האקטואליה "שש עם", במסגרת ראיון ל"חוצה ישראל" עם רינו צרור. 17 באוקטובר 2006)

יוצאים למרחב

ההתפתחויות בעולם התקשורת הערבית בישראל מעצבות את תודעת צרכניה כחברה בעלת ייחודיות פוליטית מצד אחד, המשתייכת למרחב תרבותי ולאומי רחב יותר מצד שני

אמל ג'מאל

נ זה שני עשורים כמעט מתפתחת תקשורת ערבית אותנטית בישראל. לעומת אמצעי התקשורת הממסדיים בשפה הערבית, שבאו לידי ביטוי בעיתון "אלאנבא" עד שנת 1981, בקול-ישראל בערבית ובמספר קטן של שעות שידור בערוץ הטלוויזיה הממלכתי – אנחנו עדים לצמיחת מרחב תקשורת ערבי אותנטי הנשען על מגוון רחב של עיתונים שבועיים ויומיים, תחנת רדיו ערבית ושידורי ערוצי לוויין ערביים. התפתחות המרחב התקשורתית הזה מתרחשת בהמשך להתפתחויות במערכת התקשורתית הישראלית, אך כנפרד ממנה במישור המבני ובעיקר במישור השפה והתרבות.

עליית המרחב התקשורתית הערבי בישראל היא התפתחות אותנטית משום שהכוחות החברתיים המובילים אותה הם ערבים החותרים לשקף ולעצב את רחשי הלב של הציבור הערבי ולהביע את מגוון הקולות העולים מתוכו. האותנטיות של המרחב התקשורתית הזה נשקפת בהתעסקותם של חלק מאמצעי התקשורת הערביים בסוגיות מקומיות בעיקר, ובאספקת מידע ששום מקור תקשורת אחר אינו מציע בצורה מעמיקה. ההמחשה הטובה ביותר להתפתחות זו הם השידורים החיים של רדיו "א-שם" מזירות התרחשות מרכזיות בחברה הערבית, כמו בעת סיקור מלחמת לבנון השנייה, כאשר כתבי הרדיו ליוו את האירועים בכפרים הערביים בצפון ושיקפו

אפריל 1999. עימות נוסח אמריקה. ראש הממשלה בנימין נתניהו ומנהיג מפלגת המרכז יצחק מרדכי משתתפים בעימות לקראת הבחירות במסגרת התוכנית "משעל חם" בערוץ השני – לראשונה ללא כללים נוקשים באשר לדרך ניהולו של המשדר. המועמד השלישי, יו"ר העבודה אהוד ברק, מעדיף לא להשתתף.

זאי 1999. שיא הרייטינג. 49.1 אחוז מכלל צופי הטלוויזיה צפו בשידור הישיר של תחרות הזמר של איגוד השידור האירופי, ה"אירוויזיון" – השיעור הגבוה ביותר מאז הוחל במדידת שיעורי הצפייה בשיטת ה"פיפלימטר" בישראל.

זאי 1999. "הם מפחדים". ראש הממשלה, בנימין נתניהו, מחריף ערב הבחירות את התקפותיו על אמצעי התקשורת ומאשים שהעיתונות כולה מתגייסת לטובת ברק. "הם מתגייסים מסיבה אחת – הם מפחדים. הם מפחדים", אומר נתניהו.

יוני 1999. התקפה בשידור חי. כתבת חדשות ערוץ 1 איילה חסון מותקפת ומופלת לקרקע בעת שידור חי מגני-התערוכה בתל-אביב על-ידי קבוצה של פעילי ליכוד, שמאשימים אותה ואת התקשורת בכשלון נתניהו בבחירות.

יוני 1999. ישראליים בקוסובו. כתב "ידיעות אחרונות" רון בן-ישי נפצע קל מירי בשטח קוסובו בעת סיקור המלחמה שם.

אוקטובר 1999. רשת א' ניצלה. הוועד המנהל של רשות השידור מבטל החלטה קודמת להפוך את רשת א' בקול-ישראל לרשת דתית.

”

אומן-סוגסטיה

”אני רואה עכשיו עשן שמיתמר מאזור המפרץ, לא... זה כתוצאה מעבודה שגרתית שם, תמיד יש שם עשן” (שרון גל מדווח בשידור חי מחיפה במהלך מלחמת לבנון השנייה. ”חדשות ערוץ 10”, 16 ביולי 2006)

זה ישראלי בעיניך

”חד-משמעית” (אודי פרידמן, משנה למנכ”ל עיתון ”ישראלי”, מגיב לקביעת כתב ”חדשות 10” כי בעיתונו קיימת השקעה בהפצה יותר מאשר בעיתונות. 3 ביוני 2006)

הכחשה עצמית

”וואלה’ לא רוצה להיות במקומות שמראים כל מיני ציצים ושטויות” (ארז פילוסוף, משנה למנכ”ל ”וואלה”, מציב יעדים. ”גלובס”, דצמבר 2006)

איור: אופיר שרר

פברואר 2000. נמרודי

למעצר. עופר נמרודי נעצר עד תום ההליכים בחשד לקשירת קשר להזמנת רצח ועבירות של שיבוש הליכי חקירה ומשפט, ומשעה עצמו זמנית מתפקידו כיו"ר מועצת המנהלים של "מעריב" וכמנכ"ל "הכשרת היישוב". המעצר נמשך 15 חודשים, לאחר שבית המשפט העליון מקבל את טענת התביעה כי אם ישוחרר יש חשש ממשי שינסה להשפיע על חמשת עדי המדינה במשפט המתנהל נגדו. בתום משפטו, באוקטובר 2001, מזוכה נמרודי מאשמת קשירת קשר לרצח, אולם מורשע באישומים אחרים ונידון ל-25 חודשי מאסר בפועל, שנת מאסר על-תנאי וקנס של 350 אלף שקל.

פברואר 2000. פרס

ישראל למיכה ברעם. צלם העיתונות הוותיק מיכה ברעם, בן 70, הוא חתן פרס ישראל בתחום האמנות החזותית. ברעם הוא הצלם השני הזוכה בפרס ישראל, לאחר שבנבר קיבל את הפרס דוד רובינגר.

פברואר 2000. חיידוש:

רדיו אינטרנט. חברת האינטרנט הישראלית "נטקינג" מודיעה על הפעלתה של "תחנת רדיו" חדשה המשדרת רק באמצעות האינטרנט. לאחר שנה, בפברואר 2001, מופסקים שידורי התחנה המקוונת.

חורף 2000. חוזס לא

יועמד לדין. שופטי בג"ץ דוחים את עתירת "מעריב" ובעליו עופר נמרודי, להעמיד לדין את מו"ל "ידיעות אחרונות", ארנון חוזס, ואת מנהל המשק והאבטחה בעיתון, חיים רוזנברג, על עבירות של האזנות סתר.

את סבל האוכלוסייה שהיתה חסרת מקלטים ואמצעי הגנה אחרים מפני מטחי הקטיושות.

אין זה המקום לסקירה היסטורית מעמיקה של התפתחויות התקשורת הערבית בישראל. בכל זאת, קיימות מגמות בולטות בהתפתחות המרחב התקשורתי הערבי שניתן לסכם בקצרה. אתייחס לארבע מגמות עיקריות.

המגמה הראשונה באה לידי ביטוי בצמיחת אשכול של שבועונים ערביים פרטיים, הפועלים על-פי הגיון השוק ומספקים חדשות ללא מחויבות אידיאולוגית או מפלגתית מובהקת. בשנת 1983 התחיל להופיע בנצרת שבועון ערבי חדש, "אסינארה". שבועון זה סימל את תחילת התפתחותו של מרחב תקשורתי ערבי כמעט אוטונומי. "אסינארה" החל להופיע כעלון פרסומי משרד פרסום גדול בנצרת, והפך, באופן הדרגתי, לעיתון המספק מידע וחדשות על בסיס שבועי. הצלחתו כשבועון פרטי מסחרי סללה את הדרך לצמיחתם של שני שבועונים רומים: האחד, "כל אלערב", בשנת 1987, והשני, "פנורמה", בשנת 1988. אליהם הצטרפו במשך השנים כמה עיתונים מקומיים, אזורים וארציים, אשר לא הצליחו להתחרות איתם בהיקף וכמות התפוצה.

שלושת השבועונים האמורים התבססו, בהדרגה, כשלושת השבועונים הערביים המרכזיים. הם נעשו עמוד תווך בתרבות צריכת העיתונים בחברה הערבית והמחישו בכך את מגמת היחלשותו של עיתון המפלגה הקומוניסטית "אלאתאהד", שפעל מאז 1948. בניגוד לעיתון זה, שביטא קול מפלגתי מובהק, הציגו שלושת השבועונים סוג אחר של עיתונאות, ששאפה להתאים את עצמה לכללי השוק המסחרי והכלכלי-יחידותי, שהלך והתפתח בישראל. הם התפתחו כטבלואידים ששטח הפרסומות בהם תופס כמעט 50% בממוצע. למרות זאת, ואולי דווקא בגלל זה, תפוצתם גבוהה יחסית, במיוחד אם משווים אותה לתפוצתה של העיתונות המפלגתית. הבעלות הפרטית עליהם והעדר המחויבות האידיאולוגית הפכו אותם למעין סופרמרקט של חדשות. שלושתם שואפים לייצג את מגוון הקולות והאינטרסים של האוכלוסייה הערבית, כל אחד על-פי סגנונו ותפיסתו. מצד שני, הם עיתונים רווחיים, הפועלים בעיקר על-פי הגיון השוק. קיומם של עיתונים אלה הביא להתפתחות מקצוע העיתונאות בחברה הערבית מצד אחד, אך מצד שני, תנאי ההעסקה בהם פגעו קשות במעמד מקצוע זה בחברה. על רקע חולשת שוק הפרסום הערבי, נתונה העיתונות הזו למניפולציות וללחצים חיצוניים, בעיקר מצדה של לשכת הפרסום הממשלתית, אשר שולטת בשוק הפרסומות הממשלתי ומפעילה את כוחה הכלכלי כדי לרסן את שפת העיתונים כשהיא עוסקת בסוגיות לאומיות.

מגמה שנייה מתמצית בצמיחת רדיו "אישמס", שהוא רדיו אוטונומי המחובר לצרכיו ולמאווייו של הציבור הערבי. תחנת הרדיו הזו קמה בשנת 2003

בעקבות סגירת "רדיו 2000" לאחר אירועי אוקטובר 2000. "אישמס" היא תחנה פרטית, הפועלת על-פי חוק הרשות השנייה, ומסמלת מגמה חשובה בהתפתחות התקשורת הערבית בישראל. בהיותה תקשורת אלקטרונית המגיעה לאזורים רחבים בארץ ולמספר אנשים גדול יחסית, היא תורמת תרומה משמעותית להתפתחות המרחב התקשורתי הערבי. רדיו "אישמס" הוא תופעה אותנטית משום שהפך להיות הקול הכמעט-רשמי של האוכלוסייה הערבית, על אף היותו בבעלות פרטית. התחנה מציעה פורמט תקשורתי מוצלח, המשלב בין החדשותי והבידורי לעיסוק בסוגיות פוליטיות, כלכליות ותרבותיות. הרדיו צמח כמי שמביא את מגוון הקולות הרחב בחברה הערבית ושואף לענות על הצרכים של כל שכבות הגיל, צעיר ברוחו אך רציני בקולו. תוכניותיו בשעות הבוקר המוקדמות הן חדשותיות-פוליטיות, ומכוונות לגילאים בוגרים. בשעות הצהריים משדרת התחנה תוכניות משפחתיות ובידוריות מגוונות. בשעות הערב – תוכניות בידור השואפות למשוך את הדור הצעיר ולספק מענה לצרכיו.

רדיו "אישמס" הוא רדיו מקצועי דינאמי, המחובר לשטח ושואף להתלוות לאירועים החשובים בחברה הערבית. צוות החדשות של התחנה מורכב מהשורה הראשונה של העיתונאים הערבים בישראל. הצוות הזה סיקר אירועים מרכזיים מאז ראשית פעילותה של התחנה, כמו מקרה הרצח של אורחים ערבים בשפרעם בידי חייל יהודי, אירועי מלחמת לבנון השנייה ואירועי ועידת אנאפוליס. סיקור אירועים אקטואליים מרכזיים הפך את הרדיו למספק המידע הראשי על המתרחש בחברה הערבית. העבודה המקצועית של התחנה וכתביה, והסיקור המעמיק שהיא מציעה למאזינים, לצד שיטתה לקיים דיונים אקטואליים עם אורחים באולפן ומחוצה לו בנושאים העומדים על סדר-היום של הציבור הערבי, הפכו אותה לקול מקורי ואמיץ בנוף התקשורתי הערבי. רדיו "אישמס" הוא עמוד התווך במרחב התקשורתי הערבי והוא תורם להחייאת משמעות המרחב הציבורי וההתדיינות הדמוקרטית בחברה הערבית. הוא שומר על מעמדו הבכיר משום שהוא ממשיך להקפיד על איכות עיתונאיו וקרייניו – החלטה שיש לה תשואה גם בשיעורי ההאזנה בקרב הדור הצעיר: מסקרים שנערכו לאחרונה בחברה הערבית ניתן לראות שאחוזי המאזינים לרדיו עולה ככל שהגיל יורד – תופעה שמבשרת על מגמת עלייה באחוזי מאזיניו גם בעתיד, כל עוד פורמט השידור יותאם לצרכים האמיתיים של דור זה.

מגמה שלישית באה לידי ביטוי בצפייה המסיבית של האזרחים הערבים בערוצי טלוויזיה מהעולם הערבי המגיעים באמצעות הלוויין. אמנם, הציבור הערבי בישראל איננו שותף בעיצוב תוכנם ואופיים של שידורים אלה ואינו מיוצג בהם בצורה מספקת, אבל האילוץ הזה אינו מונע ממנו לצפות בהם בהמוניו. ההמחשה הטובה ביותר למגמה הזו

צריך גם להתפרנס

"הפסקת פרסומות ואנחנו חוזרים אל אריה יצחקי החמוש על גג הבית" (שלי יחימוביץ' יוצאת לפרסומות. סיקור ההתנתקות, חדשות ערוץ 2, 20 באוגוסט 2005)

או שלא

"השלישייה הזאת מגלה קור רוח" (שמעון שיפר על אולמרט, חלוץ ופרץ. "ידיעות אחרונות", 14 ביולי 2006)

אפשר להיות רגועים

"הביקורת נגד הפרסומאים בעקבות הסרט נאמרת מקנאה צרופה, כי מהסרט עולה שהפרסומאים והיועצים הם הגורמים המשמעותיים ביותר בכל הקשור להשפעה על החברה בישראל" (ראובן חומסקי דווקא אהב את סרטה של ענת גורן, "כל אנשי הקמפיין". "הארץ", מאי 2005)

המגמות הניכרות בתקשורת הערבית ישפיעו על מערכת היחסים בין החברה הערבית לסביבתה הישראלית והערבית כאחת, באופן שקשה ברגע זה לעמוד על עוצמתו

את תרבות הפנאי של הצעירים הערבים. היא מואצת באמצעות הניסיון של העיתונים הערביים המרכזיים ורדיו "אישמס" לפתח אתרים מקוונים אקטואליים. למשל, העיתון "פנורמה" היה הראשון לעשות צעד כזה והאתר Panet הפך להיות מקור מידע חשוב לצעירים ערבים בכל הנוגע לחדשות תרבותיות ובידוריות מהעולם הערבי. המגמה הזו נמשכת עם נסיונותיו של רדיו "אישמס" לפתח אתר רדיו חדש המשלב בין שידורי חי של תוכניות הרדיו המרכזיות לבין שידור קטעי וידיאו בנושאים אקטואליים. נוסחה זו מנוסה לראשונה בחברה הערבית בישראל וקשה, לפי שעה, לעמוד על מידת הצלחתה.

המגמות הללו מצביעות על התרחבות המרחב התקשורתית הערבי בישראל עד כדי הפיכתו לכמעט אוטונומי. השילוב בין עיתונים ערביים העוסקים בנושאים מקומיים, תחנת רדיו המשדרת אקטואליה, והזמינות של תוכניות חדשותיות ובידוריות מהעולם הערבי יוצרות מערכת תקשורתית המצליחה לחדור לחברה הערבית בישראל ולעצב את תודעתה כחברה בעלת ייחודיות פוליטית מצד אחד, אך המשתייכת למרחב תרבותי ולאומי רחב יותר מצד שני. מגמות אלה ישפיעו על מערכת היחסים בין החברה הערבית לסביבתה הישראלית והערבית כאחת, באופן שקשה, ברגע זה, לעמוד על עוצמתו.

נשקפת בדמיון הרב בדפוסי ההתנהגות של החברה הערבית בישראל לאלה של החברות במדינות ערב בחודש רמדאן האחרון. בחודש זה שידרו חלק מערוצי הלוויין הבידוריים סדרה בשם "באב אלהארה" (שער השכונה). אחוז הצופים בסדרה זו בעולם הערבי, כמו גם בחברה הערבית בישראל, הרקיע שחקים. דפוסי הצפייה בסדרה מייצגים מגמת התפתחות חשובה, שבה המרחב התקשורתית הערבי הוצה גבולות מדיניים, כאשר הציבור הערבי בישראל מרגיש שייך למרחב זה.

הציבור הערבי בישראל צופה בערוצי לוויין ערביים כשהם מסקרים נושאים אקטואליים וגם כשהם מגישים תוכניות בתחום הבידור והפנאי. אמנם הרגלי צפייה אלה אינם מבטלים את ההזדקקות לתקשורת ישראלית בשפה העברית, אבל זו מגמה חזקה שהופכת, במישור התקשורתית, את הציבור הערבי בארץ לחלק אינטגרלי מהעולם הערבי. התהליך הזה התפתח בעשור האחרון והוא מחבר את החברה הערבית בישראל עם מקורותיה התרבותיים והחברתיים בעולם הערבי על אף הנתק המדיני והפוליטי בין מדינת ישראל לעולם הזה. המגמה הזו משפיעה באופן מהותי על עיצוב תפיסת עולמם של האזרחים הערבים – בניגוד למגמות רשמיות ששאפו לאורך שנים לנתק אותם מסביבתם הערבית.

מגמה רביעית באה לידי ביטוי בחדידת טכנולוגיה מתקדמת לשכבות מסוימות בחברה הערבית והתרחבות השימוש באינטרנט, בגילאים הצעירים בעיקר. זו מגמה שמתפתחת בקצב מהיר מאוד ומשנה

ד"ר אמל ג'מאל הוא ראש החוג למדע המדינה וראש תוכנית התואר השני בתקשורת פוליטית למנהלים באוניברסיטת תל-אביב

הם מנווטים

השפעתם של יועצי התקשורת הפרטיים על התכנים העיתונאיים כליכך גדולה, שאין ביטחון שגם כתבה זו לא נפלה קורבן לספיין של גיבורה – מוטי שרף

זורץ 2000. אושרה הקמת ערוץ 3. מליאה הכנסת מאשרת את הקמתו של ערוץ 3 - ערוץ טלוויזיה מסחרי נוסף, שיופעל בידי שני זכיינים.

זואי 2000. "השרוף" נחשף. הזמר חיים צינוביץ מודה שהתחזה לזמר מזרחי שחיו צופי טרגדיות, הקרוי "השרוף", אשר שימש נושא לכתבת שער של געון מרון במוסף "7 ימים" ב"ידיעות אחרונות". "בתור חיים צינוביץ לא היה לי סיכוי", הסביר את ההתחזות ל"שרוף".

יוני 2000. גדרות תיל ב"ידיעות אחרונות". בניין "ידיעות אחרונות" בתל-אביב הוקף בגדר תיל ונאסרה אליו הכניסה לעובדים, לאחר שהנהלת העיתון החליטה להשבית את בית הדפוס בעקבות סכסוך עבודה ממושך עם עובדי הדפוס והייצור. העיתון מודפס בבתי דפוס אחרים, ובהם זה של "מעריב", ומופיע במתכונת מצומצמת.

יוני 2000. Ynet יוצא לדרך. רשת "ידיעות אחרונות" משיקה את אתר האינטרנט Ynet. העיתונים "גלובס" ו"הארץ" מפעילים מהדורה מקוונת כבר שנים אחדות, ו"מעריב" החל בכך בחודש נובמבר 1999.

רן בנימיני

את הקלפים: קראדי הקדים בשעה וחצי את ההדחה הפומבית שתכנן לו השר הממונה, ובדרך גם הצליח לשנות את סדר-היום התקשורתי. הציטוטים מתוך דו"ח זיילר הוחלפו בברכות על "הצעד האמיץ שעשה". לו הייתי יודע שאלה יהיו התגובות הייתי מתפטר מזמן, אמר בחיך למקורביו. רבים החמיאו לו. מעטים יודעים שאת הנאום כתב - מלה במלה, מתחילתו ועד סופו - יועץ התקשורת ואיש יחסי-הציבור מוטי שרף. לאחרונה, לאחר כשנתיים וחצי של ייעוץ צמוד, נפרד שרף מהמשטרה, ונשאר עם 35 לקוחות אחרים. במהלך מלחמת לבנון השנייה נמנה עם לקוחותיו גם צה"ל, אך על טיב השירות שנתן לצבא מסכים שרף לומר רק כי מדובר ב"עניינים שאינם קשורים במובהק לתקשורת או ליחסי-ציבור". ככל הנראה שמעו קציני הצבא עצות בתחום לוחמת המידע. השולחן ולוח השעם הגדול במשרדו של שרף מלמדים על עוד שלושה לקוחות: משמאל, קריקטורות מעיתון "הארץ" על חברת "טיב טעם" לאחר "תחקיר החתולים" ב"כלבוטק";

כמה שעות לאחר פרסום דו"ח ועדת זיילר הוועקו העיתונאים בבהילות לחדר האוכל במטה הארצי של המשטרה. כל ערוצי הרדיו והטלוויזיה המתיניו בדריכות להעביר בשידור חי הודעה מיוחדת של המפכ"ל לאחר הביקורת הנוקבת שספג. בשעה שנקבעה, נכנס משה קראדי לאולם בצעדים מהירים, הניח את הדפים על הרוכן והחל לקרוא. זה היה נאום ממלכתי קלאסי, עם כל המרכיבים ההכרחיים: גיבוי לפקודים, כבוד לוועדת החקירה, לקיחת אחריות וגם מעט לחלוחית אישית. למאזין מן הצד היה נרמה שהמפכ"ל מדבר מרם לבו. המתח נבנה היטב. את העיקר שמר קראדי לסוף: "מתוך הרצון לתת דוגמה אישית ומתוך חובת האחריות האישית שלי כלפי תפקידי וכלפי הארגון שבראשו אני עומד, החלטתי לאחר התלבטות לא קלה, להודיע על החלטתי לסיים את תפקידי כמפקח הכללי של משטרת ישראל". ההודעה הדרמטית טרפה

מה כבר יכולתי לעשות

"אמרתי לעצמי: בזמן המלחמה, אם אני אגיד לסתום את הפה לכתב הזה, אז יגידו מיד: הנה הממשלה הדרוסנית הזאת, שונאת התקשורת הזאת" (ראש הממשלה אהוד אולמרט בעדותו בפני ועדת וינוגרד. פורסמה ב"10 במאי 2007)

מימין, מכתב ממוסגר עטור שבחים ותודות שכתב לו השופט אליהו וינוגרד לאחר פרסום הדו"ח החלקי של הוועדה בראשותו – הפקה תקשורתית שמשכה התעניינות עצומה בישראל ובעולם; ובאמצע – תמונה משותפת עם הדל"אי לאמה שאותו ליווה במהלך ביקורו האחרון בישראל. המבקש ללמוד על תחום יחסייהציבור בישראל יכול, בין היתר, למצוא את התשובות בחוט המקשר בין הלקוחות המיוחצנים: צה"ל בעת מלחמה, "טיב טעם", ועדת וינוגרד, מפכ"ל המשטרה והדל"אי לאמה.

"השיקול התרמיתי הוא השיקול הקובע כמעט בכל מהלך – מדיני, עסקי, פוליטי וציבורי. לכן הצליח יועץ התקשורת/היח"צן בשנים האחרונות להשחיל את עצמו לקופיט של הרבה ארגונים ועסקים ביישראל, והוא כבר חלק בלתי נפרד מההנהגה המובילה שלהם", אומר מוטי שרף בשיחה עם "העין השביעית". "בעבר – וזאת אני זוכר גם בתור דובר צעיר – המלה האחרונה היתה של היועץ המשפטי בארגון; הוא הכי

ריע במחלוקות וקבע את הטון. היום, הדעה הקובעת היא של יועצי האסטרטגיה והתרמית, שיותר מבעבר יש להם ידע נרחב בתחומים רבים כמו משפט, כלכלה ותהליכים ארגוניים". החשיבות, מבחינתו, ברורה מאוד: בישראל של 2008, ארגון בלי יח"צן דומה להי ברה בלי רואה חשבון, או נאשם בלי עורך-דין. בשתי הדוגמאות, ההתרסקות היא רק עניין של זמן.

המסר הזה מחלחל בשנים האחרונות יותר ויותר, וכיום יש דרישה הולכת וגוברת מצד הרבה חברות קטנות ועסקים קטנים להשתמש בשירות ייעוץ תקשורת ויח"צנות. וכשזה הביקוש – גם ההיצע גדל בהתמדה: על-פי נתונים של חברת "יפעת InFor", מתחילת שנות האלפיים הוכפל מספר משרדי יחסי-הציבור בישראל, וכיום פועלים ברחבי הארץ יותר מ-400 משרדים – רובם בתל-אביב וברמת-גן. שרף: "הרבה אנשים חושבים שהם יכולים להיות יח"צנים, אבל מהר מאוד אפשר להבחין מי איש מקצוע ומי לא, כי במקצוע הזה חייבים להראות תוצאות. בכל

רגע אפשר לבחון אם הצלחת או נכשלת" (איש יחסי-הציבור הוותיק מרדכי שיפמן, שכבר חצה את גיל שבעים, מספר כי בשנות השמונים היו בארץ רק כשלושים משרדים. כיום, לדבריו, ענף יחסי-הציבור נמצא במצב של מכירה כללית: "איש יחסי-הציבור אמיתי זה אדם שחייב להיות בעל יכולת ביטוי, יכולת כתיבה והכרת הנושא. אבל בימינו כל אחד יכול לעסוק בזה – וכל אחד עוסק בזה, גם אם אינו יודע על מה הוא מדבר. ובכלל, יש הגזמה בתחום שכירת היח"צנים. יש מקרים שבהם אנשים צריכים לדבר בעצמם. פעם היו אומרים 'עשה לך רב', היום אומרים 'עשה לך יח"צן'").

אל עסקי התקשורת נכנס מוטי שרף לראשונה לפני כ-12 שנה ככתב טלוויזיה מקומית בקריות. משם המשיך למשרת דובר עיריית קריית-ים, אחר-כך עבד במשרד פרסום והמשיך לתפקיד עוזר הדובר במשרד האוצר. יום אחד חלה הדובר, ושרף הצעיר שמילא את מקומו נקרא ללשכתו של ראש

אהוד ברק

"אני לא מוכן. תודה. אני לא ממשיך" (ראש הממשלה אהוד ברק לפני שטרק את הטלפון בראיון בשידור חי עם רזי ברקאי בתוכנית "מה בוער" בגליציה"ל, לאחר שברקאי ביקש ממנו להמתין על הקו חצי דקה למשך מבזק חדשות. ברק הגיב – וטרק את הטלפון. לאחר מבזק החדשות חודש הקשר. 21 בינואר 2001)

בעל עניין

"בוא אני אספר לך משהו: 90% מהטוקבקים נכתבים על-ידי בעלי עניין, שמשתמשים בטוקבקים נגד אותה חברה או אדם שהם מנסים לנגח. רק ה-10% הנותרים הם טוקבקים אמיתיים, מהציבור הרחב, מאנשים שבאמת אכפת להם ורוצים להביע דעה" (רני רהב מגלה סודות מקצועיים. "נענע", 20 בינואר 2006)

יועץ התקשורת/היח"צן הצליח בשנים האחרונות להשחיל את עצמו לקוקפיט של הרבה ארגונים ועסקים בישראל. בעבר, המלה האחרונה בארגון היתה של היועץ המשפטי; היום, הדעה הקובעת היא של יועצי האסטרטגיה והתדמית

ברוח המטרות האלה תוכננה לפרטי פרטים ההתנהלות מול התקשורת ובכירי המשטרה צוידו ב"קופסת מסרים". אדם שהיה בסדר העניינים מספר כי פעמים רבות המפכ"ל וקציניו פשוט דקלמו את מה שמוטי שרף ואנשיו הכתיבו להם. סקרים תקופתיים בדקו את דעת הקהל והשבחים שקיבלה המשטרה לאחר הפינוי הראו כי המטרות הושגו, והמשטרה אף חיזקה את תדמיתה. אבל האופוריה לא החזיקה מעמד זמן רב: במשבר סביב ועדת זיילר עצותיו של שרף כלל לא הועילו ותדמית המשטרה ירדה לשפל המדרגה ("פיקוד המשטרה לא הסכים שנתקוף ישירות את הוועדה – אז היינו צריכים להיות מאופקים", הוא מתגונן).

מוועדת וינוגרד ומהמשטרה – גופים ממשלתיים שמחויבים בכללי תשלום – קיבל משרדו של שרף כ-20 אלף שקלים בחדוש. בעולם יחסייהציבור, שהמחירים בו זינקו בשנים האחרונות, זה כסף קטן מאוד. גופים פרטיים מוכנים לשלם, ומשלמים, הרבה יותר בתמורה לעצה נכונה. שרף: "הערך הכלכלי של ייעוץ תקשורת ניתן כיום יותר לאומדן ולכימות. גם הנזקים וגם התועלות שיש מיחסייהציבור ניתנים לתמחור: חברה שמתנהלת בצורה תקשורתית נכונה יכולה לגרוף כתוצאה מכך רווחים גדולים. לעומת זאת, חוסר ידע בהתנהלות מול התקשורת יכול להביא להפסדים עצומים".

הממשלה, בנימין נתניהו, שכינה תקופה קצרה גם כשר האוצר. משבר כלכלי, שפקד את שוקי העולם, לא פגע בישראל, אך החשש במשק ובקרב המשקיעים היה גדול. נתניהו ביקש להרגיע, כינס התייעצות ושרף הגיש לו דף מסרים. בראש הדף התנוסס המשפט "ישראל היא אי של יציבות". נתניהו התבונן בדף מבלי לומר מלה, הנהן בראשו והלך לדרכו. למחרת, לאחר סבב ראיונות מקיף של ראש הממשלה, הפך הביטוי "אי של יציבות" למט" בע הלשון השגור ביותר בארץ. "באירוע הזה חוויתי את העוצמה של הייעוץ ואת עוצמתם של האנשים שיכולים לעצב את המסרים", נזכר שרף, "ואז ידעתי שזה בדיוק מה שאני רוצה לעשות". ב-2001, לאחר שהיה תקופה ארוכה יחסית דובר חברת "פלאפון", פתח שרף עם אירי"נה שלמור את משרד יחסייהציבור "שלמור-שרף".

שרף: "התקשורת היא הרשות הרביעית והיא הפכה להיות שחקן מרכזי ככל שמעמדן של שלוש הרשויות האחרות נחלש. כשיש ואקום מנהיגותי ואי-יציבות פוליטית, כשהאידיאולוגיה איננה עוד מרכיב חזק בפוליטיקה, וכשהמוסר והאתיקה האישית חצו כל גבול נורמטיבי – המציאות החלקית, ולעיתים הווירטואלית, שהתקשורת מעבירה הופכת להיות המציאות האמיתית".

את התיאוריה הזאת הבינה היטב, כנראה, גם ועדת וינוגרד: בצעד חסר תקדים בהיסטוריה של ועדות חקירה בישראל (השופט ורדי זיילר, שגם הוועדה בראשותו ספגה לא מעט התקפות, אומר כי לא חשב אפילו לרגע לשכור יח"צן) החליטה הוועדה, הבודקת את מלחמת לבנון השנייה, לשכור את שירותי היח"צנות של שרף. "צריך להבין, כי עוצמתה של הוועדה ויכולתה לתפקד לא נובעים מכתב המינוי שלה אלא ממעמדה הציבורי: אמינות, נקיין כפיים, אומץ ציבורי וחוסר פניות – ואת זה בדיוק יש מי שמנסה לקעקע. המציאות השתנתה: ועדות החקירה הפכו להיות ועדות ציבוריות, שקמות בגלל לחץ ציבורי. הדין וחשבון הוא בעיקר לציבור, ולכן צריך לדעת איך לתקשר איתו ואיך להרוף את הביקורת".

הציבור היה היעד גם במהלך ההתנתקות: המשטרה חששה כי בעקבות חלקה הפעיל בפינוי היישובים תיפגע תדמיתה, ולכן בחרה, באמצעות מכרז, להיעזר בשרף. במסמך שהכין משרדו לפיקוד המשטרה הוגדרו המטרות במפורש: "א. לפעול ליצירת תפיסה בציבור, ולפיה משטרת ישראל מנהלת משימה לאומית מורכבת – בחוכמה, במקצועיות וברגישות; ב. להטמיע את התובנה כי זו משימה שאין בה מנצחים, אין בה טובים ורעים, אלא התמודדות עם מציאות קשה ומסובכת".

אוקטובר 2000. ימי

האינתיפאדה. תצלום הריגתו של הילד מוחמד אדורה בצומת נצרים משודר ברחבי העולם ומכניס את ישראל למגננה הסברתית. נחמן שי, מנכ"ל משרד המדע, התרבות והספורט ודובר צה"ל לשעבר, ממונה לתפקיד הממונה על מערך ההסברה של הממשלה.

נובמבר 2000. אינטרנט

מהיר. שר התקשורת בנימין בן-אליעזר מודיע על מתן רישיון לחברת "בזק" להפעיל לראשונה בישראל שירות אינטרנט מהיר על רשת רחבת-פס (ADSL).

דצמבר 2000. המקצוע:

צלם-לוחם. צה"ל ממסד את תפקיד הצלם-הלוחם כדי לאפשר קבלת חומרי צילום מן השטח, כתחמושת בקרב ההסברתי.

דצמבר 2000. פסטיבל

טלוויזיה ראשון. בראש פינה נערך לראשונה פסטיבל טלוויזיה, ובו נערכים דינוים ומוצגות תוכניות חדשות.

חאי' 2001. לבנת נגד

גלי-צה"ל. שרת החינוך לימור לבנת מכריזה: אין מקום לקיומה של תחנת שידור צבאית כגלי-צה"ל במדינה דמוקרטית.

עיתונאים להשכרה

"זה כשר, אבל – תסלחו לי – קצת מריח לא נעים... נקי יותר ופשוט יותר להלל ולשבח דיאודורנט. כך לפחות אין ממירים יוקרה עיתונאית מקצועית בניחוח לא נעים של התגייסות לטובת גוף שלטוני" (אריאנה מלמד מתרעמת על גבי גזית שהשכיר את קולו לקמפיין פרסומי של השפד"ן, Ynet, יולי 2006)

טעות בניווט

"מרינת ישראל נראית כמו תיבת נוח עשויה פלדת אל-חלד שנעצרה לא באררט אלא על הר הבית" (אורי דן בעקבות הצונאמי. "יומן", 1 בינואר 2005)

לא רק כחולי המדים מוכנים לשלם – גם מהעבר השני של המתרס יותר ויותר השודים בפלילים שוכרים יח"צן לצרו של עורך-הדין. שרף מייצג כיום לשר האוצר לשעבר, אברהם הירשון, החשוד במעילה ובגנבית מיליוני שקלים מהסתדרות העובדים הלאומית. "כמעט מדי יום אני מקבל טלפון מעורך-דין, מנחקר או מאדם שמרגיש כי המשטרה מתחקה אחר פעולותיו והוא עלול להיקרא לחקירה. כולם מבינים שיעוץ מהשליבים הראשונים הוא קריטי: המהלכים התקשורתיים משפיעים לא רק על אופי הסיקור במהלך תקופת החקירה, אלא גם על אופי המשפט ואפילו על גור-הדין".

החברות והגופים ששוכרים את שירותיהם של היח"צנים המגאים בשנים האחרונות התמסרות כמעט טוטאלית. "זה הכרחי, אך מצד שני גם מגביר את האחריות שלנו. זירת התקשורת איננה מקום לחוככנים. התקשורת נעשית יותר רכה יותר עוקצנית, דורסנית, חריפה ואישית, ומונעת משיקולים של תחרות ורייטינג. ברגע שעיתור של איש ציבור או של מנכ"ל מוכרעים בתדמית התקשורתית שלו, הוא נזהר ומשאיר את זה לאנשי מקצוע", מסביר שרף.

רואים תשומה עיתונאית. "ההודעות לעיתונות מנוסחות במקרים רבים כידעיה עיתונאית כמעט מושלמת: היח"צנים מביאים ציטוטים של הלכות שלהם ולמעשה בונים כתבה. בסופו של דבר, מתפרסמת כתבה שאותה למעשה כתבו היח"צנים האינטרנטים. אין אנשים שנתבעים לתת תשובות כנות, אין דיאלוג. יש רק שיחה מתמשכת עם בעלי מקצוע, והם אומרים רק את מה שהם רוצים".

יחסי עיתונאים-יח"צנים הם פעמים רבות קרב מוחות: איך לעשות ספין בלי שירוגש, איך לא להרחיק עיתונאי שלא רוצה – כי הוא בכל זאת עיתונאי ישראלי – להרגיש פראייר. שרף: "אם העיתונאי הבחין שמכרת לו ספין – נכשלת. העיתונאי רוצה להיות מקורי, בלעדי, להרגיש שהוא עלה ראשון על הסיפור; אתה צריך להוביל למצב שהסיפורים שלך יענו על הקריטריונים האלה. בשנים האחרונות שיטות העבודה השתנו לחלוטין: קומוניקט, מסיבת-עיתונאים או תדריכים אישיים הם כבר כלים לא יצירתיים, שלא תמיד עושים את העבודה, או אנחנו משקיעים יותר זמן במציאת דרכים יצירתיות להעברת המסרים. אם יש, למשל, עיתונאים מלאי חשדנות וביקורתיות כלפי מידע המגיע מיח"צן, נדאג להעביר להם את המידע דרך גורם שלישי שאמין עליהם, וכך הנושא יסקר בלי שום חסמים". וכך, שרף ואנשיו אינם מופתעים כשהם עונים לטלפונים של אותם עיתונאים, המבקשים לקבל תגובה והתייחסות לנושא מבלי לדעת מי באמת יזם את המהלך: "זה כמו משחק שחמט, ואם אינך חושב שלושה צעדים קדימה ונכנס לראשו של השחקן השני – לא תצליח לנווט".

לצד התקשורת והיח"צנים יש במשחק השחמט המורכב הזה עוד צד: קהל צרכני התקשורת. הבעיה היא שלא רבים בו יודעים מה הם כללי המשחק ומה באמת מניע את המהלכים. אפשר לשער כי האורח הקטן, שרגיל לפתוח את הבוקר עם העיתון (למשל), אינו יודע שחלק מהידיעות הכלכליות והצי-רכניות שם מועתקות כמעט במדויק מהודעות שכתבו יח"צנים; הוא אינו יכול לדעת אם בכתבות אחרות עשו העיתונאים עבודת תחקיר או למעשה קיבלו בכפית את החומרים המפורטים ממשרד יחסי-הציבור; אין לו מושג אם כמה ימים לפני כתיבת הכתבה קיבל העיתונאי מתנה כלשהי ממשרד יחסי-הציבור; לא תמיד ברור לו איפה נגמרת המחאה הספונטנית של המורים או של המילואימניקים ומתחילים הגימיקים התקשורתיים; וכלל לא בטוח שהוא יודע שאת נאום חייו של הנשיא המואשם באונס, שבו הוא נלחם על חפזו, כתבו היח"צנים שלו. אמירות כנות, מקוריות ולא מסוננות הפכו לחיזיון נדיר כלייך, שראש הממשלה מצא לנכון להדגיש בתחילת המכתב הפומבי שכתב למורים, לאחר יותר מחודש של שביתה, כי הוא כותב את הדברים בעצמו, מעומק לבו, בלי עזרת יועצי תקשורת או יח"צנים. בהנחה שאמירה זו של אהוד אולמרט לא היתה אף היא תעלול יח"צני, שואל את עצמו האורח הקטן: רגע, זה לא מה שאמור להיות בדרך-כלל?

לאדם מן היישוב סיכוי להתמודד לברו. שרף: "לפני עשר שנים, כשהייתי שולח בפקס הודעה לעיתונות, התהליך היה מדורג: הופיעה כתבה בעיתון, למחרת כתבת המשך, וביום השלישי – טור דעה. היום כל זה קורה ביום אחד, ולפעמים תוך שעות. יש משברים שמתחילים ונגמרים באותו יום. פעם הכל היה שפוי ואטי יותר. היום, כשצריך להגיב לפעמים לכל מיני שמועות והצאי אמיתות שעולות באתרים באינטרנט, המלחמה היא אוויליין".

פרשת התחקיר של התוכנית "כלבוטק" על הנעשה בחברת "טיב טעם" היא דוגמה למשבר תקשורתי שנוהל כמעט כולו באינטרנט. התוכנית, בהגשתו של רפי גינת, סומנה במשרדי היח"צנים כיעד למתקפת אמנות, אך היה ברור כי זמן התגובה שיינתן לחברה במהלך השידור לא יהיה מספיק. הפתרון שעליו הוחלט: הקמת בלוג שיהווה ערוץ תקשורת חלופי בין חברת "טיב טעם" ובין לקוחותיה והעיתונאים שסיקרו את הפרשה. שרף: "מרגע שהמאבק היה נגד מדיה, ידענו שאנחנו צריכים מדיה אלטרנטיבית. פתחנו בלוג ושם פרסמנו עדכונים שוטפים וראיות על כך שעובדים בימיו בעיות תברואה במפעל כרי

◀ תחילת שנות האלפיים הוכפל מספר משרדי יחסי-הציבור בישראל, וכיום פועלים ברחבי הארץ יותר מ-400 משרדים - רובם בתל-אביב וברמת-גן ◀ את נאום היאני מאשים" של הנשיא משה קצב, כתבו היח"צנים השותפים מוטי מורל ורונן צור ◀ אפילו ועדת ינוגרד שכרה את שירותיו של היח"צן מוטי שרף

אנשי המקצוע לוקחים את המושכות בעילות רבה: הם עורכים סימולציות, מכינים מסרים, כותבים נאומים ומנסחים בעצמם את התשובות לשאלות שמורפות ללקוחות שלהם. האותנטיות מתה: קהל צרכני התקשורת מקבל אמירות שנוסחו, לוטשו והותאמו במיוחד בשבילו. את נאום היח"צנים מאשים" של הנשיא קצב, למשל, כתבו היח"צנים השותפים מוטי מורל ורונן צור. בראיון ל"דה מרקר" אמר צור כי זו היתה הדרך היחידה ליצור סרק בחומת הבטון המוזני שניצבה מולם: "לא נתקלנו בכל הקריירה שלנו במצב שאין אף עיתונאי אחד קטן, אפילו ב'פילון', שמוכן לשמוע אותנו. הנאום שכתבנו נולד מתוך מצוקה של כולנו. הערכנו שאת העיתונאים לא נוכל לשכנע; הנאום היה מכוון לציבור – והציבור השתכנע".

בעולם שבו היח"צנים מנהלים את התקשורת, אפילו הקרן לרווחת ניצולי השואה פנתה למורל וצור. השניים הסתערו על המשימה בדרך האגרסיבית, אך מצעד של ניצולי שואה בירושלים ושימוש בסמלים ממחנות ההשמדה עוררו ביקורת נוקבת. מורל, מצדו, לא התרגש: "אנחנו עושים את העבודה שלנו, אנחנו משרד של ספינים... זה נגע בלבבות", צוטט בראיון.

ריבוי אמצעי התקשורת כמעט שאינו משאיר

להתנגם בהנהלה והעבירו את החומרים 'לכלבוטק'. הצלחנו ליצור עניין ולמשוך עיתונאים וגם לקוחות רבים למסרים שלנו מעבר לגב של 'כלבוטק'. ב"שלמור-שרף" מתגאים ואומרים כי 85 אלף כניסות נרשמו לבלוג במהלך החודשים שבהם פעל, אבל לא כל העיתונאים השתכנעו וחלקם כתבו כי "טיב טעם" לא סיפקה את הסחורה".

מספרם הרב של כלי התקשורת, האינטנסיביות שבה הם פועלים והתחרות הקשה הניטשת ביניהם מקילים, לעתים קרובות, על היח"צן לפרסם את מס' ריו: יש עיתונאים שאינם מבזבזים זמן במשימה שולית ופעוטה כמו בדיקת המידע מחשש שהמתחרים יקדימו אותם. עוצמתם של אנשי יחסי-הציבור מתחזקת ככל שמקצוע העיתונות נחלש. דעיכתו של העיתונאי הסי-קרן, החוקר, הנובר, הבורק היא קרקע פורה לעבודת היח"צנות. "בעתיד היח"צנים ידלגו על העיתונאים וישלחו את ההודעות שלהם ישירות למערכות העי-תונאיות", מעריך – בלא מעט ציניות – עידו קינן, כתב האינטרנט של המיום הכלכלי של "ידיעות אחרונות". קינן, המרבה לעסוק בקשר שבין יח"צנות לעיתונות בבלוג שלו, "חדר 404", אומר כי פעמים רבות, כש משווים את ההודעות לעיתונות שמשגרים היח"צנים עם שמתפרסם אחריהם בכלי התקשורת, כמעט לא

חזאי 2001. סוקניק
- להגשת חדשות הערב.
גדי, מגיש תוכנית אחר-
הצהריים בערוץ 2, נבחר
להגיש את חדשות הערב
של ערוץ 2 במקומו של
יעקב אילון, שעובר לערוץ
10 החדש.

יולי 2001. קצפת על
רובי ריבלין. פעילה
של ארגון "אינדימדיה"
לתקשורת אלטרנטיבית
משליכה עוגת קצפת על
פניו של שר התקשורת
ראובן ריבלין, במחאה על
התעלמות הממשלה מן
הפגיעה באינטרס הציבורי,
בשל ריכח הבעלות על
אמצעי התקשורת בידי כמה
משפחות.

יולי 2001. קצב רותח.
נשיא המדינה משה קצב
מותח בביקורת על חברת
החדשות של ערוץ 2
שביטלה ראיון עימו בתוכנית
"פגוש את העיתונות", משום
שקצב העניק קודם לכן ראיון
לחדשות ערוץ 1. במקומו של
הנשיא מחזמן לראיון מוחמד
דחלאן, ראש הביטחון
המטכיל ברשות הפלסטינית
ברצועת עזה. המנחה שלי
יחימוביץ': בראיון עם ערוץ 1
הפרה לשכת הנשיא סיכום
על בלעדיות לתוכנית.

אוגוסט 2001. ירחון
גברים ישראלי. הגיליון
הראשון של ירחון הגברים
"בלייר" מבית "דיעות
אחרונות" יוצא לאור.
העיתון, בעריכת ליאור
נעמן, זוכה לפופולריות רבה
בקרב חיילים וצעירים, וסופג
ביקורת רבה על כתבות
דוגמת "מדריך לאנס".

סיקור ממוקד

המעבר שעשה המשק הישראלי, מכלכלה ריכוזית יחסית למשק שנשען יותר ויותר על כוחות השוק, הוא הגורם המרכזי שעיצב את העיתונות הכלכלית בצורתה הנוכחית

מומי דהן

עשירוני הכנסה. המהלך שעשה "הארץ" גרר בעקבותיו תגובות מצד "ידיעות אחרונות" ו"מעריב". מוספי הכלכלה של עיתוני הבוקר התרחבו ואיימו להרביק את כמות העמודים של "דה מרקר". למעשה, ההינתקות של עמודי הכלכלה משאר מדורי העיתון השתלטה על העיתונות. בימים אלה (דצמבר 2007) מפיץ העיתון "ג'רוזלם פוסט" לראשונה עיתון כלכלי בשם "ביזנס פוסט", והמו"ל של "ידיעות אחרונות" מגבש עיתון כלכלי עצמאי נוסף. העיתונות הכלכלית תוססת.

אך טבעי לנתח את התסיסה של העיתונות הכלכלית בכלים של היצע וביקוש. המעבר שעשה המשק הישראלי מכלכלה ריכוזית יחסית למשק שנשען יותר ויותר על כוחות השוק הוא הגורם המרכזי שעיצב את העיתונות הכלכלית בתצורה הנוכחית וחייב את צד ההיצע (המו"לים) להגיב להתרחבות הביקוש. רמת ההכנסה.

בעשורים הראשונים של המדינה נוהל המשק הישראלי בצורה ריכוזית, והדבר התבטא, בין השאר, במרחב תמרון מוגבל של האזרח בקבלת החלטות. בתנאים כאלה גם הצורך במידע כלכלי הוא מוגבל. כך היו פני הדברים בהחלטה על החיסכון הפנסיוני, שהוא אחד משני רכיבי הרכוש העיקריים שאדם צובר לאורך מחזור חייו. ניקח, למשל, אדם שנקלט בעבודה במגזר הציבורי. עובר כזה היה יכול לעבוד ארבעים שנה במגזר הציבורי ואז לפרוש לגמלאות, בלי לקבל ולו החלטה ממשית אחת בעניין החיסכון הפנסיוני. במצב עניינים כזה, מידת הצורך של העובד במידע פנסיוני הוא כמו הצורך של תושב עפולה במידע על מחיר גרעיני החמנייה בטהרן.

המשק הישראלי היום נראה שונה בתכלית מזה שהיה ערב תוכנית הייצוב שהונהגה בשנת 1985.

מ די יום יצאו שליחים שחילקו דפי מידע למנויים, דפים שכללו בעיקר ניתוחים בסיסיים על מצב שוק ההון, דפים שיהפכו אחר-כך לעיתון הכלכלי הראשון. אלו היו ימים של גאות בבורסה ומחירי המניות היו גבוהים. מחירי המניות היו כליכך גבוהים עד שהם דמו להרים על בלוק ציור ילדוטי, הרים בלי משהו שמחזיק אותם. אבל הגאות המדומה תדלקה את הביקוש לדפי המידע. באוקטובר 1983, סמוך למפולת מחירי המניות בבורסה, הופיעה המהדורה המודפסת הראשונה של העיתון "גלובס". התפיסה של "גלובס" היתה שניתן להגיש ציבור מידע כלכלי כמעט במנותק מן המידע על החברה או המדינה שבה מתרחשת הפעילות הכלכלית. בעלי "גלובס" לא הסתירו, וגם לא רצו להסתיר, את כוונתם לשווק את העיתון לקהל יעד מובחן, שנמנה ברובו עם העשירון העליון במגזר העסקי. ציבור המטרה של דפי המידע, ואחר-כך של העיתון, היה צר מידות. "גלובס" היה סוג של עיתון נישא.

בשנים האחרונות, הקונספט של הגשת מידע כלכלי נטול חברה ומדינה לציבור סלקטיבי עזב את עמדת הנישה וכבש בסערה את קדמת הבמה. באופן גס ניתן לצייר שני קווי חיצ: האחד - בין כלכלה לחברה, והשני - בין קבוצות אוכלוסייה, לפי רמת הכנסה. בתחילת 2005 הפך "הארץ" את המוסף הכלכלי לעיתון כלכלי עצמאי תחת השם "דה מרקר". האחריות על עריכת המידע הכלכלי הופקעה מעורך "הארץ" שנותר לערוך את המידע החברתי והמדיני כאילו היה מנותק מן המידע הכלכלי.

ההפרדה המנהלית בין עורך "הארץ" לעורך "דה מרקר" משקפת שינוי יסודי לכיוון הקונספט של שני קווי החיצ, בין כלכלה לשאר ענייני המדינה ובין

יד הלשון

"אין לזלזל בכוחן ובעוצמתן של מלים. מלים עלולות ללבות יצרים ושנאה, ולהביא לאלימות, ובכך להתורר תחת לכידותה המינימלית של החברה" (שופט בית-המשפט העליון, תאודור אור, בהחלטתו לרחות את ערעורו של פעיל הימין הקיצוני, בנימין כהנא, שהואשם בהמרדה לאחר שקרא בבחירות 1992 "להפציץ את אום-אלפחם". 27 בנובמבר 2000)

איפה טעינו

"אני חושבת שלא היו כשלים, ושכסר-הכל תפקוד החטיבה היה מצוין" (דוברת צה"ל בתקופת מלחמת לבנון השנייה, מירי רגב, משיבה לשאלה "איפה כשלתם". "העין השביעית", ספטמבר 2006)

מה רוצים מהבנאדם

"כשארם מרבה להיות בתקשורת, מטיחים בו שהוא תאב פרסומת: לא מופיע – מרימים גבה: מה הוא עושה כל היום?... הנטעה אם נאמר, שיותר פרסום שווה פחות שחיתות?" (מתי גולן מתייחס לטענה כי מבקר המדינה מיכה לינדנשטראוס הוא רודף פרסום. "גלובס", מאי 2006)

האינטרס האישי סוג של מידה רעה. אין יותר צורך להחביא את הדאגה לרווחה האישית. אפשר לפתוח עיתון כלכלי בלי התגנבות של נקיפות מצפון או של עין עקומה מצד השכנים.

המעבר לכלכלת שוק, יחד עם עלייתו של האינטרס האישי, דחפו בעוצמה רבה את הביקוש לעיתונות הכלכלית. אבל הביקוש לעיתונות הכלכלית לא התרחב בצורה מאוזנת בכל שכבות האוכלוסייה. הגידול באי-השוויון בהתחלקות ההכנסות, שהתלווה למעבר מכלכלה ריכוזית לכלכלת שוק, התבטא גם באי-השוויון בביקוש לעיתונות כלכלית.

עובר שאינו נהנה מזכויות סוציאליות אינו זקוק למידע בנושאי פנסיה – אם להמשיך את ההמחשה באמצעות הדוגמה הקודמת. הדרת אותו ציבור היא בעלת היגיון כלכלי מוצק. אין זה כלכלי מצד העיתונות הכלכלית לפנות לקהל יעד בעל כוח קנייה מוגבל וחסר נכסים בשוק ההון. בטווח הקצר, הפנייה של העיתונות הכלכלית אל הציבור הכללי אינה כדאית. עליונות הסיקור הממוקד אחראית לכך שתמונתו של שר האוצר, שעוסק בבעיות הכלל, תפגוש פחות ופחות דגים טריים. הדגים הטריים צפויים להיות עטופים יותר בתמונות של נוחי דנקנר ויצחק תשובה.

הכיוון שאליו נעה העיתונות הכלכלית משקף את הפיצול הכלכלי המתחדד בחברה הישראלית בין אלה שיש להם לאלה שאין להם. אבל העיתונות הכלכלית אינה רק מראה למגמות בחברה הישראלית. יש בכוחה להנציח את הפערים הכלכליים-החברתיים, ואפילו להחריף אותם. ■

ד"ר מומי דהן מרצה לכלכלה בבית-הספר למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית, וחוקר בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

TheMarket

המעבר לכלכלת שוק התבטא בהעתקת מוקד קבלת החלטות מן המתחם הקולקטיבי לפרטי. היום, עובד שמצטרף למגזר הציבורי חייב לבחור אחד מתוך שלושה מסלולי חיסכון פנסיוני: קרן פנסיה, קופת גמל או ביטוח מנהלים. לאחר שהעובד בחר באחד המסלולים, עליו לבחור קרן ספציפית אחת מבין עשרות אם לא מאות. גם במהלך קריירת העבודה יהיה חייב העובד לקבל החלטות על התאמת החיסכון הפנסיוני,

עליונות הסיקור הממוקד אחראית לכך שתמונתו של שר האוצר, שעוסק בבעיות הכלל, תפגוש פחות ופחות דגים טריים; הדגים הטריים צפויים להיות עטופים יותר בתמונות של נוחי דנקנר ויצחק תשובה

למשל בעקבות שינויים במצבו המשפחתי. המעבר לכלכלת השוק יצר ביקוש למידע כלכלי. המעבר של המשק הישראלי לכלכלת שוק הביא בצדו גם שינוי יסודי באקלים החברתי. החברה הישראלית, שהיתה בימיה הראשונים של המדינה חברה מגויסת, נפרדה בהדרגה מן הנטייה לראות בקידום

ספטמבר 2001. הפרטת גל"צ נדחית. שר האוצר, סילבן שלום, נמנע ברגע האחרון מלהציג בממשלה את התוכנית שגובשה במשרד האוצר להפריט את גלי"צה"ל ואת גלגל"צ, עלידי מכירת התחנה לגורם פרטי והפעלתה כתחנה ארצית במסגרת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו.

נובמבר 2001. "אויב חופש העיתונות." הארגון הבינלאומי "כתבים ללא גבולות" מצרף את הרמטכ"ל, שאול מופז, לרשימת "אויבי חופש העיתונות" בעולם, לאחר שיותר משלושים עיתונאים נפצעו בשנה האחרונה מאש חיילי צה"ל בשטחים.

דצמבר 2001. פיגועים בלי פרסומות. מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו מחליטה: לא ישודרו פרסומות ותכנים בידוריים בערוץ 2 בעת שידורים ישירים על פיגועי טרור.

ינואר 2002. נהרסה תחנת השידור הפלסטינית. כוח של צה"ל הורס את הבניין ברמאללה שבו נמצאת תחנת השידור "קול פלסטין", המופעלת על ידי הרשות הפלסטינית. הבניין נהרס כחלק מצעדי הענישה שנקטה ישראל לאחר פיגוע הרצח בחגיגת בתי מצווה בחדרה, שבו נהרגו שבעה בני אדם ועשרות נפצעו.

וואלה?

הוא ויתר על עיסוק רציני בעיתונות ופספס את מהפכת תוכן הגולשים, אבל כבר 11 שנים שפורטל "וואלה" שורד בהצלחה באקלים כלכלי ותחרותי סוער. הסוד הוא - לירות לכל הכיוונים

איתמר ב"ז

אחת ואחת מהקפיצות שעברה הרשת העברית בחיי הקצרים.

סקר TIM, שמאז 2001 מודד את שיעור החשיפה של אתרי אינטרנט לפי מידת הזכירות שלהם בקרב האוכלוסייה היהודית בארץ (ולא לפי תדירות הגלישה בהם), מכתיר שוב ושוב את "וואלה" כאתר הישראלי הפופולרי ברשת - בשנים האחרונות אחרי מנוע החיפוש של "גוגל". בסקר האחרון, שתוצאותיו התפרסמו בנובמבר 2007, זכה "וואלה" ל-72 אחוזי חשיפה - 15 אחוז יותר מהאתר השלישי ברשימה, Ynet, שאליו נחשפו 57.9 אחוז מהנסקרים. ההצלחה המסחרית של "וואלה" ראויה לציון במיוחד לנוכח פרק הזמן הארוך שבו מצליח האתר לשמור על הגולשים - מאז דצמבר 1996. החל מ-2004 הוא גם רווחי, מצב שאינו מובן מאליו בעסקי האינטרנט.

מעטים הם האתרים שהצליחו לשרוד פרק זמן כה ארוך בלי לפספס את אחת המהפכות שתוקפות את האינטרנט מדי כמה שנים ולהיסחף למצולות, אל חיקם של אינספור ענקי רשת נשכחים. ענק כזה, שמעל שרדיו צף "וואלה" בבטחה, הוא אתר IOL מקבוצת "הארץ", שעד התפוצצות בועת הרוטקום היה אחד משני הפורטלים הישראליים הגדולים. בתחילת 2001 הוחלט למוזג את IOL עם "וואלה", הפורטל הגדול השני, ◀

זה קורה כל שנתיים-שלוש. האינטרנט ממציא את עצמו מחדש ומנסה למכלול השירותים שהוא מספק לצרכניו, הגולשים, שירות נוסף שבעבר נהוג היה לצרוך בעולם הפיזי. זה התחיל אי אז בשנות התשעים עם הדואר האלקטרוני, המשך עם תמורות מרחיקות לכת באופני צריכת תכנים חדשותיים ויצירתם, בר בכר עם שבירת כוחם רב השנים של לוחות המכירות המורפסים. לקראת סוף העשור הקודם החלו להתעצם אתרים ותוכנות של שיתוף קבצים, שטלטלו ושינו ללא הכר את פניהם של שוקי המוזיקה והקולנוע, ובשנים האחרונות, אחרי מהפכת תוכן הגולשים (ועל כך בהמשך), ניכרת גם חדירה מסיבית לתחום הטלוויזיה, שכבר הספיקה לדרבן את הרשתות בארץ ובחו"ל להשקיע סכומי עתק בהקמת נוכחות מקוונת שתשמר את המעמד שרכשו להם בעולם שבחוץ.

כל התפתחות אבולוציונית שכזו, שעיקרה מתן מענה מקוון ובדרך-כלל חינוכי לצורך אנושי מסוים, תי, מותרה אחריה לא מעט חללים ברמותם של אתרי אינטרנט וחברות תקשורת שלא השכילו להתאים את עצמם למציאות המשתנה. ובכל זאת, במפה הקטנה של האינטרנט המסחרי בישראל ניצב אתר אחד ששרד כל

תחנות

"תצא בחוץ! אתה עוין" (הרב עובדיה יוסף מגרש בשידור חי את כתב ערוץ 1, ניצן חן, ממסיבת עיתונאים בביתו של ח"כ אריה דרעי לאחר הרשתות. 17 במרץ 1999)

אז נשך

"אנו מתנצלים בפני כל מי שסבר שהתנהגותו של טופו חרגה מגבולות הטעם הטוב" (הזכיינית "קשת" לאחר שדרויו טופו ליטף ונשך את כתפה של כוכבת הטלנובלה מארגנטינה נטליה אוריירו במהלך שידור תוכניתו "הראשון בבידור". 17 בדצמבר 2002)

איור: אופיר שרר

הוכחות חוצקות

"יש משהו מרגיע בבנייה הפרוזה הזו של האויב. מי שמתכוון להילחם, לא מקים מרפסת לכיוון האש" (יגאל סרנה אופטימי. "יריעות אחרונות", 11 במאי 2005)

חיצוקים חיוביים

"הפחד מפיטורין רק גורם לרצות להצטיין" (עורך "מעריב", אמנון דנקנר, מסביר בראיון ל"העין השביעית" את היתרונות של כלכלת השוק החרשה בעיתונות. מרץ 2003)

28 בינואר 2002. ערוץ 10 במסחרי החדש, ערוץ 10, החל לשדר. שיעורי הצפייה נמוכים.

פברואר 2002. שרון

זועם על ערוץ 1. ראש הממשלה אריאל שרון: שידורי ערוץ 1 מגמתיים ופוגעים באינטרסים של מדינת ישראל בשעת חירום. בין היתר מסתייג שרון מן הראיון ששודר בערוץ 1 עם יאסר ערפאת.

חורף 2002. פיגוע וכדורגל

במסך מפוצל. ביקורת על החלטת זכיינית ערוץ 2 "טלעד" לשדר במסך מפוצל דיווחים ישירים מפיגוע רב נפגעים בשכונת בית ישראל בירושלים, במקביל להמשך שידור משחק כדורגל.

חורף 2002. בג"ץ פוסל

את "חוק ערוץ 7". הרב מורחב של תשעה שופטי בג"ץ פוסל תיקון לחוק הבזק, שהתקבל בשנת 1999, ונועד להכשיר את פעילותן של תחנת הרדיו הפיראטית ערוץ 7 ושל תחנות הקשורות לתנועת ש"ס.

השייך לחברת "בזק". באותה עת נראה היה כי לנוכח ההאטה שחלה בהתפתחות האינטרנט בעקבות המשבר הכלכלי שיצרה הבעיה, מיווג האתרים יבטיח את הישרדותם. ואכן, שבע שנים לאחר מכן – נצח במושגים של הרשת – "וואלה" לא הסתפק בהישרדות, אלא הגיע לחשיפה ולהישגים כלכליים יוצאי דופן. ואולם, האם ניתן לומר רברים דומים על טיב המידע והשירותים שמעניק האתר לגולשי? ובעת שבה נשמעות יותר ויותר הצהרות על כך ש"הגולש הוא המלך" – אמירה שכמו מדרי הצלחתו של האתר הושאלה גם היא מעולם הצרכנות – מה עתידם של אתרים שיסרכו להתאים את עצמם לצרכי צרכניהם?

ישועה קרובה?

שבע שנים לאחר יציאתה אל הפועל, ראוייה עסקת ההשתלטות על IOL להיבחן בעיקר לנוכח הפספוס הגדול שהיה גלום בה. אם לוחמים קניבלים מאמינים כי אכילת לבנותיהם של אויביהם מסייעת להם לנכס את הכוחות שבעבר הופנו נגדם, הרי שבליסט גופתה הרוחשת הגולשים של IOL לכל היותר מילאה את קיבתה של "וואלה", אך לא הקנתה לה כוחות מיוחדים לטווח הארוך. ערכה העיקרי של IOL – מארג צפוף של קהילות גולשים שייצרו הררים של תכנים פנימיים – נפוץ לכל רוח. "וואלה" היא 'מקדונלדס', ו-IOL היתה הרוכז שווארמה שכונתי. מי שלא יכול להסתגל לשינוי לא יהיה איתנו", אמר ארז פילוסוף, סמנכ"ל "וואלה" וממקימי האתר, לענת באליונט בראיון ל"העין השביעית" בספטמבר 2001. במלים אחרות, ביקש פילוסוף להצהיר, אתר "וואלה" הוא פלטפורמה מכובדת – עצומה, מרושתת, מסודרת ומחושבת עד הפרט האחרון – שאם כבר נגזר עליה להשתמש בתוכן הנוצר עליידי צרכניה הקטנים, אנשי השווארמה מהשכונה, היא תשכיל לעשות זאת בצנעה. ההמשך ידוע: הקהילות השוקקות של IOL נדרו לפרטלים המתחרים, ובראשם "תפוז", והותירו את המערכת החדשה והמושקעת שהשיקה "וואלה" (אחרי כמה חודשים של השבתה) בשיממון יחסי. שלוש שנים לאחר מכן, במקביל להתאוששותה הכלכלית של תעשיית האינטרנט, החלו מגזיני המחשבים – בהתחלה בארה"ב, ואחר-כך גם בישראל – לבשר אטאט ובעיניים נוצצות על תחייתה של הרשת, מעין גאולה דרך הביבים לאחר תקופת שפל שבה הדירו המשקיעים את רגליהם מכל מה שמקוון. המושיעים במקרה הזה לא היו קרנות הון סיכון, שפיזרו מיליונים על אתרים שלא הראו שקל, אלא הגולשים עצמם, שלנוכח השממה הרגיעת החלו לטוות את הרשת

לעולם שלכם". ובארץ? בשנים האחרונות הספיק פורטל "ננעז" לרכוש את מערכת הבלוגים "ישראלוג" כשעוד היתה בחיתוליה, ולחנך דור שלם של צעירים ובני נוער לחי לוק את מחשבותיהם קבל עם ומקלרת (נכון לסוף 2007, כ-6,000 בלוגים חדשים מוקמים באתר מדי חודש); הפורטל הכושל "תפוז" המציא את עצמו מחדש כ"תפוז אנשים" (כלומר, גולשים) עם מערכת בלוגים ופורומים פופולרית, ואף הונפק בבורסה לפי שווי של כ-80 מיליון שקל; אפילו יצרני חדשות מובהקים כ"הארץ", "מעריב" ו"ynet" נכנסו לתחום הרשתות החברתיות ("קפה דה מרקר", "Shox" ושותפות ב"בונא", בהתאמה). ארבע שנים לאחר שפרצה מהפכת תוכן הגולשים ושנתיים לאחר שאומצה בחום עליידי שחקנים מסורתיים בזירת התקשורת, נראה כי אנשי "וואלה" פספסו את העגלה: בזמן שכל מתחריהם כבשו לעצמם קרקעות בתוליות בתחום תוכן הגולשים, ב"וואלה" השקיעו ארבע שנים וכארבעה מיליון שקלים בבניית מנוע חיפוש חדש, שהושק בינואר 2007. פחות משנה לאחר מכן כבר נבחנת האפשרות להחליפו במנוע החיפוש הפופולרי של "גוגל" (כך על-פי הודעה לבורסה מחודש יולי 2007).

בחודש אוקטובר 2006 סחט כתב "מעריב" דאז, אמיר טייג, ממנכ"ל "וואלה" היוצא, אילן ישראלי, הוראה בדבר הזנחת תוכן הגולשים. בתשובה לשאלה, "האם 'וואלה' פספסה את גל ה'Web 2.0'?", השיב המנכ"ל: "זה נכון. בשנת 2001 הפסדנו רבות מהקהילות שלנו לטובת 'תפוז', אך מיהר והוסיף: "אנחנו מתכננים הרבה פעילות של 'Web 2.0', ואם למישהו יש פוטנציאל לעשות מזה משהו רציני – זה

האויב שבפנים

"יש כתבים שנמצאים על הסף שבין תמיכה בישראל במאבקה, לבין מאבק בישראל" (סגן השר לבטחון פנים, גרעון עזרא, קורא לשב"כ לפקח על פעילותם של העיתונאים גרעון לוי ועמירה הס מ"הארץ". 7 באפריל 2002)

קופירייט

"שלי סמרטוטוביץ', ארבע סמרטוטות" (מח"ט גולני שמואל זכאי על שדרנית קולי ישראל שלי יחימוביץ' ועל תנועת "ארבע אמהות" שפעלה לנסיגה מלבנון – וסופג נזיפה מאלוף הפיקוד. 16 בפברואר 2000)

פורטל 'וואלה'. זה יקרה אצלנו בשנה הבאה, אבל לא דווקא במודל של 'תפוז'.

שנה לאחר מכן, בספטמבר 2007, הצליחה כתבת "דה מרקר" איילה צורף לסחוט גם ממחליפו של ישראלי על כס המנכ"ל, אילן ישועה, הוראה דומה, שהרחיקה את תאריך היעד בשנה נוספת: "לצערי זה נכון", אמר אז, "אבל אני מבטיח לכם, נקים רשת חברתית, נקים זירות לתוכן גולשים, ואתם תראו ש'וואלה' תוביל בתחום עד סוף 2008".

הקרדיט אנונימי

ניתן היה לשער כי בתחום שמזנה את עצמו לדעת ונותן, כביכול, לכל גולש משקל של פובליציסט צמרת, "וואלה" ניצב בדד במערכה ומנהיג קוד אמיץ של תכנים "איכותיים". כאלה שנוצרו על ידי בעלי מקצוע, הבקאים בתחומם וחסידים בפני סחיריים פוליטיים, מתקפות יח"צניות וסתם גרפומניה. אלא שלעיתים קרובות נדמה כי הזלזול של קברניטי "וואלה" בתוכן גולשים מאפיין את יחס המולזל "לתוכן" בכלל (כלומר, מה שבעבר נקרא "עיתונות").

גלישה במדור החדשות של "וואלה" מעלה כי מרבית העמודים מכילים טקסטים קצרים ומבוקיים, שבררד-כלל מרווחים על אירוע נקודתי בלי להתעכב על הרקע להתרחשות, וללא עדים או מומחים שיביעו עליו את דעתם. זאת בניגוד לנוהג שהשתרש באתרי חדשות ("הארץ אונליין" ו"ynet", למשל), ולפיו מעלים ידיעה מבוקזת ועם חלוף השעות מוסיפים לה עדכונים והרחבות. מאפיין נוסף של מדור החדשות הוא הכתבות הרבות שכותביהן העדיפו שלא לחתום עליהן והסתפקו בקרדיט "מערכת וואלה". למשל, ב-10 בדצמבר 2007, בארבע אחריצההריים, מתוך 34 כתבות שקיבלו הפניה בעמוד הראשי של מדור החדשות, שבע כתבות הוכתרו בקרדיט העלום "מערכת 'וואלה'", ולצדן הופיעו 15 כתבות שהתפרסמו בסינדיקציה (רובן מ"הארץ", אבל גם מסוכנות "רויטרס", ואפילו ממגזין "הורים וילדים"), לעומת 12 כתבות בלבד שזכו לקרדיט שמי של כתבים או עורכים באתר. את השכיחות הגבוהה של הקרדיט האנונימי ניתן להבין אם מתבוננים בשיטות העבודה הבעייתיות במערכת "וואלה": עד אוקטובר 2007 מנתה מערכת החדשות של האתר הפופולרי בישראל שלושה כתבים בלבד במשרה מלאה. משמרת הבוקר, למשל, כוללת ראש דסק, שלושה עורכים, שני כתבים ומשכתב. משמרת

אחריצההריים מצומצמת יותר, ובשעות הלילה נותרת לעתים המערכת ריקה לחלוטין.

היחס המזורז בין מספר העורכים למספר הכתבים אינו מקרי: רוב העבודה העיתונאית, מספרים ב"וואלה", מתרכזת במעקב אחרי שידורי הרדיו והפרסומים באתרי החדשות. כשצץ "סיפור" אצל אחד מגופי החדשות המתחרים, ממחרים אנשי "וואלה" להשיג אישור לדברים, ומעלים את המידע לאתר בחתימתם. כך, למשל, קורה שעל ידיעת חדשות "קטיטיות בצפון. ראש הממשלה: לא ניגדר להגיב", (17.6.2007) חתומים לא פחות מארבעה כתבים/עורכים: איתמר בטיטו, יובל אביבי, יוני מנדל ואמיר תיבון. זאת למרות של "וואלה" אין כתב בקריית-שמונה ולא נשלח לשם אפילו צלם.

בכלל, לא ברור כיצד מתבצעת החלוקה בין עבודתו של "כתב", שיושב במערכת ומלחים כתבות ממקורות שונים, לבין "עורך", שעושה את אותו הדבר בדיוק. הדברים מגיעים לידי כך שלעתים מבקשים כתבי "וואלה" לצאת לשטח כדי לסקר אירועים, אולם נדרשים למעט בכך, שכן יציאתם תיצור חור

בין תפקידי הכתבת המדינית, כתבת הפלילים וכתבת ההינוך.

באקלים תקשורתי אחר אולי היה מיותר להתעכב על הבעיה המובנית בהסתמכות על תכנים מן החוץ, בין אם הם מגיעים מגופים חדשותיים "מכובדים" ובין אם הם נסמכים על הורעות לעיתונות. שתי בעיות עיקריות ישנן לשיטת הסינדיקציה והקומוניקט: האחת נקודתית – הקושי לשלוט על טיב החומרים ועל מהימנותם; ואילו האחרת כללית – תחומי הסיקור נשלטים על-ידי גופים חיצוניים, שבעצם מכתבים למערכת באילו נושאים לעסוק ובאילו דגשים. מובן שגם היתרון ברור: הרבה יותר חסכוני להסתמך על כלי תקשורת אחרים, אולם מה יעשו ב"וואלה" אם כלי תקשורת אחרים יאמצו גם הם את אותה שיטת עבודה? "מערכת החדשות של 'וואלה' נותנת שירות אמין ומהיר 24 שעות ביממה", היתה התגובה הלקונית שהגיעה מהאתר.

באוגוסט האחרון מונה עורך חדש למחלקת החדשות, והחל מיד בשינויים. לקראת סוף חודש ספטמבר 2007 הורחבה מצבת העורכים של האתר,

"וואלה" אכן הצליח להיות גדול ומשגשג כמו מקדונלדס ואולם בעוד שהיא השכילה לשכנע את צרכניה כי עברה מהפכת בריאות, נכון להיום מסרבים ב"וואלה" להציע דבר מה ירוק לצד מנת הסחוסים והשמן

ונוסף גם עורך שהופקד על תחום הווידאו, אולי בעקבות פקיעת הסכם שיתוף הפעולה עם ערוץ 10 (שנכנס לשותפות בפורטל "נענע"). גורמים במערכת האתר טוענים כי זוהי רק תחילת ההתרחבות וכי ישנה כוונה להביא כתבים ועורכים נוספים.

מלבד נוהלי העבודה הבעייתיים, יצטרך העורך החדש להתמודד עם סגנון ההגשה המיוחד שאימצו לעצמם הכותבים והעורכים ב"וואלה". למשל, עם "סקרים" כגון זה שהתפרסם בערוץ החדשות בדצמבר האחרון: "איבר המין הנשי: מגולח לחלוטין, מגולח חלקית או טבעי?"; או כותרות כמו "יש לי זין גדול!" (ערוץ המחשבים, 17.1.2006), "כל הזין ועוד על הגב" (ספורט, 22.1.2007), "דנה אינטרנשוניל שמה זין" (סלבס, 13.8.2007), "כל המדינה על הזין" (חדשות, 4.6.2007) – אם לצטט מבחר אקראי מהשנה האחרונה בלבד (תגובת "וואלה": "אנו עומדים מאחורי כל כותרת שמתפרסמת באתר", ניחנה בכפל משמעות שנעלם מן הבוטות של הכותרות). בחלקים אחרים

במערך הקשבות. לכן ברור כיצד עולה בדיהם של הכתבים לכסות תחומי עיסוק ואזורים גיאוגרפיים כה נרחבים: כך, למשל, מוצא את עצמו כתב "וואלה" דני ליבר מדווח על פעוט מהעירייה שהט שניפל מקומה שנייה ונפצע קשה (19.2007), על פגוע נפש שנמלט מבית-חולים בטירת הכרמל (26.9.2007) ועל עשרות בני-נוער שנפצעו בהופעתה של הלהקה הגרמנית "טוקיו הוטל" בגניית-ערוכה (7.10.2007). על המקרה האחרון נאלץ ליבר לדרווח מהדסק, מספר עובד ב"וואלה", וזאת אף שמערכת האתר, בפינת הרחובות פנסק ואבן-גבירול בתל-אביב, מרוחקת עשר דקות נסיעה בלבד ממקום האירוע.

או, למשל, הכתבת עדיה אמריאור, שבמהלך ארבעה ימים (בסוף אוקטובר 2007) מדווחת על מסיבת-העיתונאים שבה הודיע אולמרט כי הוא חולה בסרטן, על הולדת בנו של יגאל עמיר, על אירוע פלילי בשפלה ועל אפיוודה במשאיומת של משרד האוצר והמורים – ומוכיחה יכולת מופלאה בלהטוט

ועדה חקצועית

"השכנים בבית הצמוד אליהם, משפחת היימן, אומרים: נבחר האדם המתאים" (אילן לזרוביץ' מדווח בשידור ישיר מבית משפחת חלוץ על התגובות למינויו לרמטכ"ל. חדשות ערוץ 2, 22 בפברואר 2005)

חדד ההצלחה

"תראה, אני צריך לקנא בנמרודי. הוא עשה עסקה יותר מרשימה. הוא בעבור 25 אחוז לקח 85 מיליון דולר. אז מי שצריך לקנא במי זה אני בעופר ולא עופר ב" (עמוס שוקן מתראיין לאחר שמכר רבע מ"הארץ" למו"ל גרמני בעבור 25 מיליון יורו. "מקור ראשון", 4 בספטמבר 2006)

אפריל 2002. פחות

עובדות, יותר שמועות. גל שמועות שוטף את מדינת ישראל, ביממה שבה נהרג בקרב במחנה הפליטים בג'נין 13 חיילי מילואים. קרוב לעשר שעות חלפו מן התקרית בטרם פרסם דובר צה"ל הודעה על האירוע, ובמהלך הופצו שמועות רבות על מספרי ההרוגים ועל אירועים קשים אחרים, שלא התרחשו במציאות. חלק ניכר מן השמועות הופצו באמצעות אתרי אינטרנט.

אפריל 2002. פרס

ישראל לידוקבסקי. פרס ישראל בתחום התקשורת מוענק במוצאי יום העצמאות לדב יודקובסקי, לשעבר העורך הראשי של "ידיעות אחרונות" ו"מעריב", על תרומה נכבדה להתפתחות העיתונות במדינת ישראל.

זואי 2002. תרבות,

ספרות ועיניים. "חוקרי השב"כ עינו את מרשי בשיטות שונות, ביניהן הקראות עמודים שלמים ממוסך הספרות של 'הארץ' במשך כמה לילות" - כך טוען פרקליטו של אחד החשודים בהתארגנות יהודית מחתרתית, שמטרתה לפגוע בערבים.

של האתר, במיוחד אלה המיועדים לילדים ובנינוער, ניתן למצוא חומרים פורנוגרפיים לכל דבר, "סקרים" הבודקים מה עדיף: הסנפה של דבק מגע או גז מזגנים, וסתם טקסטים חינוכיים כמו "כוסית זה לא בהכרח לוק - זה אופי. גלי אשכול תלמד אתכן איך לאכול כמו כוסית, לחשוב כמו כוסית ולחיות כמו כוסית" ("ניתוח פלסטי לאישיות", 18.1.2006).

דגם של פורטל מסורתי

"וואלה" אולי מזולזלת באינטליגנציה של הגולשים, אבל היא מנסה לספק את כל הצרכים האחרים שלהם. רדיו מקוון המשרד שלל סגנונות מוזיקליים, שירות מפות אלקטרוני, חנויות מקוונות, שירותי תיירות, מדריך מסעדות. הורוסקופ? יש. מדור בדיחות? כולל במחיר. השאלה היא אם "כל הצרכים" הם מה שצריך לספק. "אנחנו דומים יותר ל'שופרסל' ול'מגה', ופחות לחנויות המתמחות", הודיע המנכ"ל לשעבר ישראלי באותו ראיון שהעניק ל"מעריב". אם מתעלמים לרגע מהבעייתיות במצב שבו האנשים שנדרשים להתוות את דרכו של גוף תקשורת הם מנהליו המסחריים, ולא עורכיו, ניתן להבין את ההיגיון העומד מאחורי דבריו של ישראלי: אם נכשלת בהספקת תוכן סקטוריאלית ומבוזר למספר גדול של אנשים (נאמר, רשתות חברתיות ובלוגים), ואם לא כלכלי לטעמך להחזיק מערכת חדשות מקצועית ועצמאית (לפי הדגם הקלאסי של עיתונים), מה שיותר הוא לירות לכל הכיוונים.

נכון לימיה האחרונים של שנת 2007, המודל שעל-פיו פועל "וואלה" מזכיר את המודל של הפורטל המסורתי, זה שהיה נפוץ ברשת לקראת סוף שנות התשעים והוכרז כגווע כבר בתחילת העשור הנוכחי; זה שביקש להציע "הכל" תחת קורת גג אחת: מנוע חיפוש, מדריך אתרים, שירותים לגולש וערב רב של תכנים עיתונאיים "רכים", המכסים את כל תחומי החדשות והפנאי אך בלי להתאמץ ולחדש או להעמיק באף אחד מהם.

הפורטלים הישנים התאימו לתקופה שבה הגולש הממוצע ישב חסר אונים אל מול ים של אפשרויות וטכנולוגיה חדשה, יקרה ומאיימת, ונוקד למסגרת פשוטה ויד מכוונת. ברחבי העולם קרסו רוב האתרים שלא הצליחו לברדל את עצמם או לפזר את פעילויותיהם באופן שיבטיח את יציבותם. אתר מסורתי כזה שעדיין פועל הוא הפורטל האמריקאי המצליח "יאהו", שברמותו הוקם "וואלה". בדומה ל"וואלה", גם "יאהו" מספק לגולשיו שלל שירותים, ובראשם שירות דואר אלקטרוני פופולרי. ואולם, כבר בתחילת מהפכת תוכן הגולשים דאג "יאהו" לספק לגולשיו פלטפורמות

נדיבות להעלות קבצים ואתרים אישיים, ובראשן הרשת החברתית הפופולרית לשיתוף תמונות "Flickr". "וואלה", נכון להיום, אינו מספק שירותים ממין זה. את הקשיים והבעיות בשירות הדואר, לעומת זאת, הוא דווקא חולק עם "יאהו".

במדיום חינוכי כמו האינטרנט, שמתבסס כמעט אך ורק על הכנסות מפרסום, נגזר גורלם של אתרים להרחיב את עצמם באופן בלתי פוסק ולחלק את תכניהם לפרוסות קטנות יותר ויותר, כדי לפזר בתוכן משבצות פרסום ביתר יעילות. וכך, בעוד מרבית האתרים הגדולים אימצו לעצמם המוני נמלים עמלניות כדמותם של גולשיהם, המסייעים להם להתרחב ולהגדיל את היצע משבצות הפרסום באופן חינוכי ואוטומטי כמעט לחלוטין - אתרים כ"וואלה", שנדרשים "להפיק" כל עמוד, נמצאים בעמדת נחיתות.

אם לחזור לרגע לרימוי סניף "מקדונלדס" ודוכן

במדורים אחדים של האתר, במיוחד אלה המיועדים לילדים ובנינוער, ניתן למצוא חומרים פורנוגרפיים לכל דבר, "סקרים" הבודקים מה עדיף: הסנפה של דבק מגע או גז מזגנים, וטקסטים חינוכיים דומים

השווארמה השכונתי מ"2001, נראה כי שבע שנים אחר-כך, "וואלה" אכן הצליח להיות גדול ומצליח כמו ענקית ההמבורגרים. ואולם, בעוד "מקדונלדס" השכילה לשכנע את צרכניה כי עברה מהפכת בריאות, נכון להיום מסרבים ב"וואלה" להציע דבר-מה ירוק לצד מנת הסחוסים והשמן.

ואף על פי כן, רבעון אחר רבעון שומר "וואלה" על הבכורה בקרב קהל היעד שלו. חרף הבעייתיות המובנית בסקר TIM, מהרווחים שעליהם מצהירה החברה לבורסה כבר ארבע שנים ברציפות לא ניתן להתעלם. ייתכן כי כשתקום מערכת מדידה מדויקת לתעבורה באתרי האינטרנט (כפי שמעוניינים באיגוד חברות הפרסום, בניגוד לרעתן של הנהלות "וואלה" ו"Ynet") יתברר שנתוני החשיפה אחרים. ואולי לא. יכול להיות שזה עוד אחד מאותם מקרים שבהם כלי תקשורת מצליח כלכלית דווקא משום שהוא מזולזל בצרכניו. כמו בערוץ 2, כמו ב"ידיעות אחרונות", כמו באמריקה.

מה עם מאזן סופי?

"במאזן ביניים הבה נודה כי אחרי כל הדיבורים על ראש ממשלה ושר ביטחון חסרי ניסיון, עורך-הדין הממולח ומנהיג הפועלים הנמרץ עושים לגנרלים הוותיקים בית-ספר באיך לנהל מבצע בנחישות ובאופן אינטליגנטי" (אמנון דנקנר. "מעריב", 14 ביולי 2006)

סוכן כפול

"אנחנו ספקי תוכן גדולים מאוד לאתרי החדשות באינטרנט" (רני רהב מספר על עבודתו. "דה מרקר", 13 במרץ 2007)

מודעה עצמית
ענף 43

זואי 2002. בלי מתנחלים.
המנכ"ל בפועל של רשות השידור, יוסף בראל, מורה למנהלי החדשות ברשות: המונחים "מתנחל" ו"התנחלות" לא יכללו בדיווחים על אירועים בחדשות.

אוגוסט 2002. אש על מונית הכתב. חייל צה"ל פותח באש בטויל'כרם לעבר מונית ממוגנת שבה נסעו כתב "הארץ" גדעון לוי והצלם מיקי קרצמן. השניים לא נפגעו. שר הביטחון בנימין בן-אליעזר דוברת צה"ל תת' אלוף רות ירון התנצלו בפני לוי על האירוע.

ספטמבר 2002. רשיון לערוץ החדשות. חברת "חדשות ישראל" מקבלת מהמועצה לשידורי כבלים ולווין רשיון להפעלת ערוץ החדשות הייעודי. ראשי החברה מבטיחים: נתחיל לשדר במרץ 2003.

אוקטובר 2002. השקה מחודשת לערוץ 10. מועצת הרשות השנייה מעניקה הקלות לערוץ 10 כדי שיוכל להתאושש מהקשיים החמורים שבהם נתקל מאז החל לראשונה בשידוריו.

נובמבר 2002. חיימוביץ' לערוץ 10. מגישת המהדורה המרכזית של ערוץ 2, מיקי חיימוביץ', עוברת לחדשות ערוץ 10. עלי פי פרסומים שונים, עלות שכרה של חיימוביץ' בערוץ 10 תגיע לכ- 850 אלף דולר בשנה.

להפסיד את שני העולמות

נועם יורן

ולמרות כל זאת ריקה ממתען הנוכחות הבלתי אמצעית של, נאמר, שיחת טלפון. קשר מיידית עם האחר, בלי המועקה שמשרה לעתים הנוכחות המיידית שלו. חשבו רק כמה קשה לריב בס.מ.ס (וכאשר בכל זאת רבים: כמה מדויקים הם העלבון או הפגיעה!).

חידוש שעדיין לא תפס מבחינה מסחרית מביא את ההיגיון הזה לשיא. חברת "זלנגו" הישראלית יצרה כתב תמונות לס.מ.ס המורכב מכמאתיים סמלים צבעוניים, מעוצבים בפשטות: "אני", "אתה", "נשיקה". אחד ההסברים לחידוש הוא האופי הבינלאומי של שפת התמונות. אבל לא זה העניין האמיתי שלה. הקסם של השפה הוא הפרימיטיביות שהיא כופה עליך: "אני", "אתה", "נשיקה". כמה קל לדבר כאשר אנחנו מודעים לזרות שלנו לשפה.

אבל מה הצד הקשה, המכוער, של מהפכת התקשורת הדיגיטלית? הוא ניכר בהר שמחזירה היום תקשורת ההמונים. לא באופן שבו "האיש מהרחוב" חודר יותר ויותר אל התקשורת, אלא באופן שבו התקשורת עצמה מנסה להיות כמו "האיש מהרחוב". כאן כדאי להזכיר את הספקולציה של ברכט: הרדיו ייהפך למכשיר מהפכני אמיתי כאשר גם המאוינים יתחילו לדבר לרדיו. זו אחת הדרכים המרכזיות לספר את סיפור התקשורת במאה

ה עידן התקשורת הבינאישית: יותר אפשרויות להגיע לאחרים, יותר אפשרויות לאחרים לפנות אליך, יותר ערוצים להגיב בהם, לענות, להתלונן, לזום. האם יש משהו שאדם רגיל, בהשקעה של קצת מאמץ, לא יוכל "להגיע" אליו? אבל יש משהו מאוד מטעה בהיקסמות הזאת מהריבוי, מ"מה שיש": יש לנו אימייל וטלפון וסלולרי ובלוגים ורשתות חברתיות. והרי מה שמהפכני באמת בכל הריבוי הזה הוא לא היכולת החדשה להגיע ולדבר אלא היכולת להיעלם, להתחמק, לדחות. אני בנייד, עוד שעה אהיה באימייל. נדבר אחר-כך. הפלא שבתקשורת החדשה הוא לא הנוכחות שלנו בה, אלא ההיעדרות שלנו, ההיקלשות של הנוכחות בכל אחד מהערוצים. איי אפשר להמעיט בחשיבות של ההיקלשות הזאת לשיפור התקשורת הבינאישית.

לכן, אחד הסמלים המובהקים למהפכה החדשה הוא דווקא הורדת הס.מ.ס הפשוטה והנפוצה. זו הדוגמה הטובה ביותר לדרך שבה המגבלות הן אלה שמייצרות אפשרויות: המסך הקטן, ההקלדה הגולמנית, ויותר מכל – העדרו של קשר אישי, של נוכחות. כל אלה יחד יוצרים את אחת מצורות התקשורת היעילות ביותר, שנהפכה ליומיומית עד כדי כך שאנחנו נוטים לשכוח את הפלא הגלום בה: היא מיידית, זמינה, סימולטנית,

ישנים בחטוט

"נכשלת. נכשלנו. ואין הרבה נחמה בכך שותפי לכישלון הם בכירי הכתבים בישראל שישנים עכשיו כאן לידי. הכישלון כמו נולד מהמטוט הזה - מהערבוב הנעים, אך המסוכן כל-כך, בין פמליית ראש הממשלה לעיתונאים. מכך שכולנו טסים עכשיו כמו משפחה גדולה ומאושרת שמדי פעם אחד מבניה מנסה להעז ולמרוד באבא שרון הגדול רק כדי להרגיש עצמאי. כולנו טסים ביחד כבר שנה וחצי, בערבוב לא נסלח בין עיתונאים לשלטון, לעבר היעד שראש המשפחה הציב - ההתנתקות" (קווה שפרן מכה על חטא האיתרוג. "העין השביעית", מאי 2005)

כמו בטוקבק, מה שחשוב כאן הוא לא דעה זו או אחרת, אלא הרצף, ההתחלפות המתמדת ביניהן. לא חשובה הדעה, אלא הידיעה שמיד אחריה תבוא דעה אחרת. אז מה הסיבה לביזוי העצמי? זהו פשוט הבזי המוכר של העיתונאי כלפי הטוקבקיסט. אלא שעכשיו גם העיתונאי הוא טוקבקיסט.

במלחמת לבנון השנייה ראיתי בטלוויזיה אירוע משונה. זה היה בזמן ההמתנה לאחר הנאומים של נסראללה. באלפן ערוץ 10 דיברו פרשנים, וברקע הקרינו בינתיים על מסך הפלזמה את שידורי תחנת הטלוויזיה של החזבאללה, "אלמנאר". רצה הגורל ותחנת "אלמנאר" הקרינה בדיוק באותו זמן, על מסך הפלזמה שלה, את שידורי ערוץ 10. האפקט שנוצר היה זהה לזה של שתי מראות שניצבות זו מול זו: מנהרה מתארכת של מסך בתוך מסך. צבי יחזקאלי מערוץ 10 ניסה לנצל את המצב כדי לדבר ישירות עם "אלמנאר", אבל לא נענה.

בעצם, אולי צירוף מקרים המזור הזה לא היה לגמרי מקרי. הוא אופייני למלחמה שהתנהלה בחלל רווי תקשורת, שהערוצים השונים שלה מצטטים ומתייחסים זה לזה ללא הפסק. בזמן שהמלחמה עצמה התנהלה רוב הזמן בטווח הרחוק, של טילים ומטוסים, היו דימויי האויב קרובים מאי פעם. מבין הדימויים האלה, המרכזי היה כמובן תמונת פניו של נסראללה. פרשנים

החלל האישי הופך תקשורתי יותר ויותר, אבל גם מנוכר יותר. החלל התקשורתי הופך אישי יותר ויותר, אבל גם שטחי יותר

רציניים הסבירו לנו אם הוא התגלח, אם הוא נראה עייף או נבוך, וכדומה. אבל הטוקבקיטים היו אלה שניסחו את העניין האמיתי בלשון הישירה והמדויקת ביותר: צריך למחוק לנסראללה את החיוך מהפרצוף.

מדוע אני מזכיר את זה? בגלל החשד שמא הטוקבקיטים באמת גילו כאן גורם ממשי: אולי החיוך של נסראללה באמת היה אחד הגורמים הממשיים שהשפיעו על המלחמה? במלחמה שהתאפיינה בקרבה כזאת של תמונות האויב, אולי חיוך לעגני אכן היה גורם ממשי, אחד השיקולים האסטרטגיים, לצד שחרור החטופים והדגנה על יישובי הצפון. זו השערה מפחידה: אולי החלל התקשורתי של הטוקבק היה אחד המניעים במלחמה. והנה שוב הפרדוקס של ברכט: מבחינה פורמלית, מה יכול לקדם את השלום יותר מאשר מראה פניו של האויב בזמן מלחמה; אבל במקום שהחידוש יסמן קדמה הוא מרמז כי המלחמה שבה אל הממד המיתי שלה, שבו מחווה של היריב מחוללת תגובה עוצמתית, חסרת פרופורציה וחסרת שחר - ערים אפשר להרוס, אבל את המחווה אי-אפשר למחוק.

שלנו. זה הסיפור על אינספור האפשרויות שנפתחות ומסיבה מסורתית תמיד מוחמצות. מה יכול להיות יותר דמוקרטי ממאזינים שמדברים אל הרדיו במקום שרק הרדיו ידבר אליהם? ובכל זאת, כשהמאזינים כבר מדברים אל הרדיו, הקול שלהם, לרוב, מתגלה דווקא כשמרני הרבה יותר מה"קול" של הרדיו עצמו. בסצינה הטיפוסית, המאזין הוא שנוף ב"תקשורת" על השמאלנות שלה.

בעשר השנים האחרונות מלווה דמות חדשה את התקשורת: הטוקבקיסט. הוא לא "האיש מהרחוב" שפונים אליו כאשר צריך ייצוג לקול אותנטי. הוא גם לא המתקשר הזועם לרדיו, שמעניקים לו את החסד לדבר במשך דקה שלמה עם מנחה שלא טורח להסתייר את זלולו. הטוקבקיסט, בניגוד לאלה, לא מחכה להזמנה ולא מהסס. הוא מגיב על הכל, בשטף מידי.

בהתחלה, לאחר שנחשפנו לדמות הזאת דרך אתרים כמו Ynet, עיתונאים לא מעטים הגיבו בראגה נוכח כללי השיח שמכתיב הטוקבק: ראגה מהאלימות המילולית, מהיצריות, מהשטחיות והמגנטות. כמה תמימה נראית התגובה הזאת של עיתונאים היום, ממרחק עשור. כי מי יקשיב היום לעיתונאי הקובל על סגנונו של הטוקבקיסט? המערכת, את זה אנחנו כבר יודעים, אהבת את הטוקבקיסט. אולי אפילו יותר מאשר את העיתונאי. עיתונאים יבואו וילכו, והטוקבקיסט הוא שנשאר.

אולי עדיין מוקדם מכדי שנוכל להבין היטב כיצד הטוקבקיסט מעצב את חלל התקשורת שלנו. אבל היום, לפחות, כבר אפשר לראות שההשפעה שלו לגמרי אינה שולית. כי היום, אחרי שהעיתונאים הפסיקו לפחד מהטוקבקים, נדמה שהתקשורת עצמה מנסה לפעמים לדבר כמו טוקבק.

קחו, למשל, את התוכנית "השורה התחתונה" בערוץ 2. שני מנחים מתחלפים סוקרים במהירות את ענייני היום. יש הרבה אוזרריה, כפי שנהוג בתוכניות אקטואליה "קלות". אבל בנושאים היותר מרכזיים שני המנחים מתווכחים: זה חושב ככה וזה חושב ככה. והרי לנו "האיש עם הדעה". לא צריך הרבה כדי להיות "האיש עם הדעה". לכל אחד יש דעה, לא? אבל מה שהופך את ההצגה הזאת לקרובה במיוחד לטוקבק הוא החידוש הסגנוני של התוכנית: שיען בשולי המסך מציג כמה שניות נותרו לנושא הנוכחי. קצת קשה להבין את העניין הזה: הרי החשיפה של מנגנון העריכה רק ממעיטה בערך העיתונאים. היא מציגה אותם בדיוק כמו שגורסת הקלישאה של הטוקבקיסט על התקשורת: התפקיד שלהם הוא רק למלא את הזמן. הם מדברים דקה וחצי על נושא מסוים לא משום שזה מה שיש להם לומר, אלא משום שזה הזמן שהוקצב לנושא.

אז מה הסיבה לביזוי העצמי הזה? התשובה היא, שוב, הטוקבקיסט. הוא בעצם האידיאל של התוכנית. הזמן הקצוב מעצב את סגנון הטוקבק: הסגנון המתנשף של המתקשר לרדיו ("עוד משפט אחד גדעון, עוד משפט אחד!"), או של כותב התגובה ב"Ynet" (כי מי יקדיש לטוקבק יותר מדקה?). כאן הקיטוע, ההפסקה, חשובים יותר מהדיבור עצמו: הם אלה המעניקים לדברים את רושם הרחיפות שלהם, או אולי את האוטנטיות שלהם. בכל מקרה, הם גם מצביעים על האדישות לתוכן. בדיוק

שיקול דעת מקצועי

"לא אכפת לי מהפיגועים. מה זאת אומרת פיגועים, זה יותר חשוב מחייו של עופר? קיבינמאט, שכל המדינה הזו תישרף בשבילו. מה זה פיגועים" (יעקב נמרודי דורש מיעקב ארז לפנות מקום למאמר אוהד של אמנון דנקנר. מתוך תמליל שיחה שהוגש לבית המשפט. 16 באוקטובר 2001)

כאן גורים בכריך

כרמית ספיר-ויץ

1995. אל מערכת המקומון החיפאי "כלבו" פורץ כתב נסער. בפיו – סיפור פנטסטי. בעת היתקלות כוח זה"ל בחיובאללה, מספר הכתב, נפגע מפקד הכוח, כיוואן חאמר, שניסה לאגף את אנשיו ולהפתיע את המחבלים לברו. בתום הקרב סרקו החיילים את השטח, תוך שהם מבצעים "וידוא הריגה", בין היתר בחאמר עצמו. הסיפור, אכן, פנטסטי: קיומו של נוהל כזה, "וידוא הריגה", מוכחש נמרצות על-ידי זה"ל. התחקירן הצעיר, מורדי אלון, מתחיל לחקור. "עברתי בין כל המקורות שהיו לי בפיקוד צפון וכולם התעקשו כי הסיפור מופרך", משחזר אלון, היום מו"ל הוצאת ספרים. "פניתי אל דובר זה"ל והזלזול במקומונים היה נוראי. שיתפתי בסיפור את רותי יובל, שערכה באותם ימים את 'כל העיר'. כל עורך אחר היה

**בשנות התשעים,
המקומונים התחרו
בעיתונות הארצית
בחיפיות והובילו אופנות
וסגנונות כתיבה. כיום הם
מתרגלים סוג אחר של
עיתונות. "כלבו" כמשל**

נובמבר 2002. חובת

פרסום זיכוי. הכנסת מאשרת את "תיקון לפיד" לחוק איסור לשון הרע, שעל-פיו יחויב אמצעי תקשורת, שדיווח על פתיחת חקירה פלילית נגד אדם או שהוגש נגדו כתב-אישום או שהורשע בעבירה, והתקבלה החלטה לסגור את התיק, לא להגיש כתב-אישום או לעכב הליכים, או שזוכה האדם או התקבל ערעורו -- לפרסם את ההחלטה העדכנית, בהבלטה הראויה ובהתחשב בדרך שבה פורסמה הידיעה המקורית.

נובמבר 2002. הערוץ

הרוסי. ערוץ "ישראל פלוס" בשפה הרוסית מתחיל בשידוריו בכבלים ובלווין. על-פי נתוני הצפייה, צופים בערוץ החדש 4.8% מכלל משקי הבית.

ינואר 2003. רשות

לאומית לתקשורת.

הממשלה אישרה את ההצעה להקים "רשות לאומית לתקשורת", שתחליף את משרד התקשורת, הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו והמועצה לשידורי כבלים ולווין, ותפעל בכפיפות למשרד התעשייה והמסחר.

ינואר 2003. אתיקה - גם

באינטרנט. כללי האתיקה של מועצת העיתונות יחולו גם על עיתונים מקוונים באינטרנט - כך החליטה מועצת העיתונות.

לא עשינו די

"צריך לתקוף את התקשורת יותר - אל תאמינו לאף מלה שאתם קוראים שם" (ראש הממשלה בנימין נתניהו על התקשורת, לאחר ש"דיעות אחרונות" פרסם תחקיר על קשריו ההדוקים עם המיליונר האוסטרלי איש חב"ד יוסף גוטניק. כנס בחירות, 27 במרץ 1999)

אומר לי: 'רד מהסיפור', אבל יובל אמרה לי, בגיבוי עורך 'כלבו' דאז, יניר אלפיה: 'אל תוותר, תמשיך הלאה'. כל העניין היה שהמקומונים לא באמת נתפסו כעיתונות אצל דובר צה"ל. בסופו של דבר, אלוף פיקוד צפון עמרים לוין נפל בפח בשיחה איתי ואישר את כל פרטי התחקיר והאשים את כיוואן האמד עצמו. הוא טען כי האמת לא סופרה למשפחה בשל המנטליות הדרונית והרגישויות שהיא נושאת. הוא הרגיש משוחרר וראה בי כתב מקומון בלתי מזיק. "נסעתי לבית משפחת האמד וסיפרתי להם את כל הסיפור. קיבלתי מהם אישור לפרסום. ביום סגירת העיתון החחלתי כי הסיפור ייצא במלואו כמעט בכל המקומונים של שוקן. בהמשך הוקמה ועדת חקירה שקבעה מפורשות שהתנהלותו של דובר צה"ל לא היתה מכובדת מול המקומון. כתוצאה מכך הוקם מדור עיתונות מקומית בדובר צה"ל".

2007. סיפורי שער אופייניים של "כלבו" עסקו בספר ג'ימי אלגריסי ונפילתו הכלכלית הרביעית, פתיחת מסעדה חדשה בעיר והתחרות בין שתי רשתות המבורגרים.

גאונות יחידה

עיתונים מקומיים תמיד היו כאן. המקומון הראשון בארץ יצא לאור בחיפה ב-1926. "הצפון" הרוויזיוניסטי נוסד ונערך עלידי המשפטן ד"ר אברהם וינשל. במאמר המערכת בגיליון הראשון נכתב: "סוף־סוף יהיה לחיפה, בירת הצפון, עיתון משלה שמטרתו העיקרית תהיה לעמוד על משמר העניינים המקומיים ועל תקנתם". שנה אחר־כך הוא נסגר ורק ב-1962 נפתח באילת המקומון "ערב ערב". בשנות השבעים צצו ברחבי הארץ מקומונים, שהיו בעיקר לוחות מודעות עם כמה עמודי חדשות. הרחיפה הגדולה היתה ב-1979, כש"הארץ" הקים בירושלים את השבועון המקומי "כל העיר", על שלדו של מקומון עצמאי. ב-1980 הוקם עיתון דומה בתל־אביב, "העיר". שש שנים אחר־כך נרכש המקומון החיפאי הוותיק "כלבו" מידי יזמים פרטיים שהקימו אותו בשנות השבעים. שלושת העיתונים האלה היו הגדולים והחשובים ב"רשת שוקן" (או בשמה המסחרי החדש: רשת "העיר", ועוד נגיע לזה), רשת המקומונים של "הארץ" המהווה כשליש מפעילות קבוצת התקשורת של עמוס שוקן. כמו שכתב וינשל, עלייתה של העיתונות

יניר אלפיה, עורך "כלבו" לשעבר :

החינמונים הפרטיים שצצו בערים טשטשו לחלוטין את ההפרדה בין תוכן מסחרי לתוכן מערכתי ויצרו סטנדרטים בעיתיים מאוד במקצוע העיתונות

המקומית ביטאה צרכים חברתיים ותרבותיים אותנטיים: נראה היה שהעיתונות הארצית לא מוציאה את אפה מירושלים ותל־אביב, שגם שם היא מתייחסת רק לאירועים מרכזיים, וכשהיא כבר מגיעה ל"פריפריה" (קרי: רוב רובה של הארץ) היא מביאה איתה מלוא השק דעות קדומות.

תפוצתם הגדולה של המקומונים, עלויות הפקה נמוכות שאפשרו מחירי מודעות נמוכים, ופנייה אל קהל יעד ממוקד משכו מפרסמים רבים, שהביאו איתם פריחה מקומנית גדולה שהגיעה לשיאה בשנות השמונים. בשנות התשעים התחרו המקומונים המובילים כשוויים עם העיתונות הארצית, בחשיפות, ידיעות בלעדיות והובלה של טרנדים וסגנונות כתיבה.

בעוד שבתל־אביב נתנה העיתונות המקומית ביטוי לסצינת תרבות שוקקת, ובירושלים לעסקנות מקומית מסועפת, הרי שבחיפה, הספורט היה המלך: "תחום הספורט היה נפלא במקומונים מפני שהם השכילו לשקף הוויה שלא קיבלה ביטוי בעיתונות הארצית", מספר העיתונאי ניר קיפניס, חיפאי בעברו. "לא היתה הוויה חברתית חיפאית אמיתית ששווה לסקר. היתה אלטרנטיבה כלכלית אבל לא תרבותית אמיתית. עד היום מדורי הספורט הם הנקראים והחזקים במקומונים בחיפה, מפני שהם

נתנו פתרון לצורך שלא קיבל הכרה בשום מקום אחר. השמחה היתה עצומה. 'כלבו' קנה קהל קוראים ארוך עם סיפורים שהקימו רעש בבצה המקומית, כמו הקשיים הכלכליים שרובי שפירא נקלע אליהם, שנים אחדות לפני שנודעו ברבים עם סופם הטראגי. הספורט החיפאי הוא סוג של מיקרוקוסמוס. ב-1984, כאשר מכבי חיפה זכתה באליפות המדינה בכדורגל, אנשים בארץ עדיין שאלו 'מכבי מי'. זה היה שם עלום, לא אימפריה כמו היום".

המענה העיתונאי לצרכים מקומיים משך את הקוראים, שאנשי מחלקת המודעות מכרו למפרסמים. ההצלחה, ההרגשה (הלא תמיד בלתי נכונה) כי המקור מונים הם אלה שנושאים את העיתון הארצי על גבם מבחינה כלכלית, וההרכב הקטן יחסית של המערכת, תרמו לגיבושה של גאוות יחידה ומסירות מקצועית – כוו שפעמים רבות עמדה ביחס הפוך לשכר הנמוך.

"בעבר, העיתונאים ב'כלבו' הרגישו כמו בכיתם השני", משחזר יו"ר אגודת העיתונאים, יוסי ברימוהא, את ימי עבודתו במקומון החיפאי. "כלבו" היה הנפוץ בחיפה בסוף שנות השמונים וראשית שנות התשעים. שבעים אחוזים מקוראי המקומונים בחיפה קראו אותו בשקיקה. מאחר שחיפה נתפסת כפרובינציה, היא כמעט שלא סוקרה בעיתונות הארצית, בדיוק כמו היום. 'כלבו' מילא את החלל הזה ונתן לקוראים את הפרשיות המעניינות ביותר בחיפה".

אור לימי ראשון, נהגו חברי המערכת להתכנס לשיבת בוקר. על סדר היום: בחינה מדוקדקת של המקומונים המתחרים, ספירת מלאי של אייטמים נפקדים, נזיפות למתרחלים וטפחות שכס למצטיינים. בשעות הקטנות של הלילה, המערכת עדיין רחשה פעילות. את הלילות שבין רביעי לחמישי, זמן ה"סגירה" הסופית לפני הירידה לדפוס, נהגו אנשי המקומונים "לסגור" בצוותא באחד הברים. "הייתי יושב ועובד בימי שלישי ורביעי עד השעות שתיים־שלוש לפנות בוקר", ממשיך ברימוהא. "חשפנו, חברי למערכת ואני, המון פרשיות בחיפה שהעיתונות הארצית היתה מתקנאת בהם. לא היה מתחרה ל'כלבו' בצפון. היה שכר סביר לעיתונאים בעיתון, אנשים לא קופחו, וקיבלו בונוסים לכתבות". גם לוותיקי "כלבו" אחרים יש זכרונות טובים. גם אם מקלפים את הנוסטלגיה, מצטיירת תמונה סימפטית למדי: עיתונאים מתחילים תוגמלו בעבור כל ידיעה בסכום כסף שהלך וגרל בהתאם לתפוקתם, לכתבים

תקשורת מחבקה

"אני מהרהרת בקול רם, מאזיני היקרים, האם לא צריך לתת לילד מכות אחרי שהוא נושך, מכות כואבות" (הפסיכולוגית ורדה רזיאל'ז'קונט בשידור חי בתוכנית ייעוץ בתחנת רדיו אזורית, בעצה שגררה נזיפה מן הרשות השנייה, 21 נובמבר 2005)

ינואר 2003. גלאטי
ברקוביץ' מודה. עו"ד
 ליאורה גלאטי-ברקוביץ'
 מפרקליטות מחוז המרכז
 מודה שהעבירה מסמך על
 חקירת אריאל שרון לכתב
 "הארץ" ברוך קרא. במרץ
 2005 נידונה הפרקליטה
 לשמונה חודשי מאסר על-
 תנאי ועשרת אלפים שקל
 קנס והצהירה: "לא הפרתי
 את אמון הציבור - אלא
 פעלתי בשירותו".

חורף 2003. גורשו

מעיראק. שני עיתונאים
 ישראלים, בעז ביסמוט
 מ"דיעות אחרונות" ודן
 סממה מערוץ 1 (שדיווח
 גם ל"מעריב"), נעצרים
 ומגורשים מעיראק על-ידי
 כוחות ארצות הברית שכבשו
 את המדינה, לאחר שנועו שם
 לבדם, שלא במסגרת הסדר
 הסיפוח של כתבים ליחידות
 הצבא.

אפריל 2003. הקפאת

הליכים לערוץ 10. בית-
 המשפט המחוזי הוציא צו
 עיכוב הליכים לערוץ 10,
 ומינה את עורכי הדין ליפא
 מאיר ואלי זוהר כנאמנים
 לערוץ, שחובותיו מגיעים
 ל-470 מיליון שקלים. החברה
 אמורה להגיש בקרוב
 תוכנית הבראה.

צעירים היה ממי ללמוד, ההפרדה בין "עיתונאי"
 ל"כתב" היתה ברורה ולעיתונאים ב"כלבו" היה כמה
 להתגאות: למשל, סיפור המרגל יוסף עמית שנחשף
 בעיתון, או פרשת "פלוגת השטן" של גולני, או הסיפור
 המלא מאחורי הטיפת מרדכי וענונו.

"אלו שלוש דוגמאות לסיפורים שזכו לראות אור
 בזכות הריצות ולהט שרק מקומון יכול היה לאפשר",
 אומר אלון. "השנתיים שבהן עברתי ב'כלבו' משולות
 בעיני לעשר שנים בכל מקום אחר. האינטנסיביות,
 ניתוח כל כתבה והעבודה הצמודה עם העורך היו
 שיעור מאלף. אקט החונכות, למשל, שהצמיד כתב צעיר
 לעיתונאי בוגר ומנוסה, העיד על כך שהמקום כיבד את
 עצמו. איי אפשר היה להגיע לעיתונות הארצית מבלי
 לעשות קילומטראז' ממשי במקומונים. זה היה תנאי
 קבלה הכרחי".

"כלבו" ו"כל העיר" היו שותפים גם לתפיסת עולם
 עיתונאית, שלפיה "עיתונות" פירושה השיפת שחי-
 תויות, טיפול בעולות ובמנהל ציבורי לא תקין. גם אם
 תפיסת עולם זו לא תמיד יושמה, היא תמיד ניצבה כמי-
 טרה. בשני המקומונים הועסקו תחקירנים וכתבי מגזין
 במשרה מלאה, מהם רבים המהווים את שדרת העיתונות
 הארצית כיום. ב"כל העיר", למשל, עבדו יגאל מוסקו,
 יאיר שלג, שוש מולא וגירי וייץ; וב"כלבו" רונן ברגמן,
 רונה רענן שפריד, לאה מטרסו ודוד רטנר.

אנקדוטה קטנה: בשנות התשעים, כשבמדור
 הרכילות (!) של "כלבו" פורסם אייטם הינני על חגיגת
 הולדת בתו של "מלך הרמזורים החיפאי", מצאה כתבת
 ותיקה את דרכה החוצה משורות העיתון. איזכורו של
 אדם העומד בראש גוף מסחרי קומם את עורכיה, ולא
 עזרו קבילותיה או השאלה "איזו טובת הנאה יכולה
 לצמוח לי מזה - שהוא יציב לי רמזור בסלון?".

הרשת הפרטית

בלי להתעלם מהשליחות העיתונאית, המוטיבציה
 העיקרית מאחורי המקומונים הרשתיים היתה כלכלית
 מובהקת - רחיפת יד לכיסם המצומק באופן יחסי של
 חנוונים, סוכני ביטוח, מוסכניקים, מסעדרים וכיוצא
 בזה מפרסמים קטנים ובינוניים, שמחירה של מודעה
 בעיתון ארצי היה גדול עליהם, והחשיפה הארצית -
 מיותרת. לכן, אם רוצים להצביע על הגורם שהביא
 לשינוי שחל במקומונים בשנים האחרונות - הרי
 שהמיתון שגררה אינתיפאדת אלאקצה הוא מקום טוב
 להתחיל ממנו: מיתון שפגע בעיקר בקהל היעד של
 מחלקות המודעות במקומונים. בעוד שחברות גדולות

גיא ורדיחון, סגן עורך "כלבו":

כיום בהחלט
 מרגישים את ההבדל
 בנטל הכלכלי,
 שמתבטא במספר
 עמודים, כתבים
 ותקציבים מצומצמים

המשיכו - מיתון או לא מיתון - לפרסם, בעלי עסקים
 קטנים התמקדו בלשרוד. העיתונים הרוויחו פחות
 והמנהלים נקראו לאזן את העלויות. התוצאה היתה פחות
 תחקירים וסקופים שעלותם גבוהה, התמקדות ב"לייף
 סטייל" וחיוק הממד הרכילותי-יצעוני. התאוששות
 המשק לא הביאה איתה התאוששות של המקומונים.
 "קודם כל כי יש פחות מודעות ולכן גם פחות כסף",
 אומר יניר אלפיה, עורך "כלבו" במשך עשור וכיום
 עורך "דיעות המפרץ" ו"דיעות הצפון" של רשת
 "דיעות תקשורת". "הטלוויזיה והרדיו המסחריים לקחו
 נתח גדל והולך מהפרסום הסינדיקטיבי וצמצמו את
 היקף המודעות הארציות במקומונים. במקביל צמחה
 לה תעשייה ענפה של חינוונים פרטיים בערים, עם
 עלות יצור נמוכה מאוד, בלי כתבים ועורכים - חלקם
 עסק משפחתי, שבו הבעל, האשה והבת הם המנהלים,
 העורכים, הכתבים, הגרפיקאים, רוכשי המודעות,
 ולפעמים גם המפיצים. החינוונים נגסו בנתח המודעות
 המקומיות ופגעו ברווחיות המקומונים של הרשתות
 הגדולות. החינוונים גם שטטשו לחלוטין את ההפרדה
 בין תוכן מסחרי לתוכן מערכתי ויצרו סטנדרטים
 בעייתיים מאוד במקצוע העיתונות".

באופן גס ניתן לחלק את התקשורת המקומית לשתי
 קבוצות: התקשורת הרשתית, הממוסדת והוותיקה
 המתבססת על שלוש הרשתות - "זמן מעריב",

קריאה לסדר

"הטוקבקים בישראל הפכו להיות כמו מזג האוויר, כולם מדברים עליהם
 ואף אחד לא עושה שום דבר" (אורי ברויך קורא לאתרי האינטרנט
 לקחת אחריות על הנעשה בשולי דפיהם. nrg, 3 בנובמבר 2006)

"יריעות תקשורת" ו"שוקן", ובצדה עיתונות מקומית פרטית, דלת תקציב עוד יותר. אם פעם ההבדל בין המקומונים הפרטיים – לרוב לוחות מודעות מורחבים – לבין המקומונים הרשתיים היה ברור, הרי שבשנים האחרונות, גם בשלוש הערים הגדולות, הפער הולך ומצטמצם.

"כיום בהחלט מרגישים את ההבדל בנטל הכלכלי שמתבטא במספר עמודים, כתבים ותקציבים מצומצמים", אומר סגן עורך "כלבו", גיא ורדימון. "כעורך ספורט, לפני עשור, היה לי תקציב עצמאי למדור, ויכולתי לעשות בו מה שרציתי, לרבות הזמנת כתבות וציילומים מחו"ל, שלעתיים עלו מאות דולרים. דוגמה אחת שזכורה לי היטב הייתה כשהחלטנו אנוכי, ועורכי מדורי הספורט ב'העיר', 'כל העיר' ו'צומת השרון' לשלוח כתב מטעמנו למשחקי נבחרת ישראל בחו"ל. גייסנו את רוב העיתונאים ברשת והרמנו תקציב עצמאי משלנו, מבלי שזה פגע בתקציב הכולל של העיתון. זה דבר שהיום אנחנו יכולים לחלום עליו". אלא שוורדימון מתעקש לשמור על אופטימיות: "למרות שהרווחה הכלכלית אינה כפי שהייתה בעבר ולא מאפשרת החזקת מערכת גדולה של כתבים", הוא אומר, "אנחנו עדיין משתדלים לעשות את העיתונות הטובה ביותר והנכונה ביותר".

המקומיות נעלמה

למרות הפגיעה הניכרת בהכנסותיהם, וכדי לא לפגוע בנתוני החשיפה, המשיכו המו"לים בהדפסת אותו מספר גלינות שעליו התחייבו בפני המפרסמים. כדי לעמוד בכך נדרשו קיצוצים משמעותיים בתקציבי המערכות וצורך גובר בהגדלת שטחי המודעות על חשבון עמודי המערכת. "המספרים מדברים בעד עצמם", אומר בר-מוחא. "אם פעם 'כלבו' היה 40 אחוז מודעות פרסום ו־60 אחוזי מערכת, היום זה הפוך". ואכן, בגיליון "כלבו" מה־21 בדצמבר, 72 עמודים מ־112 עמודי העיתון הם עמודי מודעות, כ־64 אחוז. "במקומונים לא היו ממש שומנים, אז החלו לקצץ בבשר החי", אומרת עורכת לשעבר ברשת שוקן. "המ" שוואה פשוטה: יותר כסף שווה עיתון טוב יותר, כתבים טובים יותר ותחקירי עומק. לצערי, היות שכסף הוא מה שמשחק פה, כל אלה מתבטלים נוכח אחוזי המודעות שהכפילו את עצמם. אי־אפשר לעשות עיתון בתקציב חודשי הנע סביב 130 אלף שקל, וכששכרו של כתב נמוך ממה שהיה לפני עשור".

אחד מעורכי המקומונים בחיפה:

היום המקומונים מחזיקים כוח עבודה זול, התחלופה מאוד גבוהה וממוצע הגיל הניסיון הולך ויורד

לרשת "העיר". מהלך ה"מיתוג" לווה בקמפיין יקר שהדגיש את ה"מקומיות" של כל מקומון והצהיר: "המטרה העיקרית של עיתוני הרשת החדשים היא לשמש כמדיה מקומית... באמצעות חיזוק הקשר בין הקוראים לסביבת מגוריהם".

בפועל הושת קיצוץ רוחבי נוסף ומערכות המקומונים קטנו עוד יותר. כדי למלא בתוכן את העמודים שבין המודעות, הוגברה מאוד התלות בכתבות שנרקחו בתל־אביב. מה שנקרא "סינדיקציה". לרשות העורכים במקומונים הגדולים ברשת עומד תקציב לשתי כתבות בשבוע במקרה הטוב, לעמודי חדשות מצומצמים ולספורט. העורכים מתוסכלים והכתבים טוענים כי הם נפגעים מן המיתוג בשל מחסור בעמודי החדשות, צמצום התכנים ויכולת מוגבלת לעבודה עם מקורות נאמנים. כך למשל, בגיליון "כלבו" מה־21 בדצמבר, כמעט שלישי מהתוכן המערכתי נשאב בסינדיקציה.

ידידותי לסביבה

ההליך מעין זה עבר גם על "כלבו". אם בעבר התרוצצו במערכת תחקירים נשכניים שהופיעו דרך קבע בעמוד השער של העיתון, הרי שהיום נושאי חדשות נעלמו כליל מן השער, ועצמאות המערכת מול המחלקה המסחרית הלכה והתפוגגה. בשל הקיצוץ הדרמטי בתקציבים, פינו חברי המערכת המנוסים את מקומם לטובת כתבים צעירים ותפיסת עולם פחות ביקורתית ונשכנית. אם נחזור לאותו גיליון מה־21 בדצמבר, נגלה כי כשישית מהתוכן המערכתי בעיתון מוקדש לחדשות מקומיות, רבע לספורט, וכל השאר – רוב הגיליון – לנושאי בידור, צרכנות ורכילות. אבל לא כולם מסכימים לניחותה זוהי. בעיני הכופרים בתזה הזו, לא מדובר באילוצים אלא בסוג אחר של עיתון נותן. "השינוי שעובר 'כלבו' היום לא קשור לתהליכים הללו", טוען יניר אלפיה. "מדובר בקונספציה שונה לחלוטין מזה שלפני עשר שנים. העיתון ידידותי יותר, נושך פחות, רע פחות. מין עיתון לייף־סטייל מקומי, עם דגש על תרבות, צרכנות, בילויים וכמובן ספורט מקומי. נדמה לי שהרעב לחשוף שחיתויות, להיכנס בממסד ולהפוך עולמות ירד עם השנים. זו תפיסה מערכתית אחרת שצריך לכבד ולהתבונן בה היטב. מי צודק? אני לא יודע".

כך, מרבית כתבי החדשות שולחים ידם בכתבת כתבות מגזין, התחקירנים נעלמו ברובם, מזכירות המערכת מוצאות את עצמן מראיינות עובדי אורח וכתבים נשלחים לשטח עם מצלמות כיס, כדי לחסוך עלות של צלם.

מאז תקופת זוהר שלו, אומרים יודעי דבר, היו שבעה קיצוצים גורפים במערכת "כלבו". הערכות מדברות על קיצוץ של התקציב ביותר מחצי בשנים האחרונות.

"מה שקורה זה דבר נורא פשוט", אומר אחד מעורכי המקומונים בחיפה. "בגלל שיקולים כספיים גרידא, המקומונים, בדיוק כמו העיתונות הארצית, נאלצים להתפשר. אם בעבר החוקנו מחלקת חדשות מפוארת, מגזין מפואר, מדור ספורט שנהנה מתקציב משלו, מדור תרבות וצרכנות, היום הדברים האלה נעלמו. בכל אחד מאותם מדורים עבדו אנשים ותיקים במשך תקופה ארוכה, אנשים שהכירו את תחומי הכיסוי שלהם, שהתמקצעו בהם. היום המקומונים מחזיקים כוח עבודה זול, התחלופה מאוד גבוהה וממוצע הגיל הולך ויורד כך שגם הניסיון הולך ויורד".

התפתחות אחרת היא העלמותה של ה"מקומיות" מהמקומונים. כך, למשל, לאחרונה עברה רשת שוקן שינוי מקיף, ובמהלכו אף שינתה את שמה

כרמית ספיר־ויץ היא כתבת ועורכת עצמאית

חסה קריטית

"התערבות התקשורת פוגעת באופן חריג־משמעי בהליך השיפוטי... יש הרגשה שמשפטם של הנשיא והמשפט של רמון נפרסים על גבי העיתון... שופט צריך להיות אדם־על כדי לנתק עצמו מכל מה ששמע או ראה, ולנהל משפט כמו שצריך. שופטים מושפעים גם בתת־הכרה... מקצת מן התקשורת, לדוגמה, כבר זיכתה את השר רמון, ושופט צריך להיות עשוי מברזל כדי להתעלם מכל מה ששמע סביבו... אחד כותב על זה, ואז עוד אחד כותב על זה, ועוד אחד, וזה מגיע למסה קריטית. כל ההתערבות הזו עלולה להשפיע על שופטים ועל עדים שעשויים לפחד" (השופט בדימוס מישראל חשין מתייחס לפרשיות קצב ורמון. Ynet, אוקטובר 2006)

יוני 2003. "הצופה" נמכר.
היומון הדתי-לאומי "הצופה" נמכר בידי תנועת "הפועל המזרחי" לאיש העסקים שלמה בן-צבי ולאיש העסקים האמריקאי רון לאודר, שיחזיקו 80% ממניות העיתון.

יוני 2003. "פלייבוי" חוזר.
ערוץ "פלייבוי", ששידוריו הופסקו ביולי 2001 בעקבות חוק שהתקבל בכנסת ואסר שידורי פורנוגרפיים, מחדש את שידוריו בלוויין ובכבלים, על-פי החלטת המועצה לשידורי כבלים ולוויין.

יוני 2003. רדיו "אישמט" עולה לאוויר. תחנת הרדיו האזורית-מסחרית בשפה הערבית רדיו "אישמט" מתחילה בשידוריה, שלוש שנים לאחר שהתחנה הקודמת, "רדיו 2000", הפסיקה את שידוריה.

צחוק בצד

"העיתונאים טעו וטועים בי כל הזמן... רוב הציבור אינו דוגל בערכים שיש לקהיליית העיתונאים... אני קורא את הפרסומים עלי ומגחך. אי-אפשר להתייחס ברצינות למה שמתפרסם אצלנו... העיתון 'ידיעות אחרונות' אינו הוצה את סף ביתי" (בנימין נתניהו בראיון ל"ספר השנה של העיתונאים". בהמשך הראיון חולק נתניהו שבחים ל"יומן הבוקר" של קולי-ישראל. 17 במרץ 1998)

ככל שרמת הרעש
הפרסומי עולה – קטן
הקשב של הצרכנים.
לכן נערך עולם הפרסום
להשתלטות על התוכן
התקשורתי עצמו

סיפוח דוהר

רוני שני

ענק, עמדו לרשות המפרסמים צינורות ספורים להציג בהם את מרכולתם: ערוץ 2 הצעיר, עיתונים, מגזינים ושלטי חוצות לגמרי דריממדיים.

כיום נראה שגם הפרסומאים עצמם לא יודעים לבחור משפע האפשרויות, ותעשיית הפרסום מחפשת את דרכה: לא עוד התלבטות בין מודעות עמוד במוספי סוף-השבוע או קמפיין בערוץ 2. הבחירה עכשיו היא בין פרסום במנועי חיפוש, פרסום ממוקד באתרי נישא, קמפיין באנרים באתרים הגדולים, דיוור ישיר, פרסום גרילה, פה-לאוון, תוכן שיווקי (המונח המכובס לפרסום סמוי), אירועי קד"מ, יח"צ, PPC, PPD, CTR, CPM ושאר ראשי תיבות ליורעי ח"ן. אפילו לפרסום החוצות היתה עדנה והוא נהנה ב-2006 מעליה של 5% בנתח תקציבי הפרסום המופנים אליו, וגרף הכנסות של 42 מיליון דולר.

אלא שככל שגדלה רמת הרעש – כך קטן הקשב,

פרסומות. אנחנו שונאים אותן, אבל לא מסוגלים להינתק מהן: הן ממלאות את כל איברי החישה שלנו ללא הרף; אחרי הכל, גם אם אין לך טלוויזיה, רדיו, מחשב, סלולרי ומנוי לעיתון, בכל זאת תיאלץ לצאת בשלב כלשהו מן הבית, רק כדי לגלות את יהודה לוי, חמוש במבט מפתה, פרוש על הבניין שמול ביתך. אולי צודקים המפרסמים ושליחיהם באומרם כי תרבות הצריכה וקידוש המתגים היו פה תמיד. ההבדל הוא שכיום הכלים העומדים לרשות אנשי תעשיית הפרסום מתוחכמים ומגוונים מאי פעם, ולפיכך מאפשרים להם לפלוש אל התודעה ביתר קלות.

לפני תריסר שנים, כשהאינטרנט עוד היתה "אינטרנט", מסכי ה-LCD היו מצרך נדיר שלא גרם לתאונות דרכים ובניינים משופצים עטו פיגומים במקום פרסומות

איור: אפרת בלוססקי

תוכנה המיועדות לליקוט מידע, שאתרים רבים שותלים במחשבי הגולשים; מערכות סטטיסטיקה העוקבות אחרי הרגלי גלישה בפירוט מפלצתי; יכולות איכון מדויקות להחריד באמצעות הסלולר וכרטיסי הפלסטיק למיניהם) ואמצעי תקשורת אישיים מאין כמותם (מהמחשב האישי, דרך מכשיר הסלולר ועד ערוץ ה-VOD), לארק חברות הטלפוניה

נדרשים להמציא ולחדש ללא הרף.

את קפיצת המדרגה הבולטת בין הפרסום של אז לזה של היום מרגים האינטרנט – יחד עם אמצעי התקשורת האלקטרוניים של המאה ה-21: היכולת לקבל פילוח מדויק עד אימה של צרכני הפרסום. הודות לטכנולוגיות מתוחכמות ("קוקיז", פיסות

ועל הפרסומאים לעבוד הרבה יותר קשה כדי לתפוס את תשומת לבנו. היום יש מיתוג ויש מיצוב, וכל קמפיין פרסומי, חובבני ככל שיהיה, נדרש לעמוד ביעדים ולהגשים מטרות כמו הנעה לפעולה, סיפוק צרכים רגשיים ונפשיים, יצירת הזדהות ועניין וזכירות. ומאחר שכלל שיענו את תודעתנו כך היא תרבה ותפרוק, גם הפרסומאים, כמו פרעה בשעתו,

איפה החשטרה?

"לא נוכל לסיים משפט זה בלי התייחסות לתקשורת. לטעמנו, בתיק זה נחצו כל הקווים האדומים [...] תחושתנו היתה שנעשים נסיונות, לעתים על-ידי מסרים מוסווים, לעתים בכוחות, להטות משפט [...] התופעות החמורות שנתגלו במהלך ניהול משפט זה אינן יכולות להישאר ללא מענה. ראוי שהאחראים על מערכת אכיפת החוק ייתנו דעתם לאותן תופעות פסולות וינקטו בצעדים הנדרשים" (מתוך פסקהדין בעניין חיים רמון. ינואר 2007)

חירוף החיחוש

"הרפואה לא עובדת בקצב של התקשורת במאה העשרים ואחת" (מנכ"ל הרסה, פרופ' שלמה מורד-יוסף, על סיקור אשפויו השני של אריאל שרון, מצוטט בעלון בית-החולים. מרץ 2006)

אוקטובר 2003. מהיר הגול. החלו שידורי "שלים וצפה" במשחקים מרכזיים בליגת העל בכדורגל המועברים בכבלים ובלווין. כ-55 אלף צופים שילמו 19.90 שקלים כדי לצפות בשידור חי של שלושה משחקים מרכזיים בליגה.

אוקטובר 2003. הורשעו ראשי ערוץ 7. בכירי תחנת הרדיו הפיראטית ערוץ 7 מורשעים בשידור שלא כחוק וללא רשיון מתוך שטח ישראל. אחד המורשעים, יעקב כ"ץ, מורשע גם בעדות שקר. בעקבות פסק הדין מודיעה התחנה: יופסק השידור ברדיו, אך יימשך באינטרנט.

נובמבר 2003. עתים קורסת. העיתונים "ידיעות אחרונות", "מעריב", "הארץ", "גרזולם פוסט" ו"הצופה" מחליטים לסגור את סוכנות הידיעות הישראלית עתים, הפועלת בבעלותם מאז שנת 1950. איש העסקים צבי גנות רכש מהעיתונים את הסוכנות במטרה להמשיך ולהפעילה, אך בשנת 2006 היא נסגרה סופית.

והאינטרנט יודעות בדיוק מה אתם עושים בזמנכם הפנוי – גם בעלי האתרים, ובעיקר מחלקת המכירות שלהם, מנתחים כל תזוזה של האישון שלכם. מבחינת שוק הפרסום, המפסדה הגדולה היא, כמובן, העיתונות המודפסת. על אותו משקל, המנצחת שעתידה להיות גדולה – היא רשת האינטרנט. אחוזי החשיפה לעיתונים נמצאים בירידה מתמדת מאז שנות התשעים. ב-2006, לראשונה מזה עשרים שנה, חלה ירידה בחלקה של העיתונות בעוגת הפרסום. כבר היום כובש האינטרנט נתח ניכר מאחד מאפיקי ההכנסה המרכזיים ביותר ברפס – מודעות המלים. מי מכם שחפץ לאחרונה דירה, מכונית או עבודה, יודע בדיוק מדוע מורטים מנהלי הלוחות המודפסים את שערותיהם.

העיתונים המודפסים לא מפנים את הבמה בשקט מכובד. "עיתון אינו רק עסק כלכלי. שימת דגש על המפרסם כלקוח, במקום על הקורא כלקוח, מובילה לעיתונות העוסקת בעיקר ביחסי ציבור. זה הרבה יותר משתלם", כתבה ב-1993 העיתונאית אורית שוחט, בהתייחסה לאחר המודעות שהטיל קונצ'רן "כלל" על "מעריב", וכאילו חזתה את העתיד.

נדמה כי ראשי עיתון "הארץ" חצו לפני חודשים אחדים את הגבול שסימנה שוחט, כשהחלו להשתמש במחציתו של עמוד השער של העיתון למודעת פרסומת. הם אינם היחידים. כמעט בכל סוף שבוע (ולעיתים גם בסתם יום של חול) ניתן לראות עיתונים שמוכנים להקדיש את שטחי המערכת היוקרתיים ביותר לטובת מודעות. ריבועי פרסומות שמופיעים מעל לוגו העיתון, עמודי מודעות שעוטפים את העמוד הראשי או פרסומות עצמיות הבאות במקום הכותרות הראשיות כבר הפכו מזמן למחזה נפוץ. הביזור בשוק התקשורת, התחרות המתגברת בשוק שנעשה יותר ויותר צפוף, המודל של אתרי האינטרנט ושל עיתוני החינם הנסמכים באופן בלעדי על הכנסות מפרסומות – החלישו את כוחה של העיתונות ואת יכולתה לשמור על אמינות ועצמאות. על אף שלעת עתה המצב בישראל שונה מאשר בשאר מדינות העולם, ומרבית תקציבי הפרסום עודם מופנים לעיתונות המודפסת (46.4%, עלי-פי אומדן של איגוד המפרסמים ו"יפעת בקרת

פרסום"), מדובר בספינה רעועה שאיש אינו יודע כמה זמן תחזיק מעמד באוקיינוס התקשורת התחרותית. כך שעיתון שהפך להיות שופר של המפרסמים במקום לשמש סוג של שירות לציבור לא יכול לשמור על יושרה לאורך זמן. אין מי שיעמוד בפרץ היח"צנים, מקדמי המכירות ובעלי האינטרס, בוודאי לא העורכים הזוטרים והכתבים שחוששים להישאר במקצוע אחרי גיל שלושים. "כשאתה צריך להתאמץ כדי למשוך מפרסמים שיש להם ערוצי פרסומת חלופיים, אתה בהכרח נעשה יותר גמיש, ותרן וקשוב לרצונותיהם", מודה עיתונאי שהפך ליח"צן.

הסיפוח הזוחל של המודעות לא מגביל את עצמו לשטחים המיועדים לכך ומנסה לנכס לעצמו גם את התוכן עצמו, זה שלכאורה הפרסומות אמורות רק לממן. מסקר שערכו "דה מרקר" ואיגוד המפרסמים בינואר השנה, עולה כי שיעור ניכר (38%) מתקציבי הפרסום של החברות המרכזיות כמשק יפנה ליחסי ציבור ולפרסום סמוי. אישוס לתחזיות אלה ניתן למצוא גם בנתוני הפרסום של איגוד המפרסמים ו"יפעת בקרת פרסום" לשנת 2005, שעל-פיהם ההוצאה לתוכן שיווקי בשנת 2005 הגיעה לכדי 35 מיליון דולר בערוצי הטלוויזיה. "התוכן השיווקי נמצא גם בשידורי הרדיו האזורי ואינו פוסח על האינטרנט", אמרה מנכ"ל האיגוד, תלמה בירו, בראיון ל-nrg, "ואנו צופים כי מגמה זו תלך ותתחזק ב-2006". דוגמאות לא חסרות:

המיתוג המחלט שביצעה "סלקום" לתוכנית "כוכב נולד"; סדרת הריאליטי "היאכטה", שמומנה כולה על-ידי "בזק בינלאומי" ונועדה לקדם את השימוש בשירותי האינטרנט שלה; תוכנית יום העצמאות של יהורם גאון, שקידמה באופן בלתי סמוי בעליל את "אל על"; תוכניות בריאות ולייף-סטייל שמשדרות אייטמים במימון חברות תרופות וקופות-חולים; כל אלו הן רק הקצה החשוף של הקרחון.

הפרסום הסמוי לא מסתפק בנסיגות השתלטות על יצרני התוכן (כלומר, העיתונאים), הוא מנסה לגייס גם את הצרכנים, לא רק כלקוחות, אלא כלוחות מודעות אנושיים. הפנייה לפלטפורמות תוכן לא ממוסדות, כמו תגובות או בלוגים, היא חלק מהניסיון ללכוד את תשומת לבנו בלי שנרע שאנו מקדישים אותה למישהו. כמעט

לכל טיים יש זמן

"אני באמת לא יודע אם בעוד חמש שנים נדפיס את ה'טיימס', ואתה יודע מה? גם לא אכפת לי" (ארתור סולצברגר, הבעלים, היר"ד והמו"ל של העיתון "ניוירוק טיימס", בראיון ל"דה מרקר". 6 בפברואר 2007)

יש חברות

המתמחות בשיווק מקוון
סמוי: טוקבקים שתולים,
בלוגים מטעם, טרולים
שמציפים פורומים ואפילו
פרופילים פיקטיביים
ברשתות חברתיות
מובילות

כל משרדי הפרסום הגדולים מפעילים כיום מחלקות אינטראקטיב, שאחראיות על באנרים וקמפיילים מקוריים "לגיטימיים". מן הצד השני, בשנה האחרונה קמו חברות המתמחות בשיווק מקוון סמוי, כזה המתבצע כשאיש הפרסום מתחזה לגולש מן השורה שהתרגש עד דמעות ממוצר כלשהו וחש צורך בלתי נשלט לשפת את גולשי כל העולם בפלא. טוקבקים שתולים, בלוגים מטעם, טרולים שמציפים פורומים ואפילו פרופילים פיקטיביים ברשתות חברתיות מובילות; כל האמצעים הללו, שמכונים לעתים "פרסום גרילה", כבר מזמן אינם עילה למבוכה. נדמה שככל שגדלה הביקורת כלפי ענף הפרסום, כך גובר הרצון של ראשי למתוח את החבל.

לא רק שוק הפרסום השתנה, גם המפרסמים. נראה שכיום הרבה יותר קשה להיות פרסומאי. "גיליתי את סגנון הכתיבה המרתק והמפריך ביותר... אני מתכוון לפרסומות. קל הרבה יותר לכתוב עשר סונטות סבירות, שישביעו את רצונו של מבקר עצל, מאשר לחבר פרסומת אחת, שתשכנע המונים חסרי ביקורת לרכוש מוצר". דומה שמרבית אנשי המקצוע יאמצו בשתי ידיים את האמרה הזו, המיוחסת לסופר המדע הבדיוני אלדוס האקסלי, ויצילו אותה כסניגוריה בפני הלקוחות הכפולים שלהם – הצרכנים והמפרסמים. ממש כמו הציבור, גם המפרסמים התבגרו והחלו לשאול שאלות ולהביע מעורבות הולכת וגדלה בתהליכי העבודה של הפרסומאים. גם היכולות הטכנולוגיות לניטור ההשפעה של קמפיין פרסומי הביאו לררישות גבוהות מצד המפרסמים.

חזית אחרת שנפתחה מול הפרסומאים היא עמלות היתר שגובים משרדי הפרסום הגדולים, שהרשות השנייה מאיימת לשים להן קץ. בחודש נובמבר האחרון הגיש דרור שטרומ, לשעבר הממונה על ההגבלים העסקיים, את הדו"ח שחיבר לרשות, ועליפו זכייניות הטלוויזיה יחויבו לרווח מה גובה העמלות שהן משלמות למשרדי הפרסום. באמצע השנה הבאה תקבע מועצת הרשות רף מקסימלי לעמלות המשולמות. על אף שאין נתונים רשמיים המקובלים על כל הצדדים על הסכומים שגובים המשרדים מלקוחותיהם (שחלקם זוכים לעתים בהחזר חלקי), מדובר בסכום ניכר שהפרסומאים אינם ששים לוותר עליו, בוודאי לא בלי מאבק. לדברי שטרומ, ב-12 השנים האחרונות זינקו עמלות היתר מ-15% ל-28%; באינטרנט, העיד אילן ישועה, מנכ"ל "וואלה", מדובר בסכומים גבוהים אף יותר, שמגיעים לעתים ל-50 אחוזים. אך הפרסומאים חולקים על הנתונים. אילן שילוח, מנכ"ל "מקאן אריקסון", שדיבר בכנס ראש-פינה 2006, כינה את הסכומים שבהם נקב שטרומ "אגדה עממית". גם הוא וגם עמיתיו, ביניהם אייל חומסקי, טוענים בתוקף כי עמלות היתר עומדות כיום על 15-20 אחוזים לכל היותר. לדבריהם, הדו"ח

היזכרו בהמצותיה של ועדת כשר, שסייעה למועצת הרשות השנייה לאמץ בחום את הפרסום הסמוי, או בהצעת החוק של ח"כ יורם מרציאנו שמבקש לשנות את החוק המגביל את שלטי החוצות כך שיתיר הצבת שלטי חוצות בדרכים ביצעירוניות.

הידלדלות כוחה של התקשורת, התחרות העזה בתחום, המעבר לחוויים אישיים והעדר האיגודים המקצועיים, כמו גם שתיקתה של מועצת העיתונות, הפכו את עבודתם של אנשי היח"צ והקד"מ (יח"צנות וקידום מכירות) לקלה מתמיד. העיתוננים, בניסיון נוהל לעצור את הצטמקות מצבת הקוראים, תולים את תקוותיהם במודל עסקי המבוסס באופן כמעט מוחלט על הכנסות מפרסום. ההשלכות האתיות של התלות הזו לא מאחרות לבוא: עיתונאים שתפקידם לבצע קופי-פיסט להודעות לעיתונות, עורכים המאשרים כתבות יומות עליידי יח"צנים, אנשי תקשורת שמשמשים כ"פרונטורים" בפרסומות

כולו הוא התערבות רגולטורית מיותרת, שנועדה לפטור את המועצה מהתמודדות עם בעלי ההון שעומדים בראש "רשת", "קשת" וערוץ 10 מהצד האחד, והששן של הזכייניות להתמודד באופן ישיר עם המפרסמים הגדולים מהצד השני.

על הלקוחות שנעשו תובעניים יותר יש להוסיף גם את השחיקה במעמד. אם בעבר פרסומאי היה מקצוע נחשק, שנהנה מסקס אפיל נוסף יצירתיות ונחשב לזוהר ומכניס, הרי שהיום חל פחות לא רק במעמדם של פועלי הפרסום מדרג הביניים ומטה, אלא גם בכוח המשיכה של הענף כולו. "הרבה אנשים

העמלות שמשלמות זכייניות הטלוויזיה לחברות הפרסום זינקו

ב-12 השנים האחרונות **ח"כ 15% ל-28%** (דו"ח של דרור

שטרומ, לשעבר הממונה על ההגבלים); **38%** מתקציבי

הפרסום של החברות המרכזיות במשק, הופנה בשנה החולפת

ליחסי-ציבור ולפרסום סמוי (סקר שערכו "דה מרקר" ואיגוד

המפרסמים); עלייה של **5%** נרשמה ב-2006 בתקציבים

המופנים לפרסום חוצות והוא גרף הכנסות של **42** מיליון דולר

(ובמקרה של גדי סוקניק, אפילו בלי תקופת צינור), העלאת פרסומות שנפסלו לשידור בטלוויזיה בתארי אינטרנט, קידום תוכניות של זכייני או גוף משרד באמצעות מהדורות החדשות, ערוצים שלמים של תוכן שיווקי ממומן בפורטלים הגדולים ועוד.

כתעשייה שמבחינות רבות ארוגה בנימיה של התקשורת, נדמה שמה שהיה נכון בראשית דרכה של העיתונות – אז רווחה התפיסה שפרסומות הן רע הכרחי וניתן להתקיים רק ממנויים – הפך היום ללא יותר מאנקדוטה היסטורית. תעשיית הפרסום, בהיותה אחת מאבני היסוד של הכלכלה העולמית, מהווה כיום מקור הכנסה עיקרי (ולעתים אף יחיד) של כלל אמצעי התקשורת – החל מרדיו, עבור בטלוויזיה ועיתונות וכלה באינטרנט. ואולי, כמו שסבור אחד מוותיקי הענף בארץ, פרסום הוא אכן מרכיב הכרחי בלתי נפרד מהתקשורת במובנה הבסיסי – העברת מסרים בין אדם לחברו; או במונחים קרובים יותר ללבו: "בין צרכנים ליצרנים".

מהצד של הפרסומאי עברו לצד המפרסם. הם לקחו תקציבאית נחמדה ומינו אותה למנהלת פרסום. התזווה היא מאיתנו לצד השני. מי רוצה לחזור לקריעת התחת של נותן שירות? "תהא אודי פירין בראיון שהעניק ל"גלובס" ביוני 2007. מענף צעיר ובוטע הפך הפרסום לעסק אפור ומורכב, כזה המחייב עבודה תהליכית ומסודרת שמקנה חשיבות גדולה יותר למה שמכונה באנגלית Number Crunchers – הממונים על הכספים, המנהלה והקשר עם הלקוחות – על פני קופירייטרים, ארט-דירקטורים ודומיהם במחלקות הקריאייטיב. כך מפנה המרכיב הקלאסי של פרסומות – רעיון יצירתי – את מקומו לטובת שיווק עצמי לטווח קצר.

האם יש מי שמגן על הציבור מהשטף הפרסומי והגניסונות, הישירים והסמויים, ללכוד את תודעתו? נראה כי המחוקקים והרשויות מעדיפים להתייחס אל האזרח כאל לקוח שאמור לשרוד בעולם בכוחות עצמו.

נובמבר 2003. עורך

"פוליטיקה" מודח.

המפיק אהרן גולדפינגר מודח מעריכת התוכנית "פוליטיקה" בערוץ 1 בשל חילוקי דעות עם ההנהלה. מאוחר יותר פורש מהערוץ גם מגיש התוכנית דן מרגלית.

ינואר 2004. קנסות

על שיח האטד. "מעריב"

ישלם קנס של 40 אלף שקל ו"ידיעות אחרונות" 5,000 שקל - כן פוסקת ועדת הצנזורה של ועדת העורכים ומערכת הביטחון, לאחר ששני העיתונים הפרו את הנחיות הצנזורה בפרסום פרטים על תוכנית מבצע "שיח האטד" שהוכנה ב-1992 לחיסולו של שליט עיראק סדאם חוסיין.

ינואר 2004. עורך

"הארץ" מתפטר. חנוך

מרמרי, עורך "הארץ", מתפטר מתפקידו לאחר 13 שנה על רקע מחלוקת בינו לבין מו"ל העיתון, עמוס שוקן, על מידת כפיפותו של העיתון הכלכלי "דה מרקר" לעורך הראשי.

פזאי 2004. ערוץ הכנסת

משדר. ערוץ הכנסת החדש,

המופעל על ידי חברת החדשות של ערוץ 2, מתחיל בשידורי הרצה.

געגועיו של קורא מן השורה

עמוס נוי

"שבת בבוקר, יום יפה/ אמא שותה המון קפה/ אבא קורא המון עיתון...", שר פעם אריק איינשטיין את מלותיה של תרצה אתר (למנגינה של יוני רכטר), במה שהיה אז תמונה טיפוסית - משפחתית מאוד וישראלית מאוד.

יכול להיות שזה נגמר. במהלך הלא-כלי-כך-הרבה שנים שעברו מאז, אבא, וגם אמא, קוראים הרבה פחות עיתון, ובוודאי שלא במסגרת אותו הרגל כמעט טקסי שאפיינ אי-אז איזו "שבת בבוקר". וגם ה"קריאה" הזו היא כבר מזמן יותר רפרוף, דפדוף, שיטוט או בהייה. חבילת העיתונים ככרת המשקל שאנחנו רוכשים עדיין (וגם מקבלים - כתחנות דלק, בצמתיים, בתיבות הדואר) כבר אינה ציר מרכזי ברפואי הביולוגי של סופי-השבוע שלנו. נתחים גדולים ממנה אנו מעבירים מיידית אל מכלי המיחזור. יתרת העיתונים מועברים במהלך השבוע לאותו יעד עצמו, כשרק חלק זעיר מתוכם זכה לקריאה של ממש, וחלקים אחרים נקראו למחצה, נסרקו, זכו למבט שטחי, או סתם נפלו קורבן להתעלמות. במשחק הגומלין שבין סיבות לתוצאות, ברור שההסברים הבנאליים הם לא פעם גם אלו המבהירים: מצד אחד, התחרות הגוברת על שעות הפנאי בהחלט גורמת לחתום מטה, למשל, להפוך ממי שהיה קורא מן השורה הראשונה לרפרפן עצל ביציע. אני מציץ בכותרות מזדמנות באינטרנט (ואפילו בטלפון הסלולרי!), בווה לעתים באיזו "כתבה" מקוונת, ומתנזר לחלוטין מחדשות טלוויזיוניות (בהמלצת הרופא). בשבת בבוקר, לצד המון קפה, במקום "המון עיתון" אני צופה בסדרות טלוויזיוניות בדרגות משתנות של עניין. ומצד שני - תחושת מיאוס לא רק מאקטואליה מקומית בכלל, אלא גם מרמתם המידרדרת של העיתונים (והתקשורת בכללה), הפכו אותי מצרכן ערני ופעיל של אקטואליה למשתמש כבד של חומרים אסקפיסטיים, בעיתונות הכתובה ומחוץ לה. כתבות בידור ופנאי ירודות - על נייד ו/או על מסך - ממלאות תפקיד מרכזי בזמן שאני מקדיש למה שקראו פעם, מזמן, בשם עיתונות.

החתום מטה מוצא את עצמו נדחק שלא בטובתו לעמדה ניאו-שמרנית:

"אז איך אתה ישן בלילה, עיתונאי קטן שלי? / איך אתה נרדם? / על מה אתה חולם בלילה, אחרי שפיכת הדם?"/ גם השיר החריף הזה של איינשטיין, שעורר עליו זעם רב, נראה היום כשריד פתטי של תקופה אחרת.

כי לאף אחד לא ממש אכפת. כוחו (גם להרע, אם להאמין לקובלנתו של אריק איינשטיין, או של היינריך בל) של העיתונאי נבע מזהותו, מאיזו אישיות מקצועית נוכחת וברורה שנבנתה לאורך שנים. מספיק לעיין בהמלצות על סרט או הצגה, המצטוות עשרות מבקרים (?) עלומים ומשבחים מעיתונות מקוונת באינטרנט, מבלוגים, או מ"אחד העכברים". אפשר להתווכח אם זה טוב, רע, או מה, אבל התמסמותה של ההיררכיה הוותיקה היא גם גוויעתו של מושג המוניטין (של עיתונים, מורים, עורכים וכותבים). פעם הייתי מחכה לכותבים מסוימים, מתקשר מחו"ל כדי ש"ישמרו לי", ולא ישן בלילה בלי העיתון המבוקש. כי כשיש "עיתונאים קטנים", יש עיתונאים מזהים, ולכן גם עיתונאים גדולים. היום צריכת העיתונות שלי היא כמו במסביבה – עשרות אנשים לא מוכרים חולפים על פני, חלקם ממלמלים לכיווני שברי משפטים ונעלמים לבלי שוב, אחרים נעצרים לשיחה קצרה. אין לי מושג מי הם, מה ולמה הם מנסים לספר לי, ומדוע בכלל הם צריכים לעניין אותי.

אם יש משהו יותר קלישאי-עדי-מביך מנוסטלגיה, זו נוסטלגיה שיש בה מידה מסיימת של אמת. למשל, שפת העיתון היום היא יותר עילגת, יש בה שגיאות כתיב, תחביר וניסוח קשות. חלקן, אם יורשה לי לנחש, הוא בגלל שימוש גובר בתוכנות מילון וכתוב על חשבון עורכים ומתקנים מיומנים. וחלקן, אולי, הוא בהשפעה ישירה והרסנית של עיתונות האינטרנט, זו שכותרותיה כמעט תמיד נקראות כמו בדיחה, ושהרשלנות החובבנית שלה עושה את דרכה מיחסה האוהר והמעורר לתופעה הישראלית של טוקבקיסטים ועד לניסוחיה הנלעגים. במלים אחרות, החתום מטה האומלל מוצא את עצמו נדחק שלא בטובתו לעמדה ניאורשמרנית: כן, פעם היה יותר טוב. עיתונאים אחראים עמלו קשה כדי להביא ידיעות ודעות הראויות לפרסום ולדיון. עורכים השקיעו מחשבה ומאמץ נראים לעין בלתי מזוינת כדי להגיש מוצר איכותי, מקורי, מוקפד יותר, לצרכניהם. הגבול בין בידור, רכילות, ידיעה חדשותית, דעה, פרסום (סמוי וגלוי), קידום אינטרס או מודעה היה חד, ברור ומובהק. נכון, זו היתה עיתונות קונפורמיסטית, צייתנית, ולא ביקורתית בשאלות חברה וביטחון. אבל זו היתה סוג של עיתונות. והעידן שלה, כמו רוב תחביביו של החתום מטה, עבר לבלי שוב.

"כתבו עליו בעיתון הרבה דברים / והוא בכלל לא ידע שהוא כזה", גם את האנכרוניזם הזה שר לפני שנות אלף אריק איינשטיין. וזהו אנכרוניזם מפני שהוא מבטא איזה כעס וחוסר אונים של מי ש"כתבו עליו" ב"עיתון" – אירוע דרמטי, שכימים של עריצות ערוך תקשורת פופולרי אחד היה שווה את הרגש שהושקע בו.

לא עוד. הטשטוש המוחלט בין זכות הציבור לדעת, רצון העיתון להימכר, מסעי צלב ירחמיאליים וגיוסים ציבוריים למען מטרות ממלכתיות חוי-עיתונאיות, לצד אינטרסים גלויים ("צנייים") וסמויים (עסקיים ופוליטיים) של מושאי הכתיבה, הפכו כתבות שלמות לבלילה רותחת, ולעיסה שאינה תמיד ראויה למאכל אדם. אולי, באמת, "כתבו עליו בעיתון הרבה דברים", אבל אפילו אם הוא "לא ידע שהוא כזה", יש סיכוי טוב שהיח"צנים שלו – אלה שהתקשרו לעורך כדי לשאול אם יש מצב, נשמח, שהוא יעזור להם עם הספר/הדיסק/הסרט/הסדרה החדשים – יודעים שהוא צריך להיות "כזה", ושראוי להעמיד פנים שהוא "כזה". או אולי להפך – שאיזה עורך מעניש אותו מפני שהוא התראיין אצל מתחרים, או מישהו רמז לו שאיזה אינטרס עסקי של הבעלים דורש את זה, או שהוא עושה טובה למקור, או שהשד"יודע"מה.

במלים פשוטות, זה אולי לא שהעניינים היו פעם גן עדן והידרדרו לשפל חסר תקדים, כמו שהתפרים המאחים את מעשה המרכבה של יצירת עיתונות הפכו גסים, גלויים, ומכאיבים בעיניים.

עיתונות ופטריוטיזם

"אנחנו קול-ישראל, לא קול-פלסטין" (מנהל קול-ישראל אמנון נדב מנחה כתבים ועורכים ברדיו לא להעניק לגורמים ערביים ביטוי גדול יותר מאשר לגורמים יהודיים, בהקשר לגל האירועים האלימים שהחל סמוך לראש-השנה. 10 באוקטובר 2000).

הגנה מן החוק

"המונח סאטירה איננו עלה תאנה המכסה על כל מבושי הוולגריזם, הפגיעה והירידה לטעם הרע" (סמנכ"לית הרשות השנייה, נאוה בת-צור, בעקבות שידור מערכון על "ביטוח נגד אונס" בתוכניתו של דידי הרדי, 27 ביולי 2003)

צלם אנוש

"כשקשיבלנו את ההודעה, היו לנו התלבטויות אם לעשות הערב תוכנית בידור. וזה מצחיק, יש מין קנה-מידה כזה, שני הרוגים – עושים תוכנית, 15 הרוגים – לא עושים. או קיבלתי הוראה ואני מבצע אותה. למחר תכננו להביא קהל ערבי. פתאום קרה הפיגוע ואמרו לי, אתה הולך להביא קהל ערבי אחרי פיגוע? ואני אומר כן! אתם יודעים למה? כי באף ארץ ערבית לא יעשו תוכנית עם קהל יהודי, וזה הייחוד שלנו! אתם מבינים, בני דורינו? אנחנו שומרים על צלם אנוש!" ("הכל זו עם דוד טופו", ערוץ 2, דצמבר 2005)

איות: בתיה רולסון

כן, פעם היה יותר טוב; פעם היתה עיתונות

יולי 2004. נשלל**רשיון ערוץ החדשות.**

המועצה לשידורי כבלים ולוויין במשרד התקשורת מחליטה לבטל סופית את רשיון השידורים שהוענק בספטמבר 2002 לחברת "חדשות ישראל" להפעלת ערוץ החדשות בטלוויזיה, לאחר שהחברה לא החלה בשידורים.

נובמבר 2004. נחשד**בהדלפה - והודח. מפקד**

אוגדת עזה, תת-אלוף שמואל זכאי, נאלץ להתפטר מתפקידו ולפרוש מצה"ל לאחר שנחשד על ידי הרמטכ"ל ואלוף פיקוד הדרום כמי שהדליף לכתב הצבאי של "הארץ" מידע על חילוקי דעות בין צמרת צה"ל לראש הממשלה, אריאל שרון, על שיטת ההפעלה של צה"ל ברצועת עזה.

דצמבר 2004. 40 אלף**דולר למרואיין. ערוץ 10**

משלם 40 אלף דולר לעזאם עזאם, ששוחרר לאחר שבע שנים בכלא המצרי תמורת ריאיון בלעדי. מנכ"ל הרשות השנייה, מרדכי שקלאר: "חוסר אחריות תקשורתית ושבירת כל הקודים הערכיים והעיתונאיים-אתיים".

דצמבר 2004. שרון**והתשוקה החולנית. ראש**

הממשלה אריאל שרון מאשים את התקשורת ב"תשוקה חולנית לפרסם דברים גם אם אינם נכונים, והדבר יוצר נזק הסברתי עצום בעולם ומציג את צה"ל במצב בלתי נסבל".

מר כמעט ואדון כבר

מתן חודורוב (22) ומוטי בסוק (63) משווים ביצועים בתחום הסיקור הכלכלי

גילי דרובי היי שטיין

כלכלה ב"הארץ", ירושלמי ותיק ובעל רקורד של 28 שנים בעיתונות הכתובה. בסוק גם חבר "בתא הכי זקן בעיתון", כהגדרתו, תא כתבי המאקרו-כלכלה בירושלים. ואני, נציגת "העין השביעית". הרעיון היה פשוט: לברוק את השפעת ההתרחשויות בזירת הסיקור הכלכלי על דפוסי עבודתם של העיתונאים לענייני כלכלה. הרעננות

נפגשנו בירושלים בבוקר יום שישי בין כותלי האבן היפים של המכון הישראלי לדמוקרטיה. שני עיתונאים כלכליים שונים זה מזה כמעט בכל מובן אפשרי. מתן חודורוב, הכתב הכלכלי של גל"צ, צעיר (22) תל-אביבי, אנרגטי ונמרץ, ומוטי בסוק (63), כתב

רעה! רעה! רעה!

"זאת מדינה טובה של אנשים טובים, אין כאן מקום לאנשים כמוך רשעים, רשעים, רשעים... בזכותך ובזכות חבר מרעיך, הרוע, הרפש והזדון המילולי ניצחו... בעיני תישארי רעה לעד" (היח"צן רני רהב תוקף את שלי 'חימוביץ' לאחר שביקרה את שרי אריסון על החלטת בנק הפועלים לפטר 900 עובדים. 19 בינואר 2003)

צילומים: רפי קוז

ישראל, בהחלטות הממשלה והכנסת. היום העיתונות עברה ממאקרו-כלכלה למיקרו-כלכלה. מידיעות שבאות מהממשלה עברו לכלכלה של הצרכן. כתבי מאקרו-כלכלה שישבו בירושלים איבדו חלק מכוחם, וחשיבותם של הכתבים של שוק ההון ושל ההייטק גברה. העיתונות הכלכלית היום קפיטליסטית יותר ונוצר הצורך בכתבים חברתיים. כיוון שהעיתון יודע שהוא מושך לכיוון קפיטליסטי קיצוני, הם עושים הפוך על הפוך. הכניסו את רותי סיני כדי לאזן את הכוחות."

חודרוב שותף להערכה הזאת ומפנה אצבע מאשימה כלפי התקשורת הכלכלית: "התקשורת

מאיתנו. היום בעיתונות הכלכלית יש הרבה יותר פנייה לכיס של כולנו. העיתונות הזו כבר לא מיועדת לקומץ מביני עניין בלבד."

בסוק מדבר על מהפכה בכמה מישורים: "מחצי עמוד כלכלה בעיתון למוסף כלכלי נפרד. אחר-כך בא עיתון כלכלי נפרד. את המהפכה השנייה עשה 'דה מרקר': עם הזמן הפכה החוברת של 'דה מרקר' לישות עצמאית גדולה מאוד. השלב הבא יהיה עיתון שיימכר בנפרד מהעיתון. עיתון כלכלי עם מוסף פוליטי. היום יש היוון חוזר. קהל רוצה לדעת יותר, והעיתונות באה לקראתו. פעם הלחם והחמאה של העיתונות היה מה קורה בירושלים: באוצר, בבנק

וההתלהבות של חודרוב והמקצועיות והניסיון של בסוק הולידו דיאלוג פורה. והנה הפתעה: הם מאמינים באותם ערכים מקצועיים. הפער הבין-דורי בין שני העיתונאים כמעט לא הורגש. השקפותיהם קרובות למדי. כבר בהתחלה שרר קונסנזוס על כך שהעיתונות הכלכלית בישראל עברה מהפכה ב-12 השנים האחרונות. העיסוק בזירה הכלכלית הולך ומתרחב וזוכה לעדנה, ואופי הסיקור השתנה ללא הכר. חודרוב מנסה לעמוד על טיבו: "בעבר הלא רחוק, הסיקור הכלכלי עשה שימוש במונחים מקצועיים מדי, לעומת הניסיון הנוכחי לחבר בין כל מונח כלכלי לבין נקודות בחיי היומיום של כל אחד

כשזה עמוק

"אין ספק ששרון מה'רובי לא לא' הפך לראש הממשלה כן כן" (אודי סגל מאבחן את המהפך האידיאולוגי של אריאל שרון. "אולפן שיש" של ערוץ 2, 20 בנובמבר 2004)

לדחוף בירידה

"הגיע הזמן לומר שהטוקבקים אינם חגיגה גרולה לדמוקרטיה. ברוח עידן הטוקבק אפשר לומר שהטוקבקים מוזמנים לקחת את הטוקבק שלהם ולדחוף אותו בתחת" (רוגל אלפר מציע לכונן "אמנת טוקבקים". "מעריב", 27 באוקטובר 2006)

ינואר 2005. "דה מרקר"
"ב'הארץ". המדור הכלכלי
 היומי של "הארץ" מתבטל
 ומוחלף במוסף יומי,
 במתכונת טבלואיד, בשם
 TheMarker.

ינואר 2005. גל"צ
מפרסמת. מליאת הכנסת
 מאשרת חוק המתיר לתחנה
 הצבאית לשרד שידורי חסות
 ותשדירי שירות.

אפריל 2005. גינת
"ידיעות אחרונות". רפי
 גינת נכנס לתפקידו כעורך
 ראשי של העיתון "ידיעות
 אחרונות".

אפריל 2005. ברסומת
סמויה. המועצה לכבלים
 ולווין מאשרת לערוץ
 המוסיקה ולערוץ "ישראל
 פלוס" ברסומת לשלב "תוכן
 שיווקי" - פרסומת סמויה
 - בשידורים, אך תאסור זאת
 בתוכניות לילדים וענייני
 היום, תחקירים ותעודה.

הכלכלית בישראל מתאפיינת היום בקפיטליסטי בולט. העיתונות הכלכלית הכתובה נשלטת בידי אילי הון - ולכן היא גם מוטה ימינה, מעודדת השקעות, מעודדת שוק חופשי ומטיפה נגד מעורבות הממשלה בכלכלה. מול "דה מרקר" הייתי מצפה שיקום מוסף כלכלי שתהיה לו אמירה אחרת. חסרים היום 'דבר' או 'על המשמר' שמוטי כלי-כך מתגעגע אליהם. מול ההתעסקות הבלתי פוסקת בהפחתות מסים ומשמעת תקציבית' חסר אותו קול שפוי: לא כתב רווחה המשמש עלה תאנה בלבד, אלא עיתון שיעסוק בשכבות החלשות מתוך תפיסת עולם. דווקא בתחום הזה הפלורליזם לא מתקיים".

מהירות מופרזת

למרבה האירוניה, דווקא חודרוב, שעובר בתחנת רדיו צבאית, חש עצמו משוחרר מכבלים יותר מבסוק שמועסק בעיתון פרטי: "אני יכול לציין בסיפוק, שאין עלי מגבלה במרחב ההתבטאות שאני רשאי להשמיע. אצלנו אין 'רוח המפקד'. לי אין מו"ל שמכתיב לי אג'נדה כלכלית ניאורליברלית, סוציאלידמוקרטית או קומוניסטית. באורח פרדוקסלי, דווקא התקשורת הציבורית היא המשוחררת ביותר בעניין הזה. שתי תחנות הרדיו והערוץ הראשון מיטיבים להרהר במדיניות הכלכלית, משום שאינם נשלטים על-ידי המרוויחים הגדולים ממנה. מפקד גלי"צה"ל, יצחק טוניק, קרא לי עם כניסתו לתפקיד ואמר לי: "יש לך החופש לסקר את העיתונות הכלכלית כראות עיניך".

בסוק מצדו מבהיר: "אף אחד לא מתערב בעבודתי. יש לי חופש מלא. 'דה מרקר' ו'גלובס' כותבים לאליטה הכלכלית והם מתאמים את עצמם לאליטה הכלכלית. ב'דה מרקר' יש המון עיתונאים ויש קו של עיתון. כל עיתונאי הוא אטום. המולקולה כולה ענקית ומורכבת מעשרות רבות של עיתונאים ויש לה רוח מפקד עיתונאית".

שינויים חלו גם בהרגלי צריכת התקשורת של הציבור בישראל. "פעם כל הציבור היה קורא עיתונים. היום חלק גדול מהציבור מתעניין בכתורות בלבד", חושב מוטי בסוק. "פעם היו כתורות צנועות וכמעט לא היו תמונות. היום הכותרות ענקיות. העיתונאי יודע מה רוצים ממנו. הוא כותב יותר צהוב. אתה מתאים את עצמך. היום קוראים יותר אינטרנט ולא קוראים עיתונים". התחרות בעיתונות הכלכלית סוחפת את כולם. לדברי חודרוב אתרי האינטרנט נהנים מפריבילגיה מסוימת: "כתב אינטרנט יכול להוריד טקסט לאחר שכבר פורסם - ולכן האחריות

שלו פחותה ביחס לכתב רדיו או כתב עיתון. יש כאן טכנולוגיה חדשה שמאפשרת למחוק מידע לאחר שהעין הציבורית כבר שזפה את הרברים. האינטרנט לוחץ על המדיה האלקטרונית ומשם גם על העיתונות הכתובה". ובסוק מוסיף המחשה: "אתמול היתה פשיטה של אנשי מס הכנסה. צלצלו אלי בתשע בערב בהיסטריה ואמרו לי, 'זה סקסי. תתייחס לזה'. כיוון שזה הופיע באינטרנט, אני חייב להתייחס לזה". כך נפגעת אמינותם של חלק מהדיווחים. או פרשה מכיכה אחרת: שני אתרי אינטרנט כלכליים פרסמו את נאומו של הנגיד סטנלי פיישר בכנס שדרות, אלא שברגע האחרון פיישר לא נשא אותו. לדעת חודרוב, זו הוכחה נוספת לחשיבות הנוכחות של הכתב בזירת האירועים עצמה: "אני נכחתי במקום, בכנס שדרות להברה. היה שם נציג של 'ידיעות אחרונות' וכתב של הערוץ הראשון. מי שהיה בשטח לא פרסם נאום שלא נאם. אם אתה כתב אינטרנט שעובר על מסרים מידיים ולא נוכח בשטח, אתה עלול ליפול כאמינות".

אלא שבשל זמינותם של התשתית הטכנולוגית, אמצעי התקשורת נבחנים לא רק כאמינות אלא במהירות. חודרוב מתאר את רפוס הפעולה: "בשוק הזה התחרות לא נמדרת בחצאי שעות אלא בדקות ובשניות. הצורך הזה עלול לפגוע באמינות. במיוחד כשמדובר בתחום הכלכלי, שמסתובבים בו הרבה שמועות והרבה כסף. בגלל התחרות העזה בשוק האינטרנט, מזודרים להעלות ידיעות בלי לאמת את כל המידע, מה שגורם לטעויות במידע לציבור. אתה חייב לאמת את המידע עם המקורות שלך". בסוק מזכיר טעויות שמקורן בתחרות הגדולה בין אתרי האינטרנט: "למשל, ידיעה שהתפרסמה באחד האתרים הגדולים, שרמי בלינקוב, מנכ"ל משרד הפנים, מועמד לראש אגף תקציבים. אלא שכבר חצי שנה הוא לא מנכ"ל משרד הפנים. ידיעות מסוג זה עולות בגלל התחרות. אלה ידיעות סקסיות, ואם הן יתבררו כנכונות, תיחשב לגאון. לכן כתבים מעבירים ידיעות ספקולטיביות. לפעמים במערכת מתחרה יודעים שמדובר בספקולציות, ומעלים גם הם ידיעה מקבילה, למשל, על מחליפים אפשריים לירון זליכה. אף אחת מהן לא היתה נכונה. גם אני חוטא בזה לפעמים בגלל התחרות. מה שהשתנה ב-12 השנים האחרונות היא האינטנסיביות. פעם היו שלוש מהדורות חדשות ביום. עכשיו יש אתרי אינטרנט שמעלים ידיעות כל דקה, ואני חייב להתייחס אליהן".

מה הסכנה בנוחות שמספקת הטכנולוגיה?
 חודרוב חוזר לעניין הנוכחות בשטח: "אסור

שירה בתנועה

"המצב דומה למכונית שמתחלקת במדרון חלקלק, כאשר הנהגים, במקרה זה אברמאזן והניה, לוחצים על דוושות הבלמים, אבל זה רק מאיץ את ההתחלקות של המכונית. מה שהם צריכים לעשות זה להסכים איך ביחד מסובכים את ההגה" (אהוד יערי על המצב בעזה. חדשות ערוץ 2, 3 באוקטובר 2006)

חודרוב: היום בעיתונות הכלכלית יש הרבה יותר פנייה לכיס של כולנו. העיתונות הזו כבר לא מיועדת לקומץ מביני עניין בלבד + מול "דה מרקר" הייתי מצפה שיקום מוסף כלכלי שתהיה לו אמירה אחרת. חסרים היום "דבר" או "על החשמר" שמוטי כל כך מתגעגע אליהם + אני יכול לציין בסיפוק, שאין עלי מגבלה במרחב ההתבטאות שאני רשאי להשמיע. אצלנו אין רוח המפקד. מוטי עובד בכלי תקשורת פרטי שיש לו רוח המפקד + בגלל התחרות העזה בשוק האינטרנט, מזדריזים להעלות ידיעות בלי לאמת את כל המידע, מה שגורם לטעויות במידע לציבור + בעיני, העיתונות היא מקצוע, ולא סידור עבודה לחופש הגדול. התופעה של עיתונאים שחברים לחברות לובי ויח"צנות מדאיגה. היא מביאה לזילות העיתונות + קיבלתי ס.מ.ס מאחד האנשים שישבו בחדר, עשיתי הצלבה מול עורך-דינו של זליכה, ותוך עשר דקות יש לי ידיעה תפורה ביד. זה כוחה של תקשורת מיידית. זה הרבה פחות עמוק מהדברים שמוטי כותב, אבל זה לא פחות חשוב בעיני מכתבות העומק בעיתונות

המדעים המדויקים, ומנסיונו האישי הוא יודע כמה זמן דרוש כדי להיכנס לעניינים: "כשהייתי בתחילת דרכי, שנתיים לא הבנתי כלום. כלכלה זה מכשיר מסוכך ולוקח זמן עד שלומדים אותו היטב. למשל, בסכסוך בין החשב הכלכלי ירון זליכה לבין האוצר הבנתי את המתרחש מאחורי הקלעים. כתב חדש לא יודע מה היה בעבר. הוא לא מבין מה הברדל בין הממונה על שוק ההון לבין החשב הכללי, ואיך המערכת עובדת. לניסיון המקצועי יש משקל רב בעבודה העיתונאית. לכתב מבווגר בעיתונות הכתובה יש כיום יותר קשרים. אני חלק מהרהיטים באוצר. חלק מהנוף. לכתב חדש יש רעב ורצון ללמוד, אבל חסר לו המון, ידע בסיסי כלכלי, היסטוריה כלכלית, הכרת המערכת והאנשים". כשבסוק נתקל בטעויות של עמיתים, הוא משתדל להסב את תשומת לבם: "לפני שלושה חודשים נאם אולמרט בכנס ואמר, שהשנה ישראל נמצאת בעורף במאזן המסחרי. באתר 'דה מרקר' כתבו משהו בנוסח: שוב אולמרט טועה. הרמתי טלפון לכתב והסברתי לו שהוא טועה. הוא השתכנע ושאל אותי, 'מה לדעתך אני צריך לעשות, להוריד את הידיעה מהאתר?' ענית לי לומר שזה מתבקש. לצערי, למרות שיחתנו הידיעה נשארה עוד כמה שעות טובות באתר".

מסביב לשעון

המהפכה הטכנולוגית הביאה איתה גם בשורה, בעיקר בתנאי העבודה של העיתונאים. מתן חודרוב נדהם כשמוטי בסוקת יאר את התנאים הפרימיטיביים

עין על עיתונאי צעיר ומזהה שמדובר באדם מוכשר שיגיע רחוק, הוא נעלם. החבר'ה הצעירים באים לתקופה קצרה שתורמת להם ותורמת למערכת, ועוברים הלאה. עד גיל שלושים הם כבר לא שם". חודרוב מתקשה להשלים עם המצב הנוכחי: "בעיני, העיתונות היא מקצוע, ולא סידור עבודה לחופש הגדול. התופעה של עיתונאים שחברים לחברות לובי ויח"צנות מדאיגה. היא מביאה לזילות העיתונות". בסוק הוותיק מסכים: "עבורי להיות עיתונאי היה אידיאל ומקצוע. אולי היום גם אני הייתי הולך לעשות כסף. ברור שלי - עשיית הכסף לא עמדה במרכז". אך בסוק אינו חרד לגורל העיתונות הכלכלית: "אני לא רואה כאן בעיה. ל'דה מרקר' יש שיטה: כיוון שההיצע עצום, אם עוד ארבע שנים כתב שנכנס עכשיו לתחום יעזוב, ניקח מישהו חדש במקומו. ייתכן שהצעירים יעשו יותר מדי שגיאות ואז לא יהיה מנוס מלהעלות את הרמה ולשלם יותר כסף. מעניין מה יהיה אחרי הדור שלנו. אני מעריך שלא ישלמו יותר". מתן חודרוב מאתגר את מוטי בסוק: "איך אתה משקיף על הדור שצומח בימים אלה? אתה מרגיש שהוא מעמיק פחות, חפייניק יותר?". "אני לא מסתכל על זה בצורה כזאת", מסביר בסוק. "אני בוחן כל כתב צעיר לגופו. יש מצוינים, יש טובים, ויש פחות טובים. בכל פעם שאני רואה מישהו מצוין חוצה את הקווים, נחמץ לבי. כמו ליאור כגן, עד שהבנתי שהוא כתב טוב, הוא קם ועזב והפך למנהל תיקים". בסוק לא בא מהתחום הכלכלי אלא מתחום

שההתפתחות הטכנולוגית תהיה קטליטור לשבת בבית. לרוגמה, יום אחד הייתי הכתב הכלכלי היחיד שהגיע לשיבת ועדת הכספים בכנסת. אף אחד מחברי הוועדה לא הגיע לדיון בגלל היום הגשום, ויושב-הראש יעקב ליצמן ישב שם לבדו. הוא ניהל את הישיבה ואישר בעצמו סעיף אחר סעיף, 'פה אחד'. למיטב זכרוני היה מדובר בהעברות תקציביות רגישות ביותר. מובן ששירדתי מיד את ההקלטה בתוכניתו של רזי ברקאי. זה סיפור צבעוני שהושג רק בזכות העובדה שטרחתי והגעתי לוועדת הכספים בשלושה אוטובוסים ביום גשם".

מעבר חצייה

חודרוב ובסוק שותפים לדאגה מהתחלופה הגבוהה של עיתונאים בתחום הסיקור הכלכלי ונטישתם המהירה את המקצוע. חודרוב מוטרד ממה שהוא מכנה "זליגת עיתונאים לתחום העסקי בעבור חופן דולרים": "יש אנשים שרואים בעיתונות מקפצה למגזר הפרטי. כתבים כלכליים שפוגשים אנשים ששווים מיליוני דולרים מתפתים ויוצרים קשרים קרובים עם בעלי ההון, וכעבור תקופה קצרה הם חוצים את הקווים למגזר הפרטי. בשנים האחרונות המגזר העסקי הפרטי נפתח יותר ויותר בפני עיתונאים ומאמץ נורמות של שקיפות ושיתוף פעולה עם התקשורת. היום קל יותר לדבר עם ראשי המשק פנים מול פנים בשיחות רקע ואוונ-רקורד. זה לא היה קיים באותה מידה בעבר". לבסוק הסתייגות דומה: "היום יש פחות עיתוננים ויותר אתרי אינטרנט. התחלופה באתרים עצומה. עד שאני מתחיל לשים

אין ספק יש ספק

"השנה החדשה תהיה שנת ההסכם עם הפלסטינים. זה בטוח? כן. זה סופי? כן. למה? כי אין לשני הצדדים ברירה אלא להגיע להסדר... שני העמים בשלים להסדר. עוד קוויץ' אחר, עוד קצת מאמץ מצד המנהיגים. אין ספק שהגענו לנקודת האליחור" (יואל מרקוס ביום שבו התלקחה האינתיפאדה השנייה. "הארץ", 29 בספטמבר 2000)

זואי 2005. בראל מודח.

לאחר מאבק ממושך מאשרת הממשלה את דרישתו של השר אהוד אולמרט לסיים את כהונתו של מנכ"ל רשות השידור, יוסף בראל.

אוגוסט 2005. התנתקות

בשידור חי. אלפי אנשי תקשורת ישראלים חזרים מדווחים בשידור חי על פינוי מתנחלי גושקטיף וצפון השומרון.

ספטמבר 2005. שנער

מפוטר. מועצת המנהלים של "קשת", זכיינית ערוץ 2, מחליטה לפטר את נשיא החברה, אורי שנער.

אוקטובר 2005. זהו

סוף הזכיון. זכיינית הטלוויזיה "טלעד" נפרדת מן הצופים ביומיים של שידורים מיוחדים, לאחר שלא זכתה במכרז לתקופת שידורים נוספת.

דצמבר 2005. יחימוביץ'

לעבודה. שדרנית ערוץ 2, שלי יחימוביץ', מצטרפת למפלגת העבודה בעקבות בחירתו של עמיר פרץ ליו"ר המפלגה, ומתמודדת על מקום ברשימה לכנסת.

בסוקו: כיוון שהעיתון יודע שהוא מושך לכיוון הקפיטליסטי קיצוני, הם עושים הפוך על הפוך: הכניסו את רותי סיני כדי לאזן את הכוחות + **אף אחד לא מתערב בעבודתי. יש לי חופש מלא.** "דה מרקר" ו"גלובס" כותבים לאליטה כלכלית והם מתאימים את עצמם לאליטה הכלכלית + **מה שהשתנה ב־12 השנים האחרונות היא האינטנסיביות.** פעם היו שלוש מהדורות חדשות ביום. עכשיו יש אתרי אינטרנט שחעלים ידיעות כל דקה, ואני חייב להתייחס אליהן + **היום כשאני רוצה משהו, אני נכנס ל"גוגל".** פעם גזרתי בעצמי את קטעי העיתונות. היה לי ארכיון ענק בבית + **עבורי להיות עיתונאי היה אידיאל ומקצוע.** אולי היום גם אני הייתי הולך לעשות כסף. בדור שלי - עשיית הכסף לא עמדה במרכז + **לכתב מבוגר בעיתונות הכתובה יש כיום יותר קשרים.** אני חלק מהרהיטים באוצר. חלק מהנוף. לכתב חדש יש רעב ורצון ללמוד, אבל חסר לו המון: ידע בסיסי כלכלי, היסטוריה כלכלית, הכרת המערכת והאנשים

תחום אחר שהושפע מהמהפכה הטכנולוגית הוא הקשר של העיתונאים עם מקורותיהם. חודרוב מצביע על מהפכה בקשר עם המקורות: "אחד הדברים המדהימים בעבודה הוא ה.ס.מ.ס. לפעמים חברי דירקטוריון מדליפים לך מה קורה בישיבת דירקטוריון תוך כדי הישיבה. אתה שולח אליהם ס.מ.ס, ותוך זמן קצר אתה מקבל ארבע תשובות שונות. היום המידע זורם מהר. למשל, רוני בראון זרק את זליכה מישיבה שנערכה במשרדו. פעם מידע כזה לא היה יוצא החוצה. היום עדים בתוך החדר מדליפים הכל החוצה. במקרה הזה גלייזה"ל היה כלי התקשורת הראשון שפרסם את הסיפור. קיבלתי ס.מ.ס מאחד האנשים שישב בחדר, עשיתי הצלבה מול עורך־דינו של זליכה, ותוך עשר דקות יש לי ידיעה תפורת ביד. זה כוחה של תקשורת מיידית. נכון - זה הרבה פחות עמוק מהדברים שמוטי כותב, אבל זה לא פחות חשוב בעיני מכתבות העומק בעיתונים. זמינות המקורות והעיתונאים השתפרה לאין ערוך בשנים האחרונות. היום לכל פקיד מותקנת דיבורית ברכב. אתה יכול לנהל שיחות בזמן נסיעה. אבל למרות כל הטכנולוגיה, האמצעי המרכזי ליצירת קשרים עם מקורות היה ונשאר השטח". ובכלל, חודרוב אופטימי: "ריבוי כלי התקשורת מלחיץ את הכתבים אבל בסופו של דבר הוא מאפשר לצרכני התקשורת לקבל יותר נקודות מבט על כל אירוע חדשותי. בסופו של דבר, התרחבות הסיקור בתחום הכלכלי היטיבה עם הצרכן הממוצע".

שבהם עכר: "הייתי כותב בכתב יד, נותן את הידיעה לט" לפרינטאי, והוא היה מעביר את הידיעה לתל־אביב. לכל עיתון היה שליח שהביא בכל יום בחמש אחר־הצהריים את הודעות משרדי הממשלה לעיתון. לא היה פקס ולא ביפר. אחר־כך הגיעו הפקס והמחשב האישי. כששימש" תי כיושב־ראש ועד העובדים, דרשנו העלאה בשכר על הכנסת המחשב. מבחינתנו זו היתה הרעה בתנאים - לא הורגלנו לכתוב במחשב. מדובר במהפכה טוטאלית. היום כשאני רוצה משהו, אני נכנס ל"גוגל". פעם גזרתי בעצמי את קטעי העיתונות. היה לי ארכיון ענק בבית". מצד שני, באותה תקופה יכול היה בסוק לעבוד כמורה בשעות הבוקר במקביל לעבודתו העיתונאית. "כיוון שלא היה ביפר ולא טלפונים ניידים, יכולתי ללמד בשקט בשעות הבוקר. היום הזמינות של הכתב מוחלטת". חודרוב יכול רק לפנטז על שיגרה רגועה כמו זו שנהנה ממנה בסוק בעבר: "היום אפשר לאתר אותך 24 שעות ביממה. אבל את עבודתך העיתונאית אתה יכול לעשות ביתר יעילות". שיגרת יומו של חודרוב תובענית במיוחד. הוא מתחיל לעבוד בחמש וחצי בבוקר ומסיים בשתיים־עשרה בלילה. ביום שישי הוא עובד עד הצהריים ובשבת בערב. בסוק מלא אמפתיה לעמיתו הצעיר: "שעות העבודה של מתן פשוט לא אנושיות. אם לוקחים את סך השעות ביממה שהוא עובד (19 שעות) ומחלקים במשכורת שלו, נראה לי שבחישוב לשעה הוא מרוויח פחות ממורה. תחום הרפורטריות תובעני מאוד. מי שאין לו החידק, לא שורד בו".

פרשנות בקור רוח

"[הממשלה פעלה] לא מחמת גחמה ותסכול וכעס ועלבון ו'הרם עולה לראש', אלא בקור רוח ובמחשבה תחילה ובהתבוננות שקולה על תמונת המציאות" (דן מרגלית. "מעריב", 14 ביולי 2006)

כרוב, מישהו?

מהפכת התקשורת שהתחוללה מאז שנות התשעים הכפילה את מספר כלי התקשורת פי עשרה. עכשיו יש לנו הרבה יותר מאותו דבר

שוקי טאוסיג

משנה הכל ומציע זירה תקשורתית כמעט בלתי מוגבלת בהיקפה. כמו תירוצים אחרי מחדל, כך הולכים ורבים כלי התקשורת.

אמנם אנשי תקשורת, כך נראה, יש הרבה פחות.

בפריים-טיים הטלוויזיוני זה זועק: 1996 – ארז טל, יגאל שילון, דודו טופז, רפי גינת, אלי יצפאן, צביקה הדר, גיא פינס. 2007 – שילון, הדר, טופז... הבנתם את הרעיון. גם הפנים במהדרות החדשות בטלוויזיה לא השתנו: יעקב אילון, מיקי חיימוביץ', יונת לוי, אמנון אברמוביץ', רפי רשף, דן מרגלית, רוני דניאל, אהוד יערי, שנמשיך? אותם חמישה שישה מגישים, אותם חמישה-שישה פרשנים (ואם המדובר באקטואליה – גם המסקרים, בעצם, לא השתנו).

ובעיתונים המודפסים: אותם עיתונים עם אותם עיתונאים שאותם עורכים מکرררים ביניהם כמו בליגה עם הרבה שחקני רכש, כולם מאותו ספסל. "דה מרקר" משדל עיתונאים מ"גלובס", אליו עורקים עיתונאים מ"דה מרקר"; "ידיעות אחרונות" עושה החלפות עם "מעריב", וכשכבר קמים עיתונים חדשים, "ישראל היום" למשל, הם חוכרים את אותם עיתונאים ישנים. אלה ממשיכים במלאכתם, ונדרמה

שאינן מי שיחליף אותם (ואולי זהו השינוי הגדול: שרור עתיד של עיתונאים אינו צומח, כי יותר מאי פעם הפכה העיתונות למקצוע סטודנטיאלי לתקופת הלימודים, או כר להיכרות שיובילו להצעת עבודה אמיתית: בעסקים, בדוברות, בפרסום). מובן שיש גם שמות שמשתנים: הנה שלי יחימוביץ' הפכה לפוליטיקאית, ואופירה אסייג לעיתונאית.

נוסף על כך, הצורך בהשלמת הכנסה, או אולי עודף מרץ – ירושת אבותינו החלוצים, מביאים לכך ששליטתם של אותם אנשי תקשורת מתבצעת גם לרוחב: נסו לחשוב כמה עיתונאים מתחזקים קריירות מקבילות בעיתונות המודפסת, בטלוויזיה ובדיו. היסטוריונים של העתיד יתקשו ודאי להחליט מה שם יקרא לתופעה, לפיה קיים סיכוי של 7 ל-10 שתיתקל באותו פרצוף אם תפתח עיתון או טלוויזיה: "אפקט מרגלית", "תופעת לפיד" או "סינדרום אברמוביץ'".

תספרים על דיפלומט סקרן שהגיע לעיר שדה בפולין בשנות השמונים וביקש לטעום מהאוכל המקומי. מארחיו לקחו אותו למסעדה היחידה בעיר והגישו לו "ביגוס", מין תבשיל של כרוב כבוש ובשר. הדיפלומט לא היה מרוצה. גם קיבתו לא. עשר שנים אחר-כך, הוא הזדמן שוב לאותה עיר. הקומוניזם התחלף בקפיטליזם, וברחוב הראשי של העיר נפתחו לא פחות מ-15 מסעדות חדשות. "הכל השתנה כאן", אמרו לו מארחיו, והזמינו אותו לחוויה קולינרית מתקנת. משהתיישב לשולחן במפוארת שבמסעדות, המעוצבת לפי צו האופנה האחרונה, הוגשה לו מנה גדולה של כרוב. "אז מה בעצם השתנה?", שאל הדיפלומט כשהוא שוב אווזו את בטנו בידי, "עדיין יש כאן רק מסעדות של כרוב כבוש". "נכון", ענו לו, "אבל יש הרבה יותר מהן".

תאמר זה, כמו הגיליון כולו, עוסק בתקשורת בתקופת זמן מוגדרת – מן המחצית הראשונה של שנות התשעים ועד היום. לכאורה, מסגרת זמן שרירותית – בינואר 1996 יצא לאור הגיליון הראשון של "העין השביעית", בינואר 2008 יוצא האחרון; למעשה, תקופה שבה התחוללה מהפכת תקשורת של ממש.

עד שנות התשעים שלטו בכיפה

אותם שלושה ימונים מסחריים, אותו ערוץ טלוויזיה ואותן רשתות רדיו ציבוריות. פה ושם צצו כלי תקשורת חדשים (כלומר עיתונים מודפסים; "תקשורת" בעיקר נכתבה). למשך עשור הבליה "חדשות", ממחצית שנות השבעים התחזקה העיתונות המקומית (שכיום נחלשת והולכת), בשנות השמונים נוסד "גלובס". התהליך רחב ההיקף היחיד היה, אולי, דעיכת העיתונים המפלגתיים. על רקע זה, השינויים שחלו משנות התשעים ואילך נראים לא פחות מדרמטיים: התקשורת האלקטרונית צומחת בקצב מסחרר, מערוץ טלוויזיה אחד לשניים ב-1993 ולשלושה ב-2001, ועוד עשרות רבות של ערוצים בכבלים ובלוויין שחלקם גם מפיקים תכנים מקומיים מקוריים; מספר תחנות הרדיו מוכפל פי עשרה עם פתיחתו של הרדיו האזורי; אל העיתונות המסחרית מצטרפים עיתונים כלכליים וחינוכיים בעלי תפוצה נרחבת; וכמובן, האינטרנט

ינואר 2006. עידן

החינוכיים. חברת "הירש מדיה" של שלמה בן-צבי מוציאה לאור את הגיליון הראשון של "ישראלי ניוז", המופץ חיום בין נוסעי רכבת ישראל. מאוחר יותר מתקצר שם העיתון ל"ישראלי".

אפריל 2006. ארץ

הפרסומות. נציב התלונות ברשות השנייה, גיורא רזן, מותח ביקורת חריפה על זכיית ערוץ 2 "קשת", לאחר שצופים התלוננו כי ביום שישי כללה התוכנית "ארץ נהדרת" לא פחות מ-73 פרסומות קדימונים (פרומאים) ותשדירי חסות.

זואי 2006. אושר "התו

האתי". איגוד חברות הפרסום מאשר את ההסכם להענקת "תו אתי" לפרסומאים ולמפרסמים. לשם קבלת התו נדרשת השתתפות בהשתלמות על מדרך האתיקה בפרסומת מטעם הרשות השנייה, איגוד חברות הפרסום ואיגוד המפרסמים בישראל, וכן התחייבות חתומה לקיים את כללי מדרך האתיקה.

זואי 2006. הרדיו של

גאידמק. איל ההון ארקדי גאידמק רוכש את הבעלות על תחנת הרדיו האזורית מסחרית "99 אסקיפ".

הן מורן אטיאס, דודו טופז, דוגמניות וטכנים, הוכרו כשיבוט שלו. נכון להיום, התחרות המשמעותית בין הערוצים משולה לבחירה בין שעועית אפויה לשעועית מבושלת: תוכנית הריאליטי "הישרדות" או תוכנית הריאליטי "גריז".

גם ברשת הישראלית, בעוד אתרי האינטרנט בעולם משגשים בזכות פנייה לקהלי גישה ויצירת אלטרנטיבות איכותיות לצד מזללות החדשות המהירות (ובעקבותיהם משגשים כתביהעת ומגזיני הגישה המודרניים) - הרי שבישראל מוביל את האינטרנט כמעט מיום היווסדו בארץ, אתר המגדיר כל יום מחדש את המכנה המשותף הרחב ביותר (כבר בשם איאפשר לטעות: "וואלה", כולל סימן קריאה). גם האתרים המשתרכים אחריו במצעד הפופולריות מציעים, ברובם, תכנים דומים: מזון מהיר, אבל לייט.

כלי תקשורת אחר כלי תקשורת עולים על מפת התקשורת הישראלית - לכולם פנים דומות. נהוג לייחס לארתור מילר את הציטטה הבאה, בתשובה להערת

אבל לא האנשים הם המסר, אלא המדיום, ואם המדיום השתנה בצורה כה דרמטית, כיצד השתנה המסר? הרבה יותר כלי תקשורת, לכאורה - הרבה יותר מגוון, פנייה לקהלים שונים, עיתונות איכותית משגשגת שמתקיימת בכבוד לצד העיתונות העממית. תקשורת המונים, אבל תפורה למידתו של כל אחד.

אלא שגם אם השמות השתנו (הנה, העונה ה-15 של "פספוסים" תהיה כנראה האחרונה, כך גם לגבי דודו טופז), הרי שרק הם השתנו. אותן תוכניות, שלכולן מכנה משותף אחד: הרחב ביותר (ויש יגידו: הנמוך). מתחנות, מוזרויות, פרסים, נוכלים קטנים, ידוענים, דוגמניות, עצות לעקריות-ביית, טלנובלות. המעגל אולי התחלף בריאליטי - המציאות נשארה מדומה.

אם מגישים מתחלפים (ביני כנראה שוב פורש, לפיד כנראה נכנס), לא כך התוצרת שהם מגישים: העטיפה תמיד מבריקה ומנצנצת, תמיד באותו אופן אצל כולם. התכולה תמיד קצרה, לא מספקת.

זר כי יפתח טלוויזיה בארץ, יחשוב שהתוכנית הפופולרית ביותר נקראת "שידור חוזר" (לא רק ערוץ 1 הפך לערוץ ארכיון, גם בערבי השידורים של ערוץ 2 ו-10 הדבר היחיד שמתחלף הוא התאריך).

ובקיצור, במקום ריבוי כלי תקשורת שיוביל לזירה תקשורתית מגוונת, שפונה להרבה קהלים, להרבה טעמים - קיבלנו הרבה מאותו דבר.

דכול להיות שמדובר בעניין כלכלי. נהוג לומר שמהפכת התקשורת כינתה את "מדורת השבט" והדליקה במקומה המוני קומוציים פרטיים, אלא שבארץ אין מספיק משתתפים כדי לקיים קומוצי פרטי שיצליח לכסות את עלות תפוחי-הארמה. יש לנו, אולי, פי עשרה יותר כלי תקשורת, אבל לא פי עשרה תושבים. נשארו אותה ארץ קטנה, ש"גודל השוק" שלה ושפתה המשונה מחסל באבם נסיונות ליצור כלי תקשורת מגוונים, ולא רק מגוון של כלי תקשורת.

וכך, השינויים הגדולים, ההבטחות לתוכן אחר, מתנקזים כולם לאותו לימבו של בינוניות. "ידיעות אחרונות" עקף בתפוצתו את "מעריב" (הבלתי מנוצח במשך שלושה עשורים) כשהצליח לאתר את המכנה המשותף הרחב והבלתי מסתורי ("נוסחת יודקובסקי", שלטון המשכתבים, מבצעי הפרסום בפריפריה). מאז כמעט כל עיתון, חדש או ישן, מנסה לשכפל את אותה נוסחה; "הארץ" ניצל מגסיסה כלכלית, כך לדברי פרנסיס בהווה (פרנסיס בעבר ייתכן שיחלקו על כך), בזכות הזיהוי המוקדם של שוק עיתונות הכלכלה הבלתי מקצועית, כלכלה להמונים. השכפול של "ידיעות אחרונות" כבר בדרך,

בגרסה מרודדת אף יותר. ערוץ 10 הוכתר על-ידי מבקרי התקשורת כחלופה המתוחכמת, האניגמה, לערוץ 2. אחרי שהציג לוח משדרים שחוליותיו

**בעלוויזיה וברדיו: אותם חמישה-שישה מגישים, אותם חמישה-שישה פרשנים;
ובעיתונים המודפסים: אותם עיתונים עם אותם עיתונאים שאותם עורכים
מכדורים ביניהם כמו בליגה עם הרבה שחקני רכש, כולם מאותו ספסל**

וגם עם העיתון

"אני, בניגוד למנחה עמיתי מר אורן, חושב שצריך לשמור על שרון כמו על אתרוג, גם עם קופסה אטומה, גם עם ספוגית וגם עם צמר גפן" (אמנון אברמוביץ' טובע מונח. כנס במכון ון-ליר, פברואר 2005)

חזרה למקורות

"אני צרכן של רכילות, אוהב רכילות, חי מרכילות" (רביב דרוקר מתראיין לתוכנית "פירמה - המושכים בחוטים" ב"ערוץ הבידור". 7 במאי 2006)

השתתפות פעילה

"ישראל יכולה לחסל את האדם הזה?" (מיקי חיימוביץ' מתעניינת אצל צוות פרשני מהדרות "שישי" באשר לגורל איסמאעיל הניה, ראש רשימת החמאס בפרלמנט הפלסטיני. "חדשות ערוץ 10", 28 בינואר 2006)

לחרדית - "בקהילה", "במשפחה", "בשעה טובה". קולות שהוחנקו בתקשורת הכללית פותחים מיקרופונים משל עצמם, אבל אומרים אותם דברים. המשותף לרוב כלי התקשורת המגזריים החדשים הוא דמיונם לאלו הכל-ליים: במקום נינט - הייפא והביי; במקום פופ גלגל"צי - טראנס חסידי. החידושים - אנכרוניסטיים: גרפיקה צבעונית וכרומו; תחייתה של העיתונות המגויסת.

גם אם הסיבה לכך שלא הרבה השתנה היא כלכלית, הרי העובדה שהכלכלה הפכה למי שמניעה את התקשורת היא, אולי, השינוי הגדול ביותר: שוב הרווח הכלכלי אינו אמצעי לתקשורת לפעול, אלא המטרה.

ח ה שמוכיל אותנו לעוד מרכיב בתקשורת שלא השתנה: המבקרים. תמיד היו כאן אלה שעיקמו את האף, שלא אהבו את המראה, את הריח ובוודאי את הטעם. בניגוד למה שאפשר היה לחשוב, אלה לא תמיד היו זקני השבט, החשודים המיידים בחטא הנוסטלגיה. רק לאחרונה אפשר היה לראות מראיין בערוץ 1 מרים להנחתה כשהוא שואל את מוטי קירשנבאום, שלום קיטל ורינה מצליח על פני הדור הצעיר בתקשורת. בעוד שמצליח קוננה על הערכים המקצועיים שנעלמו, הרירוד ושאר הרעות החולות, קירשנבאום וקיטל הצהירו בכל תוקף כי הטלוויזיה שנעשית בארץ היא מצוינת, הרבה יותר טובה מהטלוויזיה שנעשתה כאן פעם, כשהם עוד היו "צעירים".

מבקרים תמיד היו כאן, אבל גם הגשם יורד מחדש כמעט בכל חורף, ובכל זאת אנחנו נרטבים, וזה שתמיד נמצאו מי שאמרו שהמאכל מפוגל, לא אומר שהם לא צודקים גם עכשיו.

ל בסוף, התקשורת, יותר משלוש הרשויות שהיא רביעית להן, יותר ממש הממלכות שהיא שביעית להן, יותר מהאקדמיה והפוליטיקה והספרות - היא ראי קהלה. ולכן, חיפוש אחר מה לא השתנה בתקשורת הוא בעצם קל מאין כמותו, כי אנחנו, אחרי הכל, לא השתנינו כלל: אנחנו עדיין מסכימים לאכול את מה שמאכילים אותנו. אפילו אם מדובר בגרסאות שונות של אותו כרוב כבוש. ■

של מי שתהיה אשתו, מרילין מונרו, כי ילדיהם יהיו מושלמים עם השכל שלו והיופי שלה: "אבל מה יקרה אם הם יירשו את השכל שלך והיופי שלי?". כך כלי התקשורת שלנו, ילדי מבחנה של בנק זרע קרתני. לכאורה, האקלים היחיד שבו מתפתחת תקשורת אחרת הוא היכן שקיים אינטרס חזק, עוצמתי, המחליף את זה של עשיית הרווחים. כך בעשור וחצי האחרונים השתנתה מאוד התקשורת המגזרית: לדתית-לאומית נוספו "מקור ראשון", "בשבע" ורדיו "קול חי"; לערבית - "איסינארה", "כל אלערב", "פנורמה" ורדיו "א-שמס";

אוגוסט 2006. מועצת העיתונות מתאוששת. השופטת בדימוס דליה דורנר מתמנה לנשיאת מועצת העיתונות; בכך באות לקצן שנתיים וחצי של משבר קשה בפעילות המועצה.

נורץ 2007. עוינות בלתי מוצדקת. הוועדה לקביעת כללי אתיקה בזמן מלחמה, שהוקמה עלידי מועצת העיתונות, דוחה את מרבית הטענות שהושמעו נגד אמצעי התקשורת בעקבות מלחמת לבנון השנייה וקובעת כי "התקלות הטעונות תיקון לא הצדיקו יחס של עוינות כה חריפה כלפי התקשורת".

אפריל 2007. פרס ישראל לנחום ברנע. פרס ישראל לתקשורת לשנת תשס"ז מוענק במוצאי יום העצמאות לעיתונאי נחום ברנע מ"דיעות אחרונות". "עיתונאי בעל סגנון ייחודי, המשלב כשרון כתיבה עם עבודת שטח, פרובוקטיבי ומלא חמלה, ביקורתי וישראל מאד, תמיד אנושי ותמיד מכאן", נאמר בנימוקי השופטים.

העתיד מחושיך להלום

רפי מן

פנימי מפורט בן 2,500 מלה ששיגר לעורך דאוני: אם לא נרתענו לפרסם את סיפורי הנשים של קלינטון ערב בחירות 1992 (גם אז, אגב, רק אחרי ויכוחים ועימותים במערכת), אין סיבה לנהוג אחרת עכשיו. "הימנעות מפרסום", הזהיר, "תהיה הפרה של החוזה בינינו לבין קוראינו. הם מצפים שאנחנו ניתן להם את הדיווח המלא וההוגן ביותר על אירועים ואנשים".

לקייר ולוודוורד הצטרפה שורה של עורכים. "הג'וב שלנו הוא לגלות דברים ולפרסם אותם", כתבה מרלין תומפסון, ראש דסק התחקירים בעיתון, "מדוע ננהג הפעם באורח שונה?". אחד התומכים היחידים באיפוק של דאוני היה הפרשן הפוליטי הוותיק דייוויד ברורד. "מה שמוצע כאן שהוא ששלושה שבועות לפני הבחירות, 'הפוסט' יפרסם ידיעה על רומן שהחל 28 שנים קודם לכן... ונמשך שנה או שנתיים", כתב ברורד. "מעולם לא חזרנו שלושים שנה לאחור ופרסמנו סיפור כזה על יחסים מחוץ לנישואים של איש ציבור".

דאוני הוזהר שרבים מאוד בעיתון ובמערכת הפוליטית כבר שמעו על הרומן וסופו שהוא יפרוץ החוצה בעיתון אחר, אבל גם הנימוק של אובדן הבלעדיות לא שכנע אותו. "השיקול העיקרי חייב להיות ענייני", שב והסביר, "והרומן הישן הזה איננו רלבנטי לכישרונו של דול כמועמד או כנשיא". אחרי ימים של התלבטות פסק: לא לפרסום.

הסוד, כצפוי, לא נשאר בחדרי חדרים. שבוע מאוחר יותר הוא נחשף בטבלואיד הסופרמרקטים "נשיונל אינקוויירר". עד שנות התשעים נהגו העיתונאים להתעלם מהסקופים של ה"אינקוויירר", אבל עכשיו צוטט הסיפור בעיתונאים רבים אחרים. דאוני, למרות הכל, לא התחרט על החלטתו. "הסיפור הזה לא עמד בסטנדרטים שלנו לגבי פרסום מידע על חייהם הפרטיים של פוליטיקאים", כתב.

במלחמת המאסף של עיתונות האיכות בשדה מערכה רבי-ערוצי, צפוף מתחרים, עתיר טכנולוגיות תקשורת חדשניות, זה היה אולי אחד הקרבות האחרונים. הנה הצצה למה שנראה כפרהיסטוריה של עולם התקשורת הנוכחי: ערב הבחירות לנשיאות בארצות-הברית בשנת 1996 הגיע למערכת ה"ושינגטון פוסט" טיפ שהמועמד הרפובליקאי לנשיאות, בוב דול, ניהל רומן מחוץ לנישואים בטרם התגרש מאשתו הראשונה. במערכת בחירות, שבה לא הפסיקו הרפובליקאים להזכיר לנשיא ביל קלינטון את פרשיות המין שליוו את כהונתו כמושל ארקנסו (אז עוד לא שמע איש על מוניקה לינסקי), זה בהחלט נראה עניין ראוי לבריקה.

צוות כתבי העיתון, בהם גם בוב וודוורד, עדיין עטור תהילת ווטרגייט, איתר את המאהבת ושכנע אותה לפתוח את הפה. מרדית' רוברטס, אז כבר בת 63, סיפרה לכתבים על מערכת היחסים שלה עם דול, שכללה שורה של מפגשים אינטימיים בין 1968 ל-1970. גם השכנים לשעבר העידו שראו אותו מגיע לביתה.

למרות שהסיפור היה בידיהם, לא מיהרו עורכי ה"פוסט" לשתף את הקוראים במידע. בספרם "החדשות על החדשות" שחזרו עורך העיתון לאונרד דאוני וסגנו באותם ימים, רוברט קיזור, את הדיון הנרחב שהתקיים במערכת בשאלה אם ואיך לפרסם. היו שם ישיבות, התייעצויות, מזכרים פנימיים, והכל שבועות ספורים לפני הבחירות, בשוק תקשורת רווי מתחרים. דאוני היה משוכנע שמה שאירע בין הסדינים 28 שנים קודם לכן, עסיסי ככל שיהיה, אינו נוגע למערכת הבחירות. קיזור, לעומת זאת, התעקש: למידע יש חשיבות, על רקע מאמציו של בוב דול להציג עצמו כ"מועמד מוסרי" יותר מקלינטון.

וודוורד היה, כצפוי, בצד של קיזור. הוא כתב במזכר

שיווק עצמי

"ביירות בוערת, פשוט בוערת!"
(דוברת צה"ל מירי רגב, יולי 2006)

ונולם ביחד

"הם מפחדים" (בנימין)
נתניהו על מבקריו בעיתונות
בכנס בחירות, דצמבר 1998

געגועים

"אם מי מחיילי צה"ל יש לו פנאי ורגע
ורשות מהמפקד לעשות את זה, אז הוא
יכול לראות את העתיקות הבינוניות
בעיירה, ואת מה שהיה פעם המקדש
של האלה הכנענית ענת."
"גם אתה מתגעגע ללבנון אהור?"
"אני, כן"

(אהוד יערי משוחח עם עורד
בךעמי על העיירה בנת-
ג'בייל במהלך מלחמת לבנון
השנייה, 29 ביולי 2006)

והפרשנים. התהליך הזה מחליש את כוחם המקצועי של אנשי התקשורת לא רק מול הממסד הפוליטי והכלכלי, אלא גם מול עוצמתן הגוברת של חברות היסטיציבור, שמנסות להשתלט על קביעת סדר-היום הציבורי. הכתבים, מצדם, נדרשים למלא מספר גדול בהרבה של משימות מאשר בעבר: לפני ואחרי העברת כתבה לעיתון הם נדרשים לשגר ידיעה לאינטרנט, להקליט קטע וידיאו או להכין דיווח קול לפורקאסט. במקביל, החיפוש אחר הכנסות מוביל לפנייה לקהלים רחבים יותר באמצעות החרתם של תכנים פופולריים, קליים, קליטים. רוח הטבלואידיזציה מרחפת באמצעי התקשורת מווישינגטון ועד בייג'ין. מדובר, כתב החוקר קולין ספרקס, לא רק במעבר מ"חדשות קשות" ל"רכות" ולבידור, עם שפע של מקום לסלבריטי, אלא גם בהתרופפות כללי העבודה העיתונאית, בהסתמכות על מקורות אמנים פחות, ובמאמץ מוגבל לבריאת המידע ולאומותו.

ואם לא די בכך, הסחרחת התקשורת נעה בקצב שקשה לעקוב אחרי: טכנולוגיות חדשות ומוצרים עדכניים צצים בזה אחר זה. לפני 18 שנה היינו בעולם שבו קיבלנו את המידע מעיתון, מטלוויזיה דלת ערוצים או מהרדיו. היום אנחנו מצלמים וידיאו בטלפון הסלולרי ומעבירים אותו לחברים או לשידור, צופים בטלוויזיה עם מאות ערוצים על המרקע, על צג המחשב או בטלפון, ומערכנים את העולם במעשינו דרך דואל, ס.מ.ס, פורקאסטים, "מיי ספייס", "פייסבוק" ועכשיו גם "טוויטר", שירות הבלוגים הקצרים (עד 140 תווים), שעשוי להפוך לדבר הבא גם בעדכוני חדשות. מבולבלים? בעצם הכל היה ידוע מראש. הנהרשימה חלקית ומקוצרת של מונחים מ"הלם העתיד", ספרו של אלווין טופלר, שיצא לאור לפני 38 שנה, ב-1970 (ובעברית, בתרגומו של יורם שדה, ב-1973): ניתוק מן העבר, הזעזוע המואץ, הטכנולוגיה כמנוע, ידע כדלק, ארעיות, צרכים בני חלוף, תעשיית השגעונות האופנתיים, גוויעתה של הגיאוגרפיה, שדרים סמליים, הפגות החושים, עורף מידע, גירוי יתר, שפע רב של ישויות עצמיות, חופש הבחירה המופרז. והשורה התחתונה: מה שנכון היום ישנה את פניו מחר. במלים אחרות: העתיד ממשיך להלום. ■

שנתיים אחר-כך, ליוותה התלבטות דומה את עורד כי שבועון החדשות "ניווייק", שנמצא בבעלות חברת ה"ווישינגטון פוסט": כתב השבועון, מייקל איזוקוף, השיג את ההקלטות שבהן סיפרה מוניקה לוינסקי לירירתה, לינדה טריפ, בפרטי פרטים על שעשועי המין עם ביל קלינטון בבית הלבן, מעל ומתחת לשולחן הנשיאות. ב"ניווייק" ערכו את הכתבה, אבל ברגע האחרון החליטו שלא לפרסם: הם לא הצליחו לאמת את המידע ממקור אחר והעדיפו לא להסתמך רק על עדותה של לוינסקי. כחלל המערכת ויחפה השאלה מה יקרה אם יתברר שהצי עירה שהועסקה בבית הלבן כמתמחה ברטתה הכל מלבה. הפעם לא היה צורך להכות אפילו שבוע: מאט דראג', בעל אתר אינטרנט ששילב קישורים לעיתונים אחרים עם קטעי רכילות, מיהר לדווח על גניזת הסיפור על-ידי השבועון. לאתר של דראג' נכנסו באותה תקופה כ-85 אלף גולשים מדי יום והמידע עבר מפה לאוזן, צוטטת תחילה בפורומים ברשת, ואחרי שלושה ימים הפך לחדשה תקשורתית לכל דבר.

עד כאן הסיוור הארכיאולוגי. האם היום נוהגים ה"ווישינגטון פוסט" וה"ניווייק" בדרך דומה? ייתכן. אבל ההחלטה נעשית קשה משנה לשנה. מהפכת התקשורת של סוף המאה העשרים, שהחלה באמצע העשור הקודם, שינתה את כללי המשחק. למי יש זמן לבדוק, לרדן, להתלבט, לשקול?

לא רק העיתון המודפס מוצא עצמו במגננה: גם המהדורה המקוונת שלו נאלצת להתמודד מול מתקפה רבי-חזיתית של בלוגים ואתרי וידיאו כדוגמת "ירטיוב", הממלאים תפקיד מרכזי בסיקור מערכת הבחירות בעיקר בארצות-הברית, כמו גם אתרים של "עיתונאות של האי זרח", שבו כל גולש או צופה יכול להיות כתב או פרשן. ובלוגרים, כידוע, אינם מקיימים ויכוח מערכת סוער לפני שהם משגרים לחלל הווירטואלי כל שמועה או ידיעה מבושלת למחצה. המרשם להצלחה ברשת מתבסס על מיידיות (למי יש זמן לבדוק כל עובדה), הידודיות (שהי טובקים הם הביטוי הבוטה ביותר שלה) והרבה פאן.

ואם לא די בכך, יותר ויותר ארגוני תקשורת הפכו בעשור האחרון לחברות ציבוריות, שתפיסת הרווח של בעליהן תורגמה ללחץ מתמיד להקטנת ההוצאות, בעיקר על-ידי צמצום מספר הכתבים, העורכים

אפריל 2007. עורר
חדש ל"דיעות אחרונות".
 העיתונאי שילה דהיבר, בן 40, ממונה לעורך הראשי במקומו של רפי גינת.

חזאי 2007. יבין עוזב,
שוב. חיים יבין, המגיש את מהדורת החדשות "מבט" בערוץ 1 מאז 1968, מודיע שיפרוש מתפקידו ב'1 בספטמבר 2007. המועמדת להחלפתו: גאולה אבן.

יוני 2007. עוד חינמון.
 מופיע הגיליון הראשון של החינמון "ישראל היום" בבעלותו של המולטי-מיליארדר היהודי-אמריקאי שלדון אדלסון. בגיליון הראשון מתחייב העורך הראשי, עמוס רגב, כי העיתון יהיה "הוגן ומאוזן", יצמצם ככל האפשר את ייחוס הידיעות למקורות עלומי שם ולא ייתן יד לספינים.

ספטמבר 2007. רשות-
השידור: ההזדמנות
האחרונה: הממשלה מחליטה להאיץ את מימוש הרפורמה ברשות-השידור, אשר במסגרתה מתוכננים פיטורי 900 עובדים. לדברי שר האוצר, רוני בר-און, "ייתכן שמדובר בהזדמנות אחרונה" להציל את הרשות מסגירה.

ישראל
היום

דצמבר 2007. שער
מפורסם. החינמון "ישראל היום" מוכר את עמוד השער שלו כולו לפרסומת של חברה סלולרית.

ירון אזרחי

מאחר שהתקשורת היא המתווכת העיקרית בין האזרחים לבין השלטון, השלכות מהפכת התקשורת המתמשכת על אופי הפוליטיקה הדמוקרטית בארץ ובעולם מעוררות לחלופין חרדות ותקוות ביחס לעתיד הדמוקרטיה.

כשנולדו ערוצי הטלוויזיה ציפו רבים שצילום האירועים והדמויות יעניק לציבור דיווח אובייקטיבי ואמין יותר מהמקובל בעיתונות המודפסת, ובכך יחזק את כוחם של האזרחים לשפוט את התנהלות השלטון ולהשתתף בעיצוב מהלכיה של המדינה. האפשרות של שידור חי של אירועים חיוקת את התחושה שמכשיר הטלוויזיה מעצים את יכולת הציבור להבין את המציאות הפוליטית ולהשתתף בעיצובה. אך במהלך עשרות שנים מעטות הלכו הציפיות הללו והתבררו

למרות זאת, חלק גדול מן הציבור שמר על קורטוב של נכונות להתייחס לשידורי חדשות מצולמים כאל חלון אל המציאות החברתית, הפוליטית והכלכלית. במגמה זו – המושפעת ממיעוט הזמן ותשומת הלב שנדרשים להשקיע צופי הטלוויזיה לעומת קוראי העיתונות המודפסת – יש משום נצחון פירוס של נגישות החומר על פני מהימנותו.

■ ■ ■

גם מהפכת האינטרנט בארץ ובעולם הצמיחה מגדלים של ציפיות ביחס לשכלול הדמוקרטיה. רבים סברו שנוצרה סוף-סוף אפשרות טכנית להחזיר לעידן תקשורת ההמונים את הדמוקרטיה הישירה. עכשיו לא רק 120 חברי כנסת, אלא אף שבעה מיליון אזרחים יוכלו, אם ירצו, ללחוץ על כפתור ההצבעה, לקבוע אילו הצעות חוק תתקבלנה ואילו מועמדים יזכו בניצחון.

הציפיות הללו היו מבוססות על ההנחה חסרת השחר

העין האלקטרונית

שהבעיה של השתתפות מלאה של הציבור בתהליך הפוליטי ניתנת לפתרון טכני. במבט שני מתברר, כמובן, שהכרעה דמוקרטית אינה סיכום מספרי טכני פשוט, אלא שילוב מורכב של עמדות הנוצרות בתהליך של שקלאו־טריא המייצר את הפשרות שהציבור יכול לקבלן.

בשני המקרים, אם כן, האכזבה מתרומת מהפכת התקשורת האלקטרונית – להעלאת דרגת האובייקטיביות של תמונות המציאות הנגישות לאזרחים; ולהעצמת יכולת ההשתתפות של הציבור (באמצעים אלקטרוניים) בתהליך הפוליטי – היא אכזבת סרק שנבעה מציפיות שווא.

במבט לאחור אפשר לקבוע בקורטוב של נחרצות שאף פעם לא היתה חיה כזאת שאפשר לקרוא לה "אינפורמציה אובייקטיבית", ואין כל יסוד לחשוב או לצפות שמצב זה ישתנה. זאת בשל האופי הרבי-שכבתי, הנזיל ועמוס הסתירות של "המציאות", בשל העדרה של נקודת מבט חוץ-אנושית או טבעית היכולה לייצר תמונה מקיפה ומהימנה של המכלול העשיר הזה.

בעידן העיתונות המודפסת האידיאולוגית בישראל, היתה לכל קבוצה פוליטית "מצלמה" אידיאולוגית אחרת של המציאות. מי שקרא את "הבוקר" חי בעולם אחר של עובדות ממי שקרא את "קול העם". גם כיום יש הברלים עמוקים בין הפרספקטיבות של עיתונים

בחלקן הגדול כאשליות. דווקא היכולת לצלם אירועים בשידור חי חידרה בהדרגה את ההכרה שהרושם הראשון של אירועים כאלה יכול להשתנות במהרה, ושהערך המוסף של "תמונות מציאות" בזמן אמת מקוּוּז לאורך זמן כתוצאה משינויים במשמעות המציאות המצולמת ובחשיבותה.

יתר על כן, התברר שדווקא כוחן של התמונות (הסטטיות והנעות) ליצור בצופים תחושה של צפייה במציאות המורדרנית היא אשליה – לעתים מסוכנת – הניזונה מחוסר ערנותו של הציבור לתפקידם של צלמים, עורכים וקריינים כמתווכים המעצבים את משמעות התמונות. במהלך הזמן התברר יותר ויותר שגם סרטים תיעודיים הם בחלקם הגדול אמירות סובייקטיביות-סלקטיביות על המציאות כפי שיוצרי הסרט חווים ומפרשים אותה. האמונה שיש תמונות של מציאות אובייקטיבית התפוגגה ככל שהציבור חש באופן אינטואיטיבי את השימושים באפקטים אסתטיים ורגשיים סמויים בצילום.

במשך קרוב לארבעים שנה, אלפים רבים של סטודנטים בכל העולם למדו בקורסים לקולנוע, תקשורת ומדעי החברה, כיצד צלמי עיתונות, במאים, עורכים ומפיצים יכולים לעצב את מסר התמונות עליידי קביעת זווית הצילום, סדר שידור התמונות ומהירותן, המלים והצלילים המתלווים לחוויה הוויזואלית, עיתוי ההקרנה והחזרה על השידורים.

יש להם דעות?

"משה רבנו היה ערל שפתיים! לא היה בנמצא איש יחסי-ציבור שהיה יכול להעלים תכונה זו... קשה שלא להשוות עובדה זו למה שמתרחש במערכת הבחירות שאנו בעיצומה. קשה מאוד לדעת מה הן הדעות ומה הן העמדות של המועמדים השונים והמפלגות השונות. עובדה זו מרדדת מאוד את השיח הציבורי... היא מחנכת לשקר ולרמאות" (יובל שרלו מתפלץ ממעורבותם של יח"צנים במערכת הבחירות. nrg, 26 בינואר 2006)

שום שכל

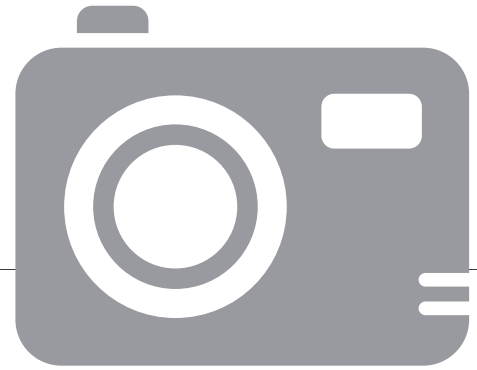
"מלחמת התגמול של ישראל נגד הטרור של החיובאללה מתנהלת בשום-שכל, בתבונה, במידתיות. אמנם יש בה תקלות צה"ליות ומצויים גורמים זרים והיצוניים התורמים להעמקת החרדה של הציבור, אך במהותה מובילים אהוד אולמרט, עמיר פרץ ורן חלוץ, והעושים במלאכה איתם, מהלך תקיף (אולי אפשר אפילו להעצימו), מירתי ומאוזן" (דן מרגלית. "מעריב", 16 ביולי 2006)

במקרה הטוב בעייתית כייצוג מוסמך של הציבור. חוקרי מדע המדינה טענו כבר לפני עשרות שנים שאפילו דעת הקהל המתבטאת "בהכרעת הרוב" היא מושג אמורפי ובעייתי. כשלעצמה, הכרעת הרוב כנתון מספרי היא חסרת משמעות שכן את הרוב המספרי הטכני ניתן להפיק בתהליכים דמוקרטיים ואף כאלה שאינם דמוקרטיים. יתר על כן, השוני העצום במנעד המניעים של מיליוני בוחרים אינו מאפשר מעבר חלק מהרוב המספרי להגדרה של מנדט תוכני ברור. מהפכות התקשורת בארץ ובעולם אינן מבשרות, לכן, תקווה גדולה לשכלול הדמוקרטיה או סכנה גדולה לקיומה. כל מה שהשתנה הם האמצעים הגורמיים לציבור להאמין שיש לו מידע מספיק כדי לקבוע את עמדתו וכדי להביע אותה בצורה הפוליטית. מה שלא משתנה עם הזמן והטכנולוגיה היא העובדה שהמידע הזה הוא תמיד חלקי ובעייתי, שכל אורח או קבוצת אורחים מעבדים נתונים במסגרות נורמטיביות

האם הדמוקרטיה הישראלית תשרוד את מהפכת התקשורת?

אידיאולוגיים כמו "יתר נאמן", "מקור ראשון" ו"הארץ". העיתונים ההמוניים והערוצים האלקטרוניים הם, אולי, פחות אידיאולוגיים אך לא פחות סלקטיביים. המסחור של העיתונות הכתובה והאלקטרונית בחלקים נכבדים של מפת התקשורת בישראל (ובעולם) רק המיר את האינטרסים האידיאולוגיים הגלויים באינטרסים כלכליים שבחלקם הגדול הם סמויים. הציבור רק לעתים רחוקות ער לכך שהסלקטיביות של האינטרסים הכלכליים בתקשורת באה לידי ביטוי

טרונית

וקוגניטיביות שונות, ושההשתתפות בתהליך יש בה הרבה יותר טקסיות מאשר מהות או שליטה אמיתית בהכוונת המדינה ומדיניותה.

ההיסטוריונים הגדולים של הדמוקרטיה גרסו שיש משהו מסתורי בתהליכי הלגיטימציה והדה-לגיטימציה של השלטון במשטרים המבוססים על העיקרון המופשט של ריבונות העם. יסודות בלתי מופענחים אלה מתקיימים גם בעידן מהפכות התקשורת ואולי אפילו מתעצמים. ההיסטוריון והוגה הדעות אלכסיס דה-טוקוויל כתב לפני כמעט מאתיים שנה שהדמוקרטיה האמריקאית מבוססת על מערכת של פיקציות. הוא הוסיף שהוא מעריך את העם האמריקאי על הצורה המבוגרת שבה הוא מתמודד עם המאמץ לתרגם את הפיקציות האלה למשטר מתפקד.

אפשר לנסח זאת כך: הדמוקרטיה היתה תמיד אידיאל רחוק מהמציאות – מהפכת התקשורת לא משנה את המצב הזה.

הפרכתו של "העין השביעית" לעין אלקטרונית, המעבר מכתבי-עת מודפס לאתר באינטרנט, הם לכן איום והזדמנות כאחת המונחים לפתחו של "העין השביעית" בתפקיד שנטל על עצמו, להיות כלי לביקורת עצמית של העיתונות בישראל. ■

בין השאר במה שלא משרדים ולא כותבים; במה שמבליטים לעומת מה שמצניעים; ואולי יותר מכל – בהפיכת העיתונות הממוסחרת למכשיר המשרת את האדרת האתוס העסקי והפצתו בחברה הישראלית.

גם בתחום השתתפות הציבור בתהליך הפוליטי היו תמיד ציפיות המבוססות על מיתוסים יותר מאשר על עובדות. מושג דעת הקהל, שהפך לגורם פוליטי דומיננטי בדמוקרטיות המערביות החל מן המהפכה הצרפתית, היה תמיד מעורפל. מאז ומתמיד גילויים ספונטניים של דעת קהל באסיפות, הפגנות ואף מעשי אלימות הזמינו פרשנויות מנוגדות. כך לפעמים אותו אירוע, אותה התפרצות של דעת קהל בדרך של הפגנות רחוב למשל, התפרשה על-ידי מארקסיסטים כביטוי למאבק מעמד הפועלים על לחם ועבודה, על-ידי הלאומנים כסימפטום של מאבק לשחרור העם, ועל-ידי האריסטוקרטיה או הבורגנות הגבוהה כאירועים פוליטיים של הפרות סדר.

עם זאת, דעת הקהל מצאה תמיד ערוצים כדי לבטא את מצב הרוח הציבורי, ובתור שכזאת תמיד היתה, ויש לה, השפעה על הלגיטימיות והכוח של השלטון. לסקרי דעת קהל יש היום השפעה גדולה על השימוש בסמכות הציבור בהקשרים פוליטיים וכלכליים. גם בעניין זה, דעת קהל המיוצרת באמצעים סטטיסטיים, המבוססים על שיקולים מתודולוגיים לא נהירים לציבור, היא

ירון אזרחי הוא פרופסור למדעי המדינה באוניברסיטה העברית

{ השורה התחתונה }

"סקופ" עותר לבג"ץ לימודי תעודה

כתביו של אתר האקטואליה "סקופ" הם אזרחים מן השורה ולא עיתונאים מקצועיים, מה שנקרא "עיתונות אזרחים". כאוקטובר האחרון הגיש אתר "סקופ" עתירה לבג"ץ נגד לשכת העיתונות הממשלתית, בדרישה כי תעניק תעודות עיתונאי לכתביו. אחד התנאים שמעמידות כיום התקנות לקבלת תעודה נוגע לנתוני התפוצה של כלי התקשורת: מעיתון מודפס נדרשת תפוצה מינימלית של עשרת אלפים עותקים בשבוע, ממקומון מודפס 5,000 עותקים, ואילו מעיתון אינטרנטי נדרשת כניסה יומית של עשרים אלף משתמשים ייחודיים. מאחר של"סקופ" גולשים בממוצע יומי רק כ-5,000 משתמשים, הוא אינו מוגדר כאמצעי תקשורת וכתביו, לפיכך, אינם מקבלים תעודת עיתונאי.

חלק מהדיווחים על העתירה הציגו אותה בטעות ככזו המבקשת להעניק תעודת עיתונאי לכל בלוגר וגולש, בעוד שבפועל מדובר בעתירה המקבלת את התנאי של לע"מ, שתעודות יסופקו ל"אמצעי תקשורת", ורק מערערת על גבולותיו. ב"סקופ" טוענים כי התקנות מפלות את התקשורת המקוונת בכך שהן מציבות בפניה סף פופולריות גבוה מזה של התקשורת המודפסת. השלוחות האינטרנטיות של עיתוניהם של ארנון מוזס, עופר נמרודי ועמוס שוקן עומדות בדרישות בזכות משאביהן הנכבדים, ואם כך, נטען בעתירה, מה שמנחה את לע"מ הוא "רצונה לשמר את ההגמוניה של העיתונות הכתובה הוותיקה".

בלשכת העיתונות הממשלתית טוענים מנגד כי לא ניתן להשוות בין תנאי התפוצה שיש לדרוש מהמדיה השונות, בשל זמינות האינטרנט והיותו חינוכי, ובשל השוני באופי ההפצה. בעתירה נטען כי מדובר בשיקולים זרים, אולם נראה כי הם דווקא ראויים לעיון: לאתר אינטרנט חינוכי קל יותר להגיע לאנשים מאשר עיתון שדורש כסף תמורתו, ולכן מוצדק לדרוש ממנו תפוצה גבוהה יותר. מחיקה מוחלטת של קריטריון התפוצה תיצור מצב אבסורדי בו כל אזרח יוכל לקבל תעודת עיתונאי. אמנם לגבי המספרים המדויקים

שיש לדרוש, מדובר בהחלט בעניין שראוי לשקול אותו פעם נוספת.

אלא שב"סקופ" מרחיקים לכת הרבה יותר וטוענים לסתימת פיות ולפגיעה בחופש הביטוי. טענה זו מופרכת או, לפחות, מופרזת: את רוב העבודה העיתונאית ניתן לבצע בייעילות גם ללא התעודה (הח"מ, למשל, לא מצא זמן לעדכנה זה מספר שנים). נכון שבתחומים מסוימים יוצר העדרה בעיה (כניסה לכנסת ולמסיבות עיתונאים, שליפה מהירה של תיקים מבית-המשפט), אולם ככלל, כוחם של עיתון ועיתונאי אינו נובע מתעודות ממשלתיות אלא מעבודתם בשטח: אם "סקופ"

יצבור פופולריות ציבורית ומוניטין ככלי תקשורת מהימן וראוי, יפתחו מאלהיהן כל הדלתות בפני עיתונאיו. שרים ושועי הארץ ייחסו חשיבות לאופן הצגתם בו, ולכן יתייחסו לעיתונאי האתר בכבוד.

אבל, קודם כל, על בעלי "סקופ" להתייחס לעיתונאיהם בכבוד. הבעלים, מתברר, רוצים ליהנות מהמודל העסקי המושלם: כתבים שיזיעו וינפקו תוכן איכותי, שיעלה את הרייטינג של האתר וכך את תשלומי המפרסמים לכיסיהם – בהתנדבות. כשרוממות חופש הביטוי בגרונם, הם מגדירים את עצמם כעיתון לכל דבר ודורשים עבור כתביהם תעודות עיתונאי, אולם כאחרוני המעסיקים הנצלנים הם לא מוכנים להעניק להם תלוש משכורת (או, למצער, שכר סופרים) ונשענים על התשוקה המפגמת בקרב רבים לפרסם ולהתפרסם. מצטיינים, מציין תקנון האתר בנדיבות, יקבלו "הטבות סמליות": תמורת מאתיים כתבות, למשל, תקבלו מצלמת וידיאו "חדשה".

אולי כדאי ששופטי בג"ץ, בטרם ידונו בעתירה לגופה, יציבו בפני בעלי "סקופ" את התנאי הבא: רוצים שלשכת העיתונות הממשלתית תיתן לכתבים שלכם תעודות עיתונאי – תנו להם משכורות. אין צורך להילחץ: לא מדובר בכסף גדול.

איתי רוט

גם לא מצלצל

אתרע מזלי ובמשך יומיים-שלושה בחודש נובמבר האחרון הפכתי מושא לסיקור עיתונאי. באותו חודש הורה בית-המשפט לבעלת אתר אינטרנט למסור לרשותי מספרי IP של מגיב אנונימי כדי שאוכל לתבוע אותו באשמת דיבה. מספר כלי תקשורת בחרו להתייחס לפסיקה, למרות שלא היה מדובר כלל בתקדים משפטי. כנראה נישאתי על גבו של גל אופנתי של דיון תקשורתי בנושא.

כעיתונאי, קורא עקבי של "העין השביעית", ומי שכתב זמן-מה טור ביקורתי על תעשיית האקטואליה הישראלית, איני מעביר את ימי בציפייה לגדולות מכלי התקשורת שלנו. ובכל זאת, עד שמצאתי את עצמי בתפקיד המסוקר לא לחללה להכרתי מלוא המשמעות של ליקוייהם.

כשראיתי לראשונה את שמי מופיע ברפוס שלא בקרדיט הכותב, הצטמררתי. בטרם הספקתי למלמל "אין תגובה", נוכחתי כי אני בעל רפלקסים בריאים. מול עיני הלכה ותפחה עננת קשקשת אקטואלית טיפוסית שעסקה במקרה שלי: ידיעות, כתבות שלמות, מאמרי פרשנות בעד ונגד, ובשוליהם טוקבקיסטים שאיחלו לי מכל טוב הארץ. כל זאת מבלי שכמעט אף עיתונאי טרח להפנות אלי שאלה אחת בטרם החווה את דעתו הנחרצת בענייני. כנראה כדי שלא לבזבז זמן יקר ולהשאיר חלילה דף ריק או זמן אוויר מבוזבז, העדיפו העיתונאים להתבסס אך ורק על פסקהדין הלקוני ששחרר בית-המשפט.

ד"ר יובל קרניאל, למשל, מתח מעל דפי "דה מרקר" ביקורת חריפה על פסקהדין. הוא אמנם ציין כי המקרה שלי לא לגמרי ברור לו, אבל הדבר לא הרתיע אותו מלהקדיש את מרבית הטקסט לקריאה חרימשמעית בזכות האנונימיות. לו היה פונה אלי, הייתי מיד אומר לו "אין תגובה", אבל ייתכן שלאחר מכן הייתי מפנה אותו לעורך-דיני, וזה היה מסביר לו כי אין מדובר בעלבון מ"איזה ילד באינטרנט [שקרא לי] הומו או שקרן", כפי שכתב קרניאל, אלא ברצון להסיר את מסכת האנונימיות מפניו של אדם כפייתי אשר ניצל את פלטפורמת הטוקבקים לצורך הטרדה שיטתית לאורך שבועות ארוכים. אך קרניאל לא פנה אלי טרם כתב את מאמרו. מבין כל אלה שכתבו על הפרשה, רק עיתונאי "ישראל היום" טרח לשוחח לפני הפרסום עם עורך-דיני, ואמנם, כתבתו היתה היחידה שהציגה מידע מעבר לקמצוץ שהיה כלול בפסקהדין.

בדמיוני, והנה אני מטריד סדרתית את כל קהילת העיתונאים הישראלית, בתקווה שיתבעו אותי לדין ויקבלו גם הם את מנת הסיקור הקטנה, והקלוקלת, שלה זכיתי אני. ייתכן שהחוויה העגומה היתה מניעה אותם להתחיל לפעול קצת יותר כעיתונאים ממש – להושיט את היד ולהשתמש במכשיר הטלפון, אולי אפילו ממש להתעניין במושא כתבתם לפני שהם ניגשים למלאכת השרבוט. במקרים זוטרים כמו שלי, ובמקרים חשובים בהרבה.

אורן פריסקו

חיים זיסוביץ' על חיקי בוגנים

ההומופוביה יוצאת מהארון

נפל לי סוף-סוף האסימון: הנה הבעיה. זה מה שעושה מיקי בוגנים, ועל זה יצא קצפו של מגיש "תיקתקשורת": הפרסומת מעזה להפוך את היחסים בין גברים, שהיו עד כה לשיטתו "שנויים במחלוקת", לדבר לגיטימי ואם לרגע חשבתי שזיסוביץ' רק מתאר "תמונת מצב", שעל-פיה למרבה הצער בישראל של 2007 יחסים הומוסקסואליים הם "שנויים במחלוקת", באה ההערה הבאה: "אלה לא

היחסים היחידים שהם שנויים במחלוקת. גם יחסים עם ילדים הם שנויים במחלוקת". יותר הומופובי וחשוך מזה לא יכול להיות: יחסי מין הומוסקסואליים, אליבא דחיים זיסוביץ', פסולים ובלתי לגיטימיים ממש כמו יחסים פדופיליים. לא פחות ולא יותר. את המסמר האחרון בארון תקע המנחה הנאור, כששאל את איש הפרסום: "איפה עובר הקו האדום שלך? מותר להראות גם רמזות ליחסים עם בעלי-חיים?".

אזו אולי התרומה החשובה ביותר שתרמה בחודש האחרון הפרסומת הבוטה והחצופה בכיכוב בוגנים: היא הוציאה מהארון של אנשי התקשורת ה"נאורים" (זיסוביץ') הוא רק מייצגם הקיצוני) את שלד ההומופוביה שהוסתר שם.

יובל גנור

יובל גנור הוא עורך חדשות בקול ישראל ומתנדב בארגון חוש"ן

שלושים השניות שבהן הופיע מיקי בוגנים בפרסומת לחנות מנורות העירו את כל אניני הטעם מרבצם. לכאורה, כולם הודיעו עד עמקי נפשם מהגסות ומהבוטות ומההידרדרות לרמזות מיניות, ואצו להגן על נפשו הרכה של הצופה. לרגע כמעט האמנתי להם. לרגע כמעט שכחתי שרמזים מיניים בוטים ממלאים את המסכים שלנו השכם והערב – למן התוכניות עצמן ועד לפרסומות, הזרות והמקומיות. באמת, כמעט שכחתי את מירי בוהדנה מפרסמת בעי"רום כמעט מלא מוצרים של חנות למוצרי בית (כל המוצרים, אגב, היו משום-מה ארוכים וקשים). כמעט פרח לגמרי מזכרונות שפעם, כש-אגם ורודברג היתה בקושי בת 18, ראיתי אותה יושבת עם גופייה ותחתונים בפווה מפתה, מלחששת מול בחור צעיר שרק סרט אדום מכסה את איבריו האינטימיים. אה כן, וכמעט שכחתי את כל סדרת הפרסומות של יהודה לוי ואת יעל בריווהר בתקופה הסוערת שלהם. ראוי להזכיר, אגב, שכל הגברים בפרסומת של מיקי בוגנים לבושים מכף רגל ועד ראש.

ואז בא חיים זיסוביץ' ב"תיקתקשורת" (22.11), ולימד אותי בדיוק מה ההבדל בין כל אלה לפרסומת החצופה של בוגנים. ההתחלה היתה מבטיחה. זיסוביץ' הפנה שאלה לאיש משרד הפרסום שהפיק את הפרסומת: "מה בעצם היתה המטרה – לפרסם את מוצרי החברה או את טעמו המשובח של מיקי בוגנים בגברים חטובים?". אחר-כך עבר המנחה, ככיכול, לצד השני של המתרס והתריס לעבר איש האקדמיה שהשתתף בתוכנית: "השימוש במין כדי למכור מוצרים אינו חדש. האם העובדה שמדובר במין בין גברים היא שמרגיזה אותך?".

אבל נדרשו רק עוד כמה שניות, והמרצע יצא מהשק. "ישודאי צופים", העריך זיסוביץ', "שנפגעים מכך שהפרסומת הופכת יחסים בין גברים, שהם שנויים במחלוקת, לדבר לגיטימי – כמו יחסים בין גבר לאשה". ואז

בהלות קטנות וגדולות

1. סדק בטפלוך

יום שלישי, 8:45 בבוקר. רפי רשף, שלו אבל לא מנומנם, מראיין את צרויה שלו שאחר מספריה עובר אל הכד. אז איך זה להצליח בעולם? ובגרמניה בפרט? מה זה עושה לה, כישראלית? כיהודית? תראה רפי... אהה... אני רואה... תבין רפי... אהה... אני מבין... על מה הספר והסרט, בואי תזכירי למאזינים?

– אהה... אהה... תראה... תבין לי זה לא קל – אולי אתה, רפי, זוכר?

וכן, רפי זוכר... את המסגרת לפחות... יש שם אשה אחת ושני גברים, ואפילו את שמה רפי זוכר – אפשר כי יד תחקירנית כתבה אותו באותיות גדולות...

אבל דבר אחר רפי שכת. ובגלל זה כעת משהו מעבר לזכוכית מוטורד מאוד. הוא מסמן לרפי אבל רפי לא מבין... מוכרחים לעשות משהו... הרי הבטחנו לסופרת וליח"צנים –

וכך, לפתע, מאיישם אשר מעבר לזכוכית מגיחה מסתנת, אל האולפן ואל גלי האתר, קריאה עצבנית לחוצה: "מתי יגיעו מתי יגיעו" "ומתי בדיוק יגיעו הסרט לארץ?", שואל אז רפי בשלווה.

(נכון להבוקר, גליצה"ל, 13.11.07)

2. סיכוי של אחד ל-30 מליון

קחו את הסיכוי הקלוש הזה, הדפיסו אותו באותיות ענק צהובות, מקמו אותן במרכזם של שמי לילה שחורים מוכי ברקים (מטופלים ומשוכפלים בפוטושופ), הוסיפו סטריפ אדום, טעו בו מלים כמו "קטלני", "מבעית", "סופה" ו"אסון טבע", הוסיפו תצלום קטן ומטושטש של הקורבן התמים ושל שרידי בגדיו החרוכים או, לחלופין, תצלום מחמיא שלו עם הכותרת "כולם אהבו אותו", קטשו מסביב בביטויים כמו "מכה עולמית", גיבו בנתונים מדעיים ("בסין

עיתונים פותחים בלוגים

פוצח המודל העסקי

ב-19 במרץ השנה התקיים דיון בנושא אינטרנט ויחסי-ציבור ככנס שערך "דה מרקר". העיתון, שכיסה את הכנס בהרחבה, הביא כמה ציטוטים מעניינים מוויכוח בין המשתתפים, יח"צנים ושאננס יח"צנים, באשר לטיבם של בלוגים ובלוגרים. סמנכ"ל שיווק של חברת טלפונים סלולריים טען כי הוא מתייחס לבלוגרים "ככל הרצינות", הווה אומר, הוא שולח להם טלפונים חרשים כדי שיכתבו עליהם בבלוגים שלהם. אחרים היו חשדנים יותר, והגדילה מכולם היח"צנית אירינה שלמור, שקראה לעיתונאים לשלב כוחות במלחמה נגד הברברים החרשים: "האיום הכי גדול על העיתונאים הם הבלוגרים. אתם בעיתונות הכתובה אחראים על המחדל הזה שנקרא בלוגרים. אתם מרוממים אותם בעיתונים שלכם".

העיתונאים, כך נראה, לא נעזו לאתגר. לא רק שהם לא החרימו את הכותבים הסוררים – הם אפילו פתחו בלוגים בעצמם. לקט אקראי: עיתונאים בדימוס כמו דני בלוך, עורך "דבר" לשעבר, צבי גיל, מוותיקי הטלוויזיה הישראלית, ויגאל לביב, עיתונאי ותיק מ"העולם הזה" ו"הארץ", ניצלו את שעות הפנאי שלהם כדי לפתוח יומני רשת. עיתונאים ותיקים פחות – כמו יאיר טרצ'צקי ויאב ריבק ("הארץ"), דבורית שרגל (לשעבר מ"מעריב") ורונן דורפן (היום מ"ישראל היום") – השתמשו בכמות שהעניקו להם אתרי הבלוגים "ישראלבוג" ו"רשימות" כדי להשיח בענייני המקצוע ולקדם מיני אג'נדות, וזכו לפופולריות לא מעטה. עיתונאים הכותבים ברשת כמו גל מור, עורך ערוץ המחשבים Ynet, ועיתונאים הכותבים בדפוס, כמו מבקר הקולנוע יאיר רווה, פתחו בלוגים מקצועיים מעניינים בבלוגים עצמאיים. "הארץ", שלמרות תרמיתו השמרנית הוא פעמים רבות הראשון – או לפחות השני – לזווג או לאמץ טרנדים חדשים, היה החלוץ כשהפנה מהעמוד הראשי של אתר "הארץ" ל"בלוגים" של בני ציפר, יואב בורוביץ וערן וולקובסקי (אמנם, יש לציין, טהרני נירמדיה טענו כי לא מדובר בבלוגים "אמיתיים").

אבל בחודש-יחודשיים האחרונים נפרץ הסכר (הסדוק). שמרנים כשלמור מוזמנים לפכוד ידיים. כתבי חדשות "ערוץ 10": רביב דרוקר, שרון גל, צ'יקו מנשה, רן ליאור ואילן גורן פתחו בלוגים ב"ישראלבוג" (השייך ל"נטוויזן" ו"ערוץ 10"); מירון רפפורט, רותי סיני, מיכל גרינברג ונטע אלכסנדר הצטרפו לבלוגרים של "הארץ". הגל הזה של בלוגרים לא נולד בבדידות חדר העבודה הפרטי אלא בחריי ישיבות ממוזגים. לא עיתונאים, אלא עיתונים פותחים עכשיו בלוגים. ואם לא די בכך, נדפס לאחרונה תקדים (אם מדלגים על עדי עליה ו"ברכה גולשת" שלה, שפורסמה בחינמון "אנשים") ב"ידיעות אחרונות", שמיתג את הטור של יובל דרור, כתב הטכנולוגיה של העיתון, כסניף של הבלוג המוצלח שלו, "מאבר תמלילים".

מה כל זה אומר? שיח"צנים יכולים להמשיך ולהיאנח על כך שרשימת מקבלי המתנות שלהם התארכה; שבלוגים, וכתובה עצמאית ברשת, הם כאן בשביל להישאר; ושמישהו כבר הצליח להבין איך עושים מזה כסף. כמו תמיד, זה לא יהיה מי שכותב.

שוקי פאוסטיג

4. בית השיטה

במהותה – או לפחות בטקסט הגלוי שלה – הידיעה אינה שונה מזו שבישרה על הולדת הרביעייה ולמעשה הנציחה אותה כרביעיית תינוקות. סתיו, סער, עידן ועדי אינם רק שמות ילדים שנקטפו באותו שדה הרציף סמנטי של אמצעי-הדרך הישראלית, הם בעלי מטען גנטי כמעט זהה, ובמופעם התקשורת-פומבי, ללא שם משפחה (זה מוצמד רק לביטויים "משפחת בלכר" או "האחים בלכר"), הם בלתי נתיקים זה מזה. בכך הם גם מגלמים באופן המושלם ביותר את מה שהם עומרים להיות – חיילים. ועוד צללים מרחפים מעל הידיעה: צלו של האב הנעדר מן התצלום (הידיעה מוסרת כי בניו לא "הלכו בעקבותיו לחיל האוויר"), צלם של נופלי הקיבוץ הרבים, וצל השם "בית-השיטה". ("ידיעות אחרונות", 21.11.07)

5. הרהור אחרון על הנייר

זהו טורי האחרון ב"העין השביעית" שעל הנייר. כקודמיו, אף הוא נכתב בדירה זו, שאם יוצאים אל מרפסתה רואים בקצה הרחוב מלבן קטן כחול של ים. בשבילי, המלבן הכחול אינו רק נוף, הוא גם כעין פתק תזכורת הקורא לי לא להסתפק במראה – לרדת אל החוף ולחוות את חוף הים האמיתי. בדירה שאליה אעבור בעוד חודשים ספורים אין רואים את הים. אצטרך להזכיר לעצמי כי הוא שם, מחכה. באופן דומה, כך אני מקווה, ימשיכו נאמני "העין השביעית" לקרוא אותו במתכונתו המקוונת, גם בלי התזכורת המתמדת בסל העיתונאים.

מטו רק ביולי האחרון 141 בני-אדם מפגיעת ברק, "באורח בלתי מוסבר 84 אחוז מנפגעי הברק הם גברים – ורק 16 אחוז נשים", תנו בונוס: מדריך הישרדות "איך תתמודדו בסופה הבאה" (להתרחק מעצים וממים), חפשו בנרות אטונות נוספים, רעידת אדמה למשל, ואפילו בדרגה נמוכה, 4.2 בסולם ריכטר, העניקו גם להם כותרות עסיסיות, "גם האדמה משתוללת", "המדינה רעדה", "עיר בסכנה", צטטו צעקת עובד הייטק בבניין גבוה: "הצילו הצילו רעידת אדמה", התקשרו לעיריית צפת, הפיצו את הבשורה: "היום יציינו בצפת 170 שנה לרעידת האדמה הגדולה שהחריבה את העיר", צטטו מן הרו"ח החדש: "80 אחוז מצפת תיחרב ברעידת אדמה חזקה", הביטו במעשי ירכם בסיפוק: יצרתם פאניקה! (סיקור אסון הברק ורעידת האדמה ב"ידיעות אחרונות" וב"מעריב", 21.11.07)

3. חיידק טורף

הכותרת הראשונה, בראש העמוד הראשון, קושרת בין אוסלו להתחמשות פלסטינית: "לראשונה מאז הסכמי אוסלו: כלי רכב משוריינים בגדה". מתחת לה, לצד ראייה מצולמת של "שריונית ועליה שוטרים פלסטינים", מתסיסה מלינה הכותרת השנייה: "שוב נותנים לפלסטינים משוריינים". עוד מתחת, במרכז העמוד, מזהיבה הכותרת השלישית: "ראשי המודיעין מזהירים מאנאפוליס". משל היתה הוועידה חיידק טורף. ("מעריב", 21.11.07)

מגבה את התפיסה הרווחת הזו, בעצם הסכמתה להוות נושא לידיעה פיקנטית משמחת בעמודו הראשון של העיתון של המדינה.

מודעה
עמ' 72
שער אחורי